

**PELLERVON TALOUDELLISEN TUTKIMUSLAITOKSEN
RAPORTTEJA N:o 183**

**PELLERVO ECONOMIC RESEARCH INSTITUTE
REPORTS No. 183**

**MAATALOUDEN TUKIJÄRJESTELMIEN
MERKITYS SUOMESSA JA EU:SSA**

Martti Patjas

Helsinki 2002

Pellervon taloudellinen tutkimuslaitos PTT
Eerikinkatu 28 A
00180 Helsinki
Puh. 09-348 8844
Fax. 09-3488 8500
Sähköposti econ.res@ptt.fi

ISBN 952-5299-56-2
ISSN 1456-3215

Helsinki 2002

MARTTI PATJAS. 2002. MAATALOUDEN TUKIJÄRJESTELMIEN MERKITYS SUOMESSA JA EU:SSA. Pellervon taloudellisen tutkimuslaitoksen raportteja n:o 183. 103 s. ISBN 952-5399-56-2, ISSN 1456-3215

TIIVISTELMÄ: EU:ssa maatalouden eri tukimuotojen toteutus vaihtelee paljon. Suorat CAP-tuet ovat yhä merkittävin osa maatalouden tukirahoitusta EU:ssa, mutta maaseudun kehittämistukien merkitys on kasvamassa. Suomessa ympäristö- ja LFA-tuet ja kansallinen tuki ovat tärkeämpiä kuin useimmissa EU-maissa. Kansallinen maksuosuus Suomen maatalouden kokonaistuesta onkin siten keskimääräistä suurempi.

Kotieläintilojen kokonaistuet olivat vuosien 1997-1999 eläinyksikkömäärään suhteutettuina suurimmat Suomen tyypillisillä kirjanpitotiloilla. Tämä johtuu luonnonolojen aiheuttamista korkeista tuotantokustannuksista sekä siitä, että Suomessa eläintiheys on suhteellisen alhainen. Peltokasvi-tuotannossa tukitaso oli kirjanpitoaineiston mukaan korkea Itävallan ohella Suomessa ja myös paremmilla viljelyalueilla mm. Ranskassa ja Saksassa.

Tutkimuksen vertailumaista Suomessa tilojen tuotanto oli eniten riippuvainen maatalouden tuista, ja tuet olivat tärkeitä kaikissa keskeisissä maatalouden tuotantosuunnissa. Kirjanpitotila-aineiston mukaan tuet olivat pääosin suuremmat kuin tilojen maatalouden nettoarvonlisäys. Siten ilman tukea suomalaisilla tiloilla tuotantoon sijoitetulle työlle ja pääomalle ei olisi muodostunut lainkaan korvausta.

Asiasanat: EU:n maatalouspolitiikka, maatalouden tuet, viljelijöiden tulot

MARTTI PATJAS. 2002. THE SIGNIFICANCE OF AGRICULTURAL SUPPORT IN FINLAND AND THE EU. Pellervo Economic Research Institute Reports No. 183. 103 p. ISBN 952-5399-56-2, ISSN 1456-3215

ABSTRACT: In the EU, preferences for using different support forms vary considerably. Direct CAP payments still account for a notable portion of the agricultural budget of the EU but support for rural development is strengthening. In Finland, support for environmental measures and Less Favoured Areas and the national support system are more important than in most Member States. Thus, Finland's national finance obligation towards agricultural support is significantly more than in the EU on an average.

In relation to the average number of livestock units per typical accountancy farm, the support level was highest in Finland in 1997-1999. This reflects the high production costs and the relatively low livestock density in Finland. In crops production Austria, Finland and also some more favourable areas in France and Germany had the highest support level.

Support payments were particularly vital to the accountancy farms in Finland, where the support payments were important in every central line of production. On the Finnish accountancy farms of this study, the average support was mainly higher than the average farm net value added. Thus, these farms would not have received any compensation for the use of labour and capital in their production.

Key words: EU agricultural policy, agricultural support, farm income

ESIPUHE

Maatalouden tukeminen on varsin laajaa niin EU:ssa kuin muuallakin maailmassa huomattavien alueellisten tuotantoerojen takia. EU:ssa maatalouden tukitoimien rahoitus on keskeinen osa koko unionin budjettia, joten tukien suuntaaminen ja tukitasojen erot ovat tärkeitä kysymyksiä eri jäsenmaille. Maatalouden tukimuotoja on uudistettu viime vuosina, ja uudistuksia on jatkossakin luvassa. Euroopan unionin itälaajeneminen ja maailmankaupan rajoitteiden vähentämisestä käytävät neuvottelut aiheuttavat merkittäviä haasteita EU:n maatalouspolitiikalle ja maatalouden tukimuodoille. Etenkin ympäristö- ja maaseututukien merkitys on edelleen kasvanut EU:n yhteisen maatalouspolitiikan tulevia uudistuksia koskeneissa esityksissä.

Maatalouden tukien toteutusta ja merkitystä eri maissa ja yksittäisillä maataloilla ei ole juurikaan kartoitettu, vaikka kiinnostusta maatalouden tukien alueellisiin eroihin onkin runsaasti. Tässä tutkimuksessa kuvataan eri jäsenmaiden käyttämiä keskeisiä maatalouden tukimuotoja sekä havainnollistetaan viljelijätukien merkitystä yksittäisillä maataloilla Suomessa ja eräillä Suomen kannalta merkityksellisillä alueilla EU:ssa.

Pellervon taloudellinen tutkimuslaitos ja tutkimuksen tekijä kiittävät tutkimuksen rahoittanutta maa- ja metsätalousministeriötä yhteistyöstä. Lisäksi kiitämme Euroopan komission FADN-yksikön päällikköä Keijo Hyvöstä sekä MTT Taloustutkimuksen maatilayritysten laskentatoimen johtajaa Arto Latukkaa ja laskentatoimen tutkijaryhmää kirjanpitotilojen aineistoon liittyvästä avusta ja tärkeistä kommentteista.

Helsingissä, kesäkuussa 2002

Vesa Vihriälä
toimitusjohtaja

Panu Kallio
tutkimusjohtaja

SISÄLTÖ

Executive summary.....	1
1. Johdanto.....	9
1.1 Tutkimuksen tausta ja tavoitteet.....	9
1.2 Vertailualueet	12
2. Tutkimusaineisto ja -menetelmät	16
2.1 Aineistot	16
2.1.1 Tiedot tukijärjestelmien rahoituksesta ja toteutuksesta	16
2.1.2 EU:n maatalouskirjanpidon tietoverkko FADN.....	18
2.2 Tuotantosuuntien ja vertailualueiden tukianalyysi.....	22
3. Maatalouden tuet EU:ssa	31
3.1 Maatalouden eri tukimuodot	31
3.2 Maatalouden tuet EU:ssa vuosina 1995-1999.....	33
3.2.1 Maatalousmenojen rahoitus	33
3.2.2 Yhteisen maatalouspolitiikan viljelijätuet	38
3.2.3 Maatalouden tuet Suomessa siirtymäkaudella	45
3.3 Maatalouden tuet EU:ssa vuosina 2000-2006.....	48
3.3.1 Agenda 2000 -uudistus	48
3.3.2 Maatalouden suorat tuet.....	52
3.3.3 Maaseututuet.....	58
4. Maatalouden tukien merkitys maataloilla.....	63
4.1 Maatalouden tuet EU:n kirjanpitotiloilla	63
4.2 Vertailulaskelmat eri tuotantosuunnissa	67
4.2.1 Maitotilat.....	67
4.2.2 Nautakarjatilat	72
4.2.3 Sikatilat	76
4.2.4 Peltokasvitilat	79
5. Yhteenveto ja johtopäätökset	84
Lähteet.....	90
Liitteet.....	95

EXECUTIVE SUMMARY

Background

Agriculture is quite a widely supported sector in most industrialised countries for economical and also other reasons. Common aims of support measures worldwide have been to ensure the availability of domestic food-stuffs and maintain domestic agricultural production by contributing to the income level of farmers. During the last few years, however, some other objectives associated with agricultural policy and support have also appeared. For example, environmental issues, food safety and rural development have become more significant in the agricultural policy of the European Union.

The basic elements of agricultural support are direct payments, price support and export subsidies. This study concentrates mainly on the direct payments of the EU Common Agricultural Policy, which are the central support measures affecting the income level of individual farmers.

Support for agriculture by direct payments has been a substantial component of the Common Agricultural Policy (CAP) and also the whole EU budget for several years. However, several other countries, such as the United States, also use support to protect their domestic interests.

Currently, the EU still operates a substantial support policy, but the main support forms and their objectives have been subject to comprehensive reform during the last ten years. Further support policy changes are likely to emerge as a consequence of the eastern enlargement of the EU and progress in trade liberalisation.

The present study analyses the significance of agricultural support for member countries and individual farms in the European Union, especially in Finland. The main aim is to answer to the following questions:

1. How much agricultural support is paid and how are the support payments directed in different EU countries?
2. How important are the support payments to the agricultural income of farmers in Finland and certain other EU countries?

The material of the study consists of financial reports and other publications, mainly from the EU and the European Commission, and also reports and statistical data obtained from EU member states. Analysis at the farm

level is based on standard results of the Farm Accountancy Data Network (FADN). This information has been collected from a sample of actual farms in the EU and it represents the annual financial results of commercial farms in the Union. The European Commission and national Liaison Agencies in each member state administrate the FADN system.

This research covers the execution and financing of different support forms during Finland's first years of EU membership (1995-), and also considers some effects of the Agenda 2000 reform of agricultural policy. The study describes in more detail the main direct income support forms in Finland and in seven other EU Member States¹. The significance of support paid to farmers in these countries is examined in four different areas of production: dairy farming, cattle rearing, pig breeding and crop production. Typical size classes of farms for each area of production in each region were selected from the FADN system, thus considering the large structural differences between countries and production regions. The calculations for these typical farms in different regions cover the years 1997-1999.

Agricultural support in the EU focuses on direct CAP payments

During Finland's first years of membership of the EU, the Common Agricultural Policy still accounted for in excess of half of the Union's total budget. Crop and livestock payments to farmers, also generally known as direct CAP payments², together with export subsidies for promoting agricultural export outside the EU made up over 90 per cent of the total EU agricultural budget. Meanwhile, so-called accompanying measures (environmental measures, early retirement, afforestation) were allocated only a few per cent of the agricultural budget. Production-related market measures and especially direct crop and livestock payments have therefore clearly been the central elements of the agricultural support system.

The relative share of direct CAP payments was highest in the largest member countries, where these payments constituted 75-90 per cent of the total agricultural support received from the EU. These support payments formed about half of Finland's EU support while the average level in the whole EU was about 70 per cent. On average in the EU, crop production received a significantly larger proportion of direct CAP payments, about

¹ Austria, Denmark, France, Germany, Ireland, the Netherlands, Sweden.

² Direct payments based on the number of animals (beef and sheep sectors) and hectares (crop production) compensating producer price cuts.

75 per cent. However, the beef sector obtained over 80 per cent of Ireland's direct CAP payments. Agricultural export subsidies constituted a significant proportion (30-60 per cent) of the total EU support in strong exporting countries such as the Netherlands, Denmark and Ireland.

Agriculture's accompanying measures were most extensively used in Austria, Finland and Ireland. The environmental measures were especially significant in Finland, whose share of the total EU budget for these measures was several-fold higher than its share of the total EU agricultural support. After Germany and France, Finland has been a significant recipient of compensatory allowances (LFA support³) for the EU's Less Favoured Areas.

Agenda 2000 promotes rural development but maintains the basic support preferences

The Agenda 2000 reform has markedly changed the structure of the EU's agricultural support system, as support for rural development has been more firmly connected to the EU's common agricultural budget. This development has been referred to as strengthening the second pillar of the Common Agricultural Policy. Under the new system, measures promoting rural development⁴ account for about 10 per cent of the total agricultural expenditure.

However, the relative share of direct CAP payments is still notably high in the largest member countries. For example, in France and Germany about two thirds of total agricultural support received from the EU still consists of direct CAP payments. Under the new financial system, crop production remains the major target of support measures in EU. For the exporting countries, agricultural export subsidies continue to constitute a notable part of agricultural support received from the EU.

Support for rural development extensive in Finland and Austria

Rural development measures have been very important to Finland and Austria, accounting for nearly half of their total EU support. In Austria, agriculture's environmental measures are used extensively, and in Finland the compensatory payment system for Less Favoured Areas is also comprehensive. Environmental measures are executed on more than 90 per cent of all

³ Earlier a part of the EU's structural support, now a part of the EU's agricultural support.

⁴ Environmental measures, compensatory allowances (LFA) and other measures.

farms in Finland and the system covers even a larger portion of total arable area. The compensatory allowance system covers the whole country, indicating that all arable land in Finland has been classified as less favoured for farming.

Support forms and their significance vary between Member States

The structure of the average agricultural support paid to the accountancy farms in 1997-1999 was quite variable. In Finland, direct CAP payments constituted about one fifth of the total support of the Finnish accountancy farms. In other countries, except Austria, direct CAP payments made up at least 50 per cent of the farm's total support. In proportion to the average arable area, the total support level of FADN farms was highest in Finland, reflecting the high agricultural production costs and low yields from crop production.

On average, the proportion of the total income of a farm derived from agricultural support was a little over a third in Finland and below 25 per cent in other countries of this study (Table 1). This proportion varied considerably between production areas, but was most significant in crop and beef production, indicating the emphasis of the EU's agricultural policy.

Annual agricultural support was very important in Finland and Sweden, as the average support received by a farm exceeded the average net value added⁵ (Table 2). In other countries, average support was notably lower. Without agricultural support, Finnish and Swedish farms would not therefore have received any compensation for the use of labour and capital in their production. In this sense, agricultural support was vital to these accountancy farms.

In milk production, support was clearly most significant for the typical Finnish dairy farms compared with other regions examined in this study. Whereas in other areas the support corresponded to half of the net value added at the most, in Finland's main milk production area a dairy farm's average support was about as high as its net value added. In beef production, average support payments in relation to farm net value added were higher than on dairy farms. In Finland and Ireland, the average support for typical cattle farms was clearly higher than in other areas.

⁵ Total output + subsidies – intermediate consumption – depreciation. Defines the compensation for use of all labour and capital in agricultural production.

Table 1. Average support as a proportion of the total income of accountancy farms in 1997-1999, %.

	All farms	Dairy	Beef	Pigs	Crops
Austria	22	23	27	15	39
Denmark	11	8	-	7	23
Finland	36	30	42	27-29	42-43
France	14	7-8	20-31	3	31-34
Germany	13	5-13	9-20	5	16-26
Ireland	23	11	51	-	33
The Netherlands	1	1	5	0	5
Sweden	18	10-14	24	4	29

Table 2. Average support as a proportion of the net value added of accountancy farms in 1997-1999, %.

	All farms	Dairy	Beef	Pigs	Crops
Austria	49	46	53	46	114
Denmark	34	22	-	35	178
Finland	110	98	170	127-133	196-252
France	38	18-22	58-75	32	40-101
Germany	39	14-38	33-61	25	34-165
Ireland	56	26	133	-	70
The Netherlands	4	3	21	3	18
Sweden	103	52-54	-	55	153

On Finnish pig farms in this study, support was essentially higher than the average farm net value added. In Sweden and Austria, the average support for pig farms was about half of the net value added, and in other production regions much less. In crops production, especially in cereal production, the average support in 1997-1999 corresponded to not less than the average farm net value added in most areas of this study. Only in the Netherlands and Ireland was the average support lower than the average net value added for typical crop farms. In Southern Finland, the average support was at least twice the average farm net value added.

In relation to the average number of livestock units⁶ per farm, the support level was highest on Finnish livestock farms. This reflects the high production costs and low yields of crop production in Finland and also the low number of livestock with respect to the forage area needed. On the other hand, the average support for specialised crop production in relation to the average amount of arable area was highest in Austria. Some areas of France and Germany reached almost as high a total support level as Southern Finland due to the higher CAP crop payments in the most favourable cereal production areas.

Conclusions

In the European Union, preferences for using different support forms vary quite considerably. The implementation of rural development measures linked to agriculture is still relatively limited, despite their recent strengthening. Under the current Agenda 2000 programme, rural development measures have accounted for about 10 per cent of the total EU agricultural budget. However, in Finland and Austria these measures comprise almost one half of all agricultural support received from the EU.

Rural support measures, such as compensatory allowances and support for environmental measures, are partially financed by national funds. Consequently, the support paid from the EU's common funds is not evenly allocated amongst member countries.

In Finland, the rural support forms and the entirely nationally financed agricultural support system currently make up more than 75 per cent of the overall agricultural support system. The rural support systems are financed only partly by the EU. This means that in those countries where a larger share of support is based on direct CAP payments, the national finance obligation is also significantly smaller. Finland's national financial obligation towards its own total annual agricultural support is clearly over 50 per cent, i.e. significantly more than in most EU Member States.

In every line of production, support payments were vital to the Finnish farms in this study. Without support they would not have obtained any net value added from their agricultural production. This indicates that there is an extensive need for continued support in Finnish agriculture.

⁶ Livestock units are not equal to the number of individual animals.

In EU crop production, the level of agricultural support is also substantial in the most favourable areas for cereal production, such as France and Northern Germany. It is therefore not surprising that this support form is of great importance to these countries. However, there is a lack of balance between this central EU crop support system and the commonly used argument of justified need for support. Thus, Finland's less favourable production conditions have been relatively better considered in livestock production than in crop production with respect to the need for support.

The EU member countries place varying emphasis on the agricultural reforms to be introduced within a few years, and the eastern enlargement of the EU is a major factor affecting the future Common Agricultural Policy. Support is still likely to play an important role in European agriculture, but the support forms may have to undergo some radical changes, perhaps towards more closely supporting rural development and especially those rural areas where conditions for basic agricultural production are relatively unfavourable. In the European Union, trends towards environmentally and socially more sustainable agriculture have also become stronger during recent years.

1. JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen tausta ja tavoitteet

Maataloutta tuetaan laajasti useimmissa läntisissä teollisuusmaissa sekä taloudellisten että ei-taloudellisten tekijöiden takia. Keskeisinä lähtökohtina eri tukitoimille on ollut varmistaa elintarvikkeiden saatavuus sekä vaikuttaa viljelijäväestön tulokehitykseen ja turvata kansallisen maataloustuotannon jatkuvuus. Maatalouden tukemisen taustalla vaikuttaa kuitenkin lukuisa joukko muita tekijöitä, joiden merkitys on viime vuosina edelleen kasvanut. Esimerkiksi Euroopan unionissa elintarvikkeiden turvallisuus, ympäristönäkökohdat ja maaseutualueiden rakennemuutos on liitetty viime aikoina yhä voimakkaammin myös varsinaiseen maatalouden tukipolitiikkaan.

Suomessa maataloutta on varsinaisesti tuettu 1950-luvulta lähtien. Ennen EU-jäsenyyttä maatalouden tukijärjestelmä perustui pääosin alue-, tuotanto- ja vientitukiin, joilla vaikutettiin suoraan viljelijöiden saamiin tuottajahintoihin. Maataloustulolakien avulla kompensoitiin tuotantokustannusten nousua, ohjattiin maatalouden tulokehitystä muiden alojen ansiotason mukaan ja rajoitettiin myös maataloustuotannon kasvua.

Euroopan unionin jäsenyyden toteutuminen vuonna 1995 laski tuntuvasti maatalouden tuottajahintoja Suomessa, koska tuotteiden hintoja ylläpitänyt rajasuoja poistui EU:n yhteismarkkinoihin liittymisen myötä. Jäsenyys merkitsi myös EU:n maatalouspolitiikan mukaisten maatalouden tukimuotojen käyttöönottoa ja toteutusta Suomessa. EU-tukien toteutusta ohjataan kaikki jäsenmaat kattavalla yhteisellä lainsäädännöllä.

Unionin yleisestä käytännöstä poiketen Suomessa voitiin alkaa toteuttaa myös täydentäviä, kokonaan kansallisia tukimuotoja, koska maa kärsii pohjoisista luonnonoloista ja epäedullisesta tuotantorakenteesta. Liittymisehdoissa vuosista 1995-1999 muotoutui siirtymäkausi maatalouden ja maaseutualueiden sopeuttamiseksi jäsenyyden muuttamaan toimintaympäristöön. Siirtymäkauden kuluessa suomalaistilojen kilpailukyvyyn oletettiin paranevan tilakoon kasvun ja muun tuotannollisen sopeutumisen myötä.

EU-maat sopivat päälinjat maatalouden rahoitukselle ja tukimuodoille vuosiksi 2000-2006 rakenne- ja maatalouspolitiikan Agenda 2000 -ratkaisun yhteydessä vuonna 1999. Pääperiaatteena oli jatkaa yhteisten tukimuotojen muuttamista tuotantoa ylläpitävistä ja kasvattavista hintatuista viljelijöille maksettaviksi suoriksi tuiksi. Unionin maaseutualueiden kehitys

ja maatalouden ympäristökysymykset nousivat ratkaisussa myös aiempaa enemmän esille. Pää tavoitteina ovat turvalliset elintarvikkeet, alueiden kehityserojen tasaaminen ja ympäristövaikutuksiltaan kestävä maataloustuotanto koko EU:ssa.

Agenda 2000 -uudistus pudotti maataloustuotteiden hallinnollisia hintoja edelleen lähemmäs maailmanmarkkinoiden hintatasoa ja korvaa tästä aiheutuvia tulonmenetyksiä lisäämällä hehtaari- ja eläinkohtaisia suoria tukia. Uusi ohjelmakausi merkitsee tiloille entistä suurempaa riippuvuutta suorista tuista, joiden suhteellinen osuus suomalaisten viljelijöiden tuloista oli jo ennen politiikkauudistusta suuri. Näin lisääntyy väistämättä myös riippuvuus poliittisesta päätöksenteosta, kenties maataloustuotannon yrittäjämotivaation kustannuksella. Maatalouden toimintaympäristön vakiintumista uhkaa myös se, että maatalouspolitiikan nyt voimassa oleviin perusteisiin suuntautuu jatkuvasti muutospaineita sekä Euroopan unionin sisältä että sen ulkopuolelta.

Maatalouden keskeisiä tukimuotoja EU:ssa pidetään keskustelussa usein yhtenäisenä kokonaisuutena, jota sitoo jäsenmaiden yhteinen ja yhtenevä maatalouspolitiikka. Tuotantorakenteen ja -olosuhteiden alueellisten erojen takia näitä tukia toteutetaan eri osissa unionia kuitenkin eri tavoin. Tämä aiheuttaa eroja tukimuotojen kohdentumiseen ja siten esimerkiksi rahoitusosuuksien jakaantumiseen unionin yhteisten varojen ja jäsenmailta vaadittavien tukivarojen kesken.

Suomelle olisi tärkeää, että maatalouden tukimuotojen pää tavoitteena olisi nimenomaan tasoittaa luonnonoloista aiheutuvia kilpailukyvyn eroja. Yhteisessä maatalouspolitiikassa edelleen keskeiset CAP-tuet pohjautuvat maataloustuotteiden hinnanalennusten aiheuttamiin historiallisiin tulonmenetyksiin, mikä ohjaa tukea kaikkein suotuisimmille tuotantoalueilla. Nämä suurissa EU:n maatalousmaissa hallitsevat tuet maksetaan kokonaan EU:n toimintavaroista, kun Suomessa tärkeät ympäristötuki ja luonnonhaittakorvaus puolestaan rahoitetaan suurelta osin kansallisin varoin.

Suomen maataloudelle merkittävä, kokonaan kansallisesti rahoitettava tuki lisää vielä entisestään kansallista vastuuta oman maatalouden toimintaedellytysten turvaamisessa. Kansallisten tukien käytössä on lisäksi jouduttu toimimaan epävarmalla pohjalla, koska tukia rajoittavat tietyt tuote- ja aluekohtaiset maksuvaltuudet ja merkittävä osa tuesta on voimassa vain määräaikaisena. Tämä lyhytjänteisyys on aiheuttanut viljelijöille vaikeuksia

ennakoida tuotantoedellytyksiä jatkossa, mikä puolestaan on vaikeuttanut mm. pitkävaikutteista panostusta vaativaa tuotannon kehittämistä.

Maatalouden eri tukimuotojen rahoitus ja toteuttaminen EU-jäsenmaissa vaativat runsaasti sekä taloudellisia resursseja että hallinto-, neuvonta- ja tutkimustyötä. Tukien rahoituksen merkitys unionin toimintamenoissa on huomattava, joten mielenkiintoa tukivarojen käyttöä ja tarkoituksenmukaisuutta kohtaan on maataloussektorin ohella runsaasti myös muilla tahoilla, ei vähiten esimerkiksi unionin veronmaksajilla.

Tässä tutkimuksessa verrataan Suomen maatalouden keskeisten tulo- tukimuotojen toteutusta muihin EU-jäsenmaihiin sekä selvitetään Agenda 2000 -uudistuksen vaikutuksia tukitoimiin ja tukien merkitykseen Suomessa sekä vertailumaissa. Tämän tutkimuksen lähtökohtien mukaista selvitystä maataloustuista ei ole tehty, eikä Suomen maatalouden tukimuotojen merkityksestä suhteessa muihin EU-maihin ole vielä ollut saatavilla yhtä laajaa vertailukelpoista tietoa.

Tutkimusongelma voidaan esittää seuraavina kysymyksinä:

1. Kuinka paljon maatalouden tukea maksetaan ja miten tuet kohdistetaan EU:n eri jäsenmaissa?
2. Mikä on maatalouden tukien merkitys viljelijöiden tuloissa Suomessa ja tutkimuksen vertailumaissa?

Tavoitteena on kuvata maatalouden tukijärjestelmien toteutusta ja merkitystä sekä maiden tasolla että yksittäisen maatalon kannalta. Työssä selvitetään maatalouden tukien toteutusta Suomen ensimmäisinä jäsenyyksivuosina ja arvioidaan Agenda 2000 -kauden tuomia muutoksia maatalouden tukipolitiikkaan EU:ssa ja Suomessa. Vertailulaskelmat keskittyvät viljelijöiden tulotukiin vuosina 1997-1999 Suomelle keskeisissä tuotantosuunnissa eli maidon-, lihan- ja viljantuotannossa. Tutkimus ei siten käsittele esimerkiksi maatalouden investointitukia tai verotuksellisia tukikeinoja.

Raportin johdanto-osassa esitellään tutkimusasetelman ohella tutkimuksen vertailumaat, toisessa luvussa kuvataan tutkimusaineistot ja tehtyjen tukilaskelmien perusteet ja kolmannessa luvussa selvitetään maatalouden tukitoimien ja EU:n tukirahoituksen pääperiaatteita. Neljäs luku sisältää tukien merkitykseen liittyvien laskelmien tulokset ja viidennessä luvussa esitetään tutkimuksen yhteenveto ja johtopäätökset.

1.2 Vertailualueet

Suomen lisäksi tutkimuksen vertailumaiksi valittiin seitsemän muuta EU:n jäsenmaata: Ruotsi, Itävalta, Tanska, Hollanti, Saksa, Ranska ja Irlanti. Näillä mailla on joko selkeä yhteys Suomen kilpailuasemaan maataloustuotteiden markkinoiden kautta tai niillä on huomattavaa painoarvoa yhteisessä maatalouspolitiikassa ja sen rahoituksessa. Eräiden vertailumaiden maataloudessa on myös Suomea vastaavia erityispiirteitä mm. luonnonolojen ja tukimuotojen suhteen. Näistä valituista seitsemästä maasta on edelleen poimittu tarkasteluun keskeisten maatalouden tuotantosuuntien tärkeimpiä tuotantoalueita. Aluevalintoja kuvataan tarkemmin tilamallitarkastelun yhteydessä.

Suomessa maatalous työllistää noin 110 000 henkilöä eli alle 5 % kaikista työllisistä (Tilastokeskus, työvoimatutkimus). Aktiivituloja oli tuotannossa mukana vuonna 2001 noin 75 000 ja peltoa niillä oli viljelyksessään keskimäärin reilut 29 hehtaaria⁷. Tilojen määrä on vuoden 1995 runsaasta 95 000 tilasta pudonnut yli viidenneksellä, kun samalla keskimääräinen peltoala on kasvanut yli neljänneksellä (MTT Taloustutkimus 2002).

EU-jäsenyyssaikana kotieläintilojen osuus kaikista tiloista on pienentynyt selvästi, kun kasvinviljelytilojen osuus on vastaavasti kasvanut. Kotieläintalouden ja erityisesti maidontuotannon osuus koko maan maataloustuotannosta on kuitenkin pysynyt hyvin merkittävänä. Suomen osuus EU:n maatalouden kokonaistuotosta oli 1,3 % vuonna 2000.

Ruotsissa oli vuonna 2000 noin 77 000 maatilaa, joilla oli peltoa viljelyksessään keskimäärin noin 35 hehtaaria (SCB 2001). Maa- ja metsätaloudessa työskentelee alle 3 % työväestöstä, ja yli puolet ruotsalaisista viljelijöistä on osa-aikaisia. Huomattava osa maan maatalouden tuotannosta on keskittynyt Keski- ja Etelä-Ruotsiin. Ruotsin maataloustuotannon osuus EU:n koko maataloudesta oli 1,8 % vuonna 2000.

Itävallassa on maatiloja noin 210 000 ja peltoa niillä on keskimäärin 16,3 hehtaaria (BMLF 2001; European Commission, Agriculture 2002). Maa- ja metsätalous työllistävät yhteensä noin 6 % työväestöstä, ja viljelijöistä kaksi kolmasosaa on osa-aikaisia. Maatalouden kokonaistuotannosta EU:ssa Itävallan osuus oli 1,9 % vuonna 2000. Noin 70 % maatalousmaasta luetaan EU:n epäsuotuisiin viljelyalueisiin (Less Favoured Areas). Vaihte-

⁷ Tutkimusmaiden maatalouden rakennetiedot on kerätty tuoreimmista kansallisista tilastoista, koska EU-tilastojen keskeiset rakennetiedot ovat pääosin vuodelta 1997.

levien luonnonolojen takia maaseutuelinkeinot ja maataloustuotanto ovat varsin monipuolisia, ja esimerkiksi luonnonmukainen tuotanto on EU:n keskitasoa yleisempi tuotantotapa. Luomutilojen osuus kaikista tiloista oli lähes 10 % vuonna 2000.

Irlanti on yhä verrattain maatalousvaltainen jäsenmaa, sillä noin 8 % työväestöstä toimii edelleen maa- ja metsätaloudessa. Maatiloja Irlannissa on noin 144 000 ja tilojen keskimääräinen peltoala on runsaat 29 hehtaaria (DAFF 2002). Maataloustuotanto on painottunut voimakkaasti nautakarjatalouteen. Irlannin osuus EU:n maataloustuotannosta oli 2,1 % vuonna 2000.

Ranska on tärkeä maa niin maataloustuotteiden markkinoilla, yhteisessä maatalouspolitiikassa kuin EU:n muussa päätöksenteossakin. Maan osuus maatalouden tukirahoituksesta on jäsenmaista ollut selkeästi kaikkein suurin (noin 24 % vuosina 1995-1999, ks. luku 3). EU:n koko maataloustuotannosta Ranskan osuus oli lähes 23 % vuonna 2000. Maassa on maatiloja noin 663 000 ja niillä on viljelyksessään peltoa keskimäärin 42 hehtaaria (Agreste 2001). Maa- ja metsätalous työllistää noin 4 % työväestöstä (European Commission, Agriculture 2002).

Saksa on Ranskan tavoin suurimpia EU-jäsenmaita myös maatalouden osalta. Vuonna 2000 Saksan osuus kaikesta EU:n maataloustuotannosta oli noin 16 %, ja vuosina 1995-1999 maan osuus EU:n maataloustuista oli noin 15 % (ks. luku 3). Yli kahden hehtaarin maatiloja Saksassa on noin 410 000 ja niillä keskimääräinen peltoala on 42 hehtaaria (BMVEL 2002). Yli puolet maan kokonaisalasta on viljelysmaata, mutta maataloudessa työskentelee vain vajaat 3 % työväestöstä.

Maa- ja elintarvikesektorin, erityisesti kotieläintuotteiden merkitys on **Tanskalle** huomattava, sillä maan viennistä viidennes koostuu elintarvikkeista ja maataloustuotteista. Esimerkiksi vuonna 2000 Tanska vei sianlihaa ulkomaille lähes 1,5 miljardia kiloa, mikä on 86 % kyseisen vuoden koko tuotannosta. Maataloustuotanto on keskittynyttä ja erityisesti kotieläintilat ovat pitkälle erikoistuneita. Osuus EU:n koko maataloustuotannosta oli 3 % vuonna 2000. Maatiloja Tanskassa on noin 54 000 (Danmarks Statistik 2001). Tanskalaisten tilojen keskimääräinen peltoala on noin 48 ha ja yli 10 % tiloista viljelee vähintään sataa hehtaaria. Maan pinta-alasta lähes kaksi kolmasosaa on viljeltyä, mutta maatalousala työllistää silti vain vajaat 4 % työväestöstä (European Commission, Rural Development).

Hollannille vientimarkkinat ovat myös hyvin tärkeät sekä maatalouden että puutarhatalouden tuotteiden kannalta. Vuonna 2000 Hollanti vei

ulkomaille koristekasveja noin 7 miljardin, lihaa yli 5 miljardin ja maitotuotteita yli 4 miljardin euron arvosta (LEI 2001). Maatiloja Hollannissa on vajaa 80 000 ja puutarhatiloja hieman alle 20 000. Maatiloilla on peltoa keskimäärin reilut 18 hehtaaria. Maa- ja puutarhataloudessa työskentelee runsaat 3 % työväestöstä. Osuus koko EU:n tuotannosta maataloudessa oli noin 7 % vuonna 2000.

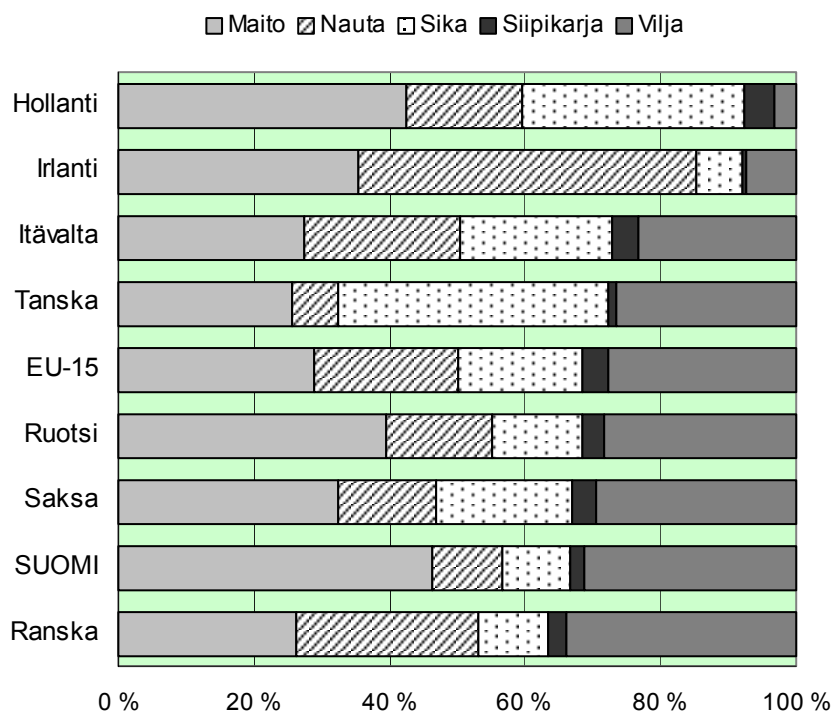
Taulukossa 1.1. ja kuviossa 1.1. esitetään tietoja tutkimuksen vertailumaiden maataloustuotannosta vuonna 2000. Ranska ja Saksa ovat suurimmat perusmaatalouden tuottajamaat muiden vertailumaiden jäädessä selvästi niiden taakse. Kasvintuotanto ja kotieläintuotanto painottuvat tarkasteltavissa maissa varsin eri tavoin. Irlannin, Tanskan ja Saksankin kotieläintuotannon merkitys koko EU:n maataloudessa on maiden kasvinviljelyn osuutta suurempi. Ranskan merkitys EU:n viljantuotannossa on puolestaan merkittävämpi kuin sen osuus EU:n kotieläintuotannosta.

Maiden sisäisessä tuotannon jakaantumisessa Ranskan ja Suomen viljanviljelyn osuus on taas selvimmin EU:n keskitasoa suurempi. Hollanti ja Irlanti tuottavat viljaa suhteessa kotieläintuotantoon kaikkein vähiten. Hollannissa ja Tanskassa sianlihan suhteellinen merkitys tuotannossa on huomattava, kun taas Irlannissa naudanlihan osuus on erittäin suuri.

Taulukko 1.1. Maataloustuotannon arvo* vertailumaissa vuonna 2000
(European Commission, Agriculture 2002).

	Kasvin- tuotanto, milj. €	Osuus EU:sta, %	Kotieläin- tuotanto, milj. €	Osuus EU:sta, %	Tuotanto yhteensä, milj. €	Osuus EU:sta, %
Hollanti	9 633	6,4	8 117	7,0	19 202	7,0
Irlanti	1 162	0,8	4 374	3,8	5 811	2,1
Itävalta	2 295	1,5	2 507	2,2	4 964	1,8
Ranska	35 900	24,0	23 829	20,5	62 281	22,7
Ruotsi	2 431	1,6	2 423	2,1	4 964	1,8
Saksa	22 373	14,9	20 050	17,3	43 823	15,9
Suomi	1 718	1,1	1 822	1,6	3 640	1,3
Tanska	3 024	2,0	4 796	4,1	8 324	3,0
EU-15	149 715	-	116 176	-	274 768	-

* Perushintaan.

Kuvio 1.1. Kotieläin- ja viljantuotanto vertailumaissa vuonna 2000 (European Commission, Agriculture 2002).

2. TUTKIMUSAINEISTO JA -MENETELMÄT

2.1 Aineistot

2.1.1 Tiedot tukijärjestelmien rahoituksesta ja toteutuksesta

Maataloustuista eri EU-maissa ja tukien merkityksestä yksittäisille maataloil-
le ei ole tehty tämän tutkimusasetelman mukaista vertailevaa selvitystä.
Jäsenyyden alkuvaiheessa on selvitetty Suomen maatalojen taloudellista
sopeutumista EU:n maatalouspolitiikkaan ja markkinaoloihin eri tuotanto-
suunnissa (Ylätaalo (toim.) 1996). Edelleen Sipiläinen ym. (1998) ovat arvi-
oineet maatalouden tulo- ja kannattavuuskehitystä Suomessa vuosina
1993-2002. Ala-Mantila ym. (2000) ovat analysoineet Agenda 2000 -ratkai-
sun vaikutuksia Suomen maatalouteen mm. eri tuotantosuintien tuotannon
ja tilamäärän sekä tulojen ja kannattavuuden kannalta vuosina 2000-2006.
Suomalaisten viljelijöiden tulokehitystä on analysoitu muissakin kotimaisis-
sa tutkimusjulkaisuissa (mm. Pyykkönen 1999, Väre 2000).

Tanskassa ja Ruotsissa on laadittu maatalouden tukijärjestelmiä tar-
kastelleita tutkimuksia (mm. Walter-Jørgensen ja Flader 1994, Kjeldahl
1995, Jordbruksverket 1999a ja 1999b). Näissä julkaisuissa on tutkittu
EU:n maatalouspolitiikan mukaisten tukien toteutusta ja vaikutusta tiettyi-
hin kansallisesti tärkeisiin tekijöihin näiden maiden maataloudessa. Kan-
sainvälistä vertailua näissä tutkimuksissa ei ole kuitenkaan tehty kovinkaan
laajasti.

Teollisuusmaiden taloudellinen tutkimus- ja kehitysorganisaatio OECD
on vuodesta 1986 lähtien seurannut maatalouden tukemista eri maissa.
Nämä selvitykset (esim. OECD 2001a) perustuvat pääosin tukien
hyvinvointivaikutuksiin liittyviin PSE-laskelmiin (Producer Support
Estimate). Lisäksi OECD on tarkastellut eri maiden tukitoimenpiteiden
uudistuksia ja niiden vaikutuksia mm. yksittäisten maataloustuotteiden
markkinoihin ja kansainväliseen kauppaan (OECD 1994, 2001b).

Suomessa maksetuista maatalouden eri tuista on laadittu seikkaperäi-
nen selvitys (MMM, Tike 2000), joka kuvaa siirtymäkauden 1995-1999 tuki-
toteutusta. Tässä julkaisussa on esitetty maatalouden eri tuet alueittain,
vuosittain ja tukimuodoittain. Lisäksi maa- ja metsätalousministeriö on laa-
tinut useita muitakin julkaisuja ja raportteja maatalouden tuista ja niihin

liittyvistä taustatekijöistä. Tukijärjestelmien jatkoa tarkastellaan mm. Suomen maatalouden strategiatyöryhmän loppuraportissa (MMM 2001).

Maatalouden EU-tukijärjestelmien keskeisin lähdeaineisto koostuu Euroopan komission ja sen maatalouden pääosaston raporteista ja rahoituskertomuksista. Näissä julkaisuissa ja tilastoissa on esitetty sekä toteutuneita että suunniteltuja vuotuisia tukimaksuja jäsenmaittain, tukilajeittain ja tuotteittain. Komission FADN-yksikkö on lisäksi arvioinut suorien tukien kehitystä ajanjaksolla 1997-2007 (FADN RI/CC 1322, 2000). Myös EU:n tilintarkastustuomioistuin on laatinut tarkastusraportteja maatalouden tukijärjestelmien toteutuksesta.

EU:n maatalouden tulotukimuotojen tarkastelua helpottaa varojen ohjautuminen pääosin yhden keskeisen rahoitusväylän kautta. Euroopan maatalouden ohjaus- ja tukirahaston (EMOTR) tukiosasto vastaa pääosin tässä tutkimuksessa selvitettävien tukien EU-rahoituksesta. Osaston kautta maksetaan yhteisen maatalouspolitiikan keskeisimmät tuet eli CAP-peltokasvi- ja eläintuet sekä lisäksi mm. maataloustuotteiden vientituet ja markkinoiden säätelyyn käytettävät interventioimet.

Ohjaus- ja tukirahaston ohjausosasto vastaa puolestaan maaseudun rakenteellisten kehittämistoimien rahoituksesta. Lisäksi EMOTR:n ohjausosastosta maksettiin edellisellä ohjelmakaudella EU:n rahoitusosuus maaseututueksi luetusta luonnonhaittakorvauksesta, joka on tärkeä maatalouden tukimuoto etenkin Suomessa. Ohjelmakaudella 2000-2006 myös luonnonhaittakorvaus maksetaan tukiosaston kautta. Uusi ohjelmakausi on siis jossain määrin muuttanut ja myös selkeyttänyt maatalouden rahoitusmuotoja ja rahoituskanavia.

Yksittäisistä vertailumaista saatiin verrattain runsaasti tietoa kunkin maan maatalouden toimintaympäristöstä ja erityispiirteistä. Tutkimukseen kuuluvien jäsenmaiden maatalouden ja maiden tukien kuvauksessa on hyödynnetty kansallisia maatalouden julkaisu- ja tilastoaineistoja. Valtaosa näistä tiedoista on saatu eri maiden maatalousministeriöiden ja maatalouden tutkimuslaitosten verkkopalveluista joko suoraan sähköisenä hakuna tai tilaamalla tarvittavaa tilastomateriaalia. Tutkimuksessa käytettyjen verkkosivujen osoitteet sisältyvät tutkimusraportin lähdeluetteloon.

2.1.2 EU:n maatalouskirjanpidon tietoverkko FADN

Tutkimuksen yksityiskohtaisemmassa, tilakohtaisia tukia koskevassa tarkastelussa on käytetty EU:n kirjanpitolajärjestelmän eli FADN:n tietoja. Tämän järjestelmän hyödyntäminen antaa mahdollisuuden tehdä vertailulaskelmia maiden välillä verrattain yhtenäisten laskentaperusteiden pohjalta. Kirjanpitolilat eivät vastaa suoraan keskimääräisiä tiloja unionimaissa, mutta ne ovat tutkimusasetelman kannalta käyttökelpoinen ja edustava otos EU-maiden maataloudesta. Järjestelmään kuuluvat tilat edustavat tuotannon määrän ja päätoimisuuden osalta merkittävää osaa maataloudesta EU:ssa.

EU:n maa- ja puutarhatalouden kirjanpitojärjestelmä FADN (Farm Accountancy Data Network) on kerännyt vuodesta 1965 lähtien tietoa maatalous- ja puutarhayritysten taloudellisesta tilanteesta, tulonmuodostuksesta ja kannattavuudesta. Järjestelmän keskeisen osan muodostaa noin 60 000 tilasta koostuva seurantaotos, joka edustaa kaikkiaan noin neljää miljoonaa aktiivisesti tuotantoa harjoittavaa maatilaa unionin eri jäsenmaissa. Noin 90 % maatalousmaasta ja yli 90 % maatalouden kokonaistuotannosta unionissa kuuluu tämän yhteisen kirjanpitojärjestelmän piiriin.

Kirjanpitoaineiston keräämisestä vastaa kunkin EU-jäsenmaan vastuullinen FADN-toimielin (Liaison Agency). Useassa maassa tämä on maatalouden tutkimuslaitos tai se toimii läheisessä yhteistyössä tutkimuslaitosten kanssa. Vastuutahot keräävät tilatiedot joko itse tai ne teettävät tietojen keruun esimerkiksi neuvontaorganisaatioilla, yliopistoilla, kirjanpitoyrityksillä ja myös tuottajajärjestöillä. Suomessa kannattavuuskirjanpidosta vastaa maa- ja metsätalousministeriön alainen Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskuksen taloustutkimusyksikkö (ent. MTTL). Kirjanpitotietojen keruusta MTT:lle vastaavat puolestaan alueelliset maaseutukeskukset.

Kirjanpitojärjestelmän avulla saadaan runsaasti tietoa talouden ja rahoituksen kehittymisestä EU-maiden maataloudessa. Tietoja kerätään otos-tiloilta kaikkiaan noin tuhannen eri muuttujan muodossa. Järjestelmässä voidaan seurata mm. kotieläintalouden ja eri viljelykasvien tuotannon arvoa, tilojen myyntejä ja ostoja, tuotantokustannuksia, varallisuutta ja velkoja. Lisäksi voidaan vertailla myös tiloille maksettuja suorita maatalouden tukia. Kirjanpitotulokset julkistetaan vuosittain alueittain ja tilaryhmittäin (FADN Standard Results), sillä yksittäisten kirjanpitoltilojen tiedot ovat luotamuksellisia. Tulosten tulkinnassa on syytä muistaa, että kirjanpito-

otoksen tilat eivät sisällä kaikkein pienimpiä maatiloja ja että otostilat osallistuvat järjestelmään vapaaehtoisesti. Lisäksi näillä tiloilla tarkat kirjanpituksiinpanot ja niiden hyödyntäminen lienevät keskimääräistä yleisempiä. Näin valikoituneet kirjanpitotilat saattavat siis antaa hieman keskimääräistä paremman kuvan jäsenmaiden maatiloista.

FADN-järjestelmä koostuu maatilojen tuotantosuunnan, taloudellisen koon ja sijainnin mukaan luokitelluista tilaryhmistä (liite 1). Kuhunkin tilaryhmään kuuluvat kirjanpitotilat edustavat suurempaa aktiivitulojen perusjoukkoa, ja otoksen valinta eri tilaryhmiin on tarkkaan määritelty. EU:n 103 eri FADN-alueella, 72 tuotantosuuntaa ja 9 taloudellista kokoluokkaa muodostavat yhteensä 66 744 eri tilaryhmistä koostuvaa solua. Käytännössä rakenne on kuitenkin yksinkertaisempi, koska kaikilla FADN-alueilla ei ole jokaista eri tuotantosuuntaa eikä kaikkiin kokoluokkiin kuuluvia tiloja.

Maatilan taloudellinen koko ilmaistaan eurooppalaisina kokoyksikköinä (ESU, European Size Unit), joiden laskentaperusteena käytetään yhden peltohehtaarin tai tuotantoeläimen tuottamaa yhdenmukaistettua katetuottoa (Standard Gross Margin, SGM). Katetuotto muodostuu kullekin tuotantoalueelle lasketuista kasvi- tai eläinkohtaisista bruttotuloista vähennettynä tuotantoon suoraan kohdistuvilla muuttuvilla kustannuksilla. Katetuottojen alueellisia tasoja tarkistetaan säännöllisin välein yli 90 viljelykasville ja kotieläintyyppille.

Kun kirjanpitotilan peltohehtaarien ja kotieläinten määrä kerrotaan tilan tuotantosuuntaa ja sijaintia vastaavilla normikatetuotoilla, saadaan tilan eri tuotantosuuntien katetuotot. Laskemalla nämä yhteen saadaan kunkin kirjanpitotilan kokonaiskatetuotto, joka jaetaan taloudellisen kokoyksikön eli ESU:n arvolla (1 200 €.). Saatu tulos kuvaa tilan taloudellisen koon eurooppalaisina kokoyksikköinä (liite 2). Suomessa tilaotokseen valitaan tiloja, joiden taloudellinen koko on vähintään 8 ESU:a. Kirjanpitotilan yksikkökoko, tuotantosuunta ja alueellista tuottokykyä vastaavan kokonaiskatetuoton on oltava siten vuosittain vähintään 9 600 €. Alueellisista rakenne-eroista johtuen kirjanpitojärjestelmään kuuluvien tilojen koon alaraja vaihtelee Portugalin yhdestä ESU:sta Hollannin 16 ESU:un.

Suomen maatilojen perusjoukko muodostuu vajaan 1 000 kirjanpitotilan edustamasta 55 000 aktiivitulasta, jotka jakautuvat seitsemään tuotantosuuntaan, viiteen taloudelliseen kokoluokkaan ja neljään FADN-alueeseen (Etelä-Suomi, Sisä-Suomi, Pohjanmaa ja Pohjois-Suomi). Tässä tutkimuksessa Suomen tarkastelualueet on kuitenkin poimittu tukialueittain tuotan-

tosuuntien alueellisen sijoittumisen mukaan, koska tarkempi tukialuejako kuvaa paremmin eri tuotantosuuntia Suomessa.

Taulukossa 2.1. on kirjanpilotietoja tilarakenteesta tämän tutkimuksen vertailumaissa ja koko EU:ssa vuonna 1999. Kirjanpilotilojen otoksen edustama maatilojen perusjoukko vastaa hieman yli puolta kaikista tiloista EU:n maatioista. Irlannin kirjanpilotilojen perusjoukon osuus maan kaikista tiloista on reilusti yli 80 %, ja Suomessa, Hollannissa sekä Tanskassa edustavuus on myös yli 70 %. Itävallan ja Ruotsin kirjanpitoaineisto edustaa vain alle puolta kaikista näiden maiden maatioista.

Kannattavuuskirjanpidon mukaan suomalaisilla kirjanpilotiloilla oli vuonna 1999 peltoa noin 37 hehtaaria. Tämä on selvästi enemmän kuin esimerkiksi vuonna 2001 tukia saaneiden tilojen 29 hehtaaria (MTT Taloustutkimus 2002). Tämäkin viittaa siihen, että kirjanpilotilat ovat maan keskimääräisiä maatioja suurempia ja ilmeisesti myös tuotannoltaan erikoistuneempia. Tilanne on samankaltainen myös muiden EU-maiden kirjanpilotilojen ja keskimääräisten tilojen välillä.

Tutkimuksen vertailumaista vain Itävallassa ja Hollannissa keskimääräinen peltoala on FADN-aineiston mukaan Suomea pienempi. Hollannissa näillä tiloilla on kuitenkin eläinyksiköitä noin nelinkertainen määrä Suomeen verrattuna, mikä osoittaa kotieläintuotannon olevan Hollannissa hyvin keskittynyttä. Myös Tanskassa keskimääräinen eläinmäärä on etenkin voimakkaasti erikoistuneen sianlihatuotannon takia suuri.

Pellon omistusrakenteessakin on verrattain paljon eroja eri maiden kesken. Saksan ja Ranskan tiloilla vuokraus on hyvin yleistä - jopa niin, että vain viidennes aineiston ranskalaisten tilojen pelloista on viljelijöiden omaa. Keskimäärin EU-maiden maatioilla on noin puolet pelloista vuokraalaa, kun tutkimuksen vertailumaista osuus on pienin Irlannissa ja Tanskassa. Suomessa ja Itävallassa vuokrapellon osuus jää tiloilla vajaaseen kolmannekseen.

Maidon keskituotos on Suomessa näiden maiden joukossa korkea ja se ylittää myös EU:n keskitason selvästi. Vehnän hehtaarisato jää tässä taulukossa Suomen tiloilla selvästi alle vertailualueiden. Merkittävänä syynä on vehnäalueita vaivannut ankara kuivuus kesällä 1999, mutta silti koko 1990-luvulla vehnän hehtaarisadoksi muodostui Suomessa keskimäärin vain noin 3 300 kiloa (MMM, Tiken tuotantotilastot). Esimerkiksi vuonna 1997 kirjanpilotilojen keskisato oli noin 3 800 kg/ha.

Taulukko 2.1. Kirjanpitotilojen rakenne⁸ vertailumaissa ja koko EU:ssa vuonna 1999 (FADN Standard Results 1999).

	Hollanti	Tanska	Saksa	Ranska	
FADN-otos, 1 000 tilaa	1,3	1,9	6,2	7,7	
Perusjoukko ⁹ , 1 000 tilaa	81	50	280	408	
- osuus kaikista tiloista, %	75	79	50	60	
Taloudellinen koko, ESU	118,5	78,4	56,5	56,3	
Maatalousmaa, ha	26,5	55,7	58,0	65,2	
- vuokrattu, ha	10,2	13,6	40,0	52,0	
- vilja-ala, ha	2,1	29,6	23,0	21,7	
- rehu-ala, ha	16,6	12,8	22,4	28,7	
Kotieläimet yhteensä, ey ³	106,2	97,9	63,7	53,7	
- lypsylehmät, ey	21,9	14,9	18,0	10,9	
- muu nautakarja, ey	16,5	14,1	18,1	22,0	
- siat, ey	44,8	59,7	24,9	9,6	
- muut kotieläimet, ey	22,7	9,0	2,5	11,3	
Vehnäsato, kg/ha	8 600	7 040	7 190	7 300	
Maitotuotos, kg/lehmä	7 578	6 967	6 215	5 902	
	Irlanti	Itävalta	Ruotsi	Suomi	EU-15
FADN-otos, 1 000 tilaa	1,1	2,0	0,9	0,9	59,0
Perusjoukko ² , 1 000 tilaa	129	86	40	56	3 814
- osuus kaikista tiloista, %	87	41	44	74	54
Taloudellinen koko, ESU	21,2	23,3	43,1	39,4	28,1
Maatalousmaa, ha	38,0	25,1	86,2	37,2	30,9
- josta vuokra-ala, ha	6,6	7,3	37,9	10,9	15,5
- vilja-ala, ha	2,2	8,3	27,2	17,3	9,5
- rehu-ala, ha	34,9	11,4	46,6	13,2	13,6
Kotieläimet yhteensä, ey ¹⁰	49,6	25,3	42,7	26,1	27,2
- lypsylehmät, ey	10,4	7,1	11,4	7,5	5,7
- muu nautakarja, ey	29,4	6,8	17,4	8,0	8,8
- siat, ey	2,8	9,9	13,1	6,9	7,3
- muut kotieläimet, ey	6,8	1,5	0,5	3,7	5,4
Vehnäsato, kg/ha	8 310	5 520	5 910	2 490	6 730
Maitotuotos, kg/lehmä	4 814	7 578	8 045	7 348	6 100

8 Otostietojen perusteella painotetut keskiarvot.

9 FADN-otoksen edustamat maatilat eri maissa.

10 Eläinyksiköt eivät vastaa suoraan eläinten lukumäärää.

2.2 Tuotantosuuntien ja vertailualueiden tukianalyysi

Maatalouden tukien ja tulorakenteen tilakohtaista tarkastelua varten kirjanpitotilojen aineistosta muodostettiin 'tyypillinen' aluetta ja tuotantosuuntaa edustava tila. Tällä tavoin voidaan verrata suomalaisia maito-, lihantuotanto- tai viljatiloihin tyypillisiin, saman tuotantosuunnan tiloihin vertailualueilla. Tilarakenne vaihtelee eri alueilla voimakkaasti, joten tutkimuksen asetusmahdollistaa vielä keskimääräisiä tilatietoja tarkemman vertailun.

Suomen maataloudessa ensisijaiset tuotteet ovat maito, liha ja viljakasvit. Kirjanpitotilojen FADN-aineistosta on näin ollen koottu tätä tutkimusta varten ne maatilat, jotka ovat selkeästi erikoistuneet joko maidontuotantoon, lihantuotantoon (nauta ja sika) tai kasvinviljelyyn.

Kirjanpitotilojen luokittelussa tuotantosuunta määräytyy tilan eri tuotannonalojen taloudellisen merkityksen mukaan. Esimerkiksi erikoistuneiden maitotilojen¹¹ kokonaiskatetuotosta (maatalouden tulot vähennettynä maatalouden muuttuvilla kustannuksilla) vähintään kaksi kolmasosaa muodostuu suoraan maidontuotannosta. Samoin kasvinviljelyyn¹² erikoistuneilla kirjanpitotiloilla kokonaiskatetuotosta suurin osa tulee peltokasvien viljelystä. Mikäli useampi eri tuotantosuunta on yksittäiselle tilalle taloudellisesti merkittävä, on tuotantosuuntana esimerkiksi yhdistelmä kasvin- ja kotieläintuotannosta (mixed crops, mixed livestock). Tässä tutkimuksessa keskitytään ainoastaan selkeästi erikoistuneisiin tiloihin, jotta tuotanto olisi eri tuotantosuunnissa jokseenkin yhdenmukaista.

Maidon- ja lihantuotannon yhdistyminen nautatilojen tuotannossa aiheuttaa hieman ongelmia naudanlihaa tuottavien tilojen analysoinnille. Tässä tutkimuksessa käytetyssä nautakarjatilojen¹³ vertailuryhmässä maito voi olla ryhmään kuuluvalla tilalla taloudellisesti merkittävä tulonlähde. Maidon osuus kokonaiskatetuotosta jää kuitenkin selvästi alle erikoistuneiden maitotilojen tason. Tutkimuksessa tätä nautakarjatilojen ryhmää käsitellään siten pääasiallisina naudanlihantuottajina.

Kirjanpitotulosten julkisessa aineistossa (FADN Standard Results) sika- ja siipikarjatilat esitetään yhdistettynä ryhmänä¹⁴, mikä käytännössä estää sikatilojen tarkastelun suoraan näiden tulosten pohjalta. Yhdistetystä tuotantosuunnasta erotettu sikatilojen aineisto saatiin kuitenkin suoraan ko-

¹¹ Specialist dairying.

¹² Specialist cereals, oilseed and protein crops.

¹³ Cattle-dairying, rearing and fattening combined.

¹⁴ Specialist granivores.

mission FADN-yksiköstä (European Commission, Agriculture; Analysis of the Situation of Agricultural Holdings). Kirjanpitotilojen aineistorajoitteiden takia sikatilojen ryhmää tarkastellaan tutkimuksessa erottelematta lihan-tuotantoa ja porsaskasvatusta.

Eri EU-jäsenmaiden FADN-aluejako (liitekartta 1) on varsin vaihteleva, koska maiden pinta-alat ja maatalouden tuotantorakennekin vaihtelevat paljon. Saksa ja Ranska koostuvat lukuisista FADN-alueista (Saksassa 14, Ranskassa 22), ja Suomikin on jaettu neljään ja Ruotsi kolmeen eri alueeseen. Hollanti, Tanska, Itävalta ja Irlanti muodostavat puolestaan kukin vain yhden kirjanpitotilojen tarkastelualueen.

Suurimmista maista, Saksasta ja Ranskasta, tämän tutkimuksen tarkasteluun valittiin tuotantosuunnan mukaan kaksi tai kolme sellaista FADN-aluetta, joissa sijaitsee eniten kunkin tuotantosuunnan maatiloista koko maassa. Näin esimerkiksi Saksan maidontuotannon tarkastelualueiksi valittiin Baijerin, Baden-Württembergin ja Ala-Saksin osavaltiot. Myös Suomesta ja Ruotsista tarkasteluun poimittiin kunkin tuotantosuunnan keskeiset alueet. Suomen tilatarkastelun perustana toimivat kuitenkin maatalouden nykyiset tukialueet. Suomessa esimerkiksi maitotilat keskittyvät lähinnä C2-tukialueelle, eivätkä niinkään yksittäiselle FADN-alueelle. Tukialueittainen tarkastelu antaa etenkin Suomen osalta laajaa FADN-aluejakoa tarkempaa tietoa myös muista maan tuotantosuunnista. Tämä tukialuejaon mukainen tutkimusaineisto saatiin erityishakuna maatilojen kannattavuuskirjanpidosta MTT Taloustutkimuksesta.

Maatalouden tuotantorakenne vaihtelee paljon eri maiden välillä ja maiden sisälläkin. Keskikokoinen maitotila Suomessa on vastaavaa hollantilaisista selvästi pienempi ja toisaalta keskikokoista itävaltalaisista maitotilaa suurempi. Etenkin Ranskassa ja Saksassa on suuria alueellisia eroja, sillä tilarakenne vaihtelee sekä etelä-pohjoissuunnassa että vuoristoalueiden ja alavien maiden välillä.

Jotta alueellisia tilakoon erojakin voitiin ottaa paremmin tutkimuksen vertailulaskelmissa huomioon, rajattiin tarkastelu alueen ja tuotantosuunnan eniten tiloja sisältäneeseen kokoluokkaan (moodi). Joissain tuotantosuunnissa ja alueissa mukaan oli otettava kuitenkin kaikkien kokoluokkien tilat, koska tilaotoksen pienuus esti näissä tapauksissa tietojen saatavuuden. Käytetyt tilaryhmät ovat aineiston rajoissa mahdollisimman yksityiskohtaiset.

Maitotilat

Koko FADN-aineiston edustamilla erikoistuneilla maitotiloilla on yli 70 % kaikista EU:n lypsylehmistä (FADN RI/CC 1331). Siten erikoistuneisiin maitotiloihin rajattava otos kattaa huomattavan osan EU:n maidontuotannosta. Tähän tutkimukseen kerätyn kirjanpitoaineiston edustama maitotilojen perusjoukko koostuu noin 126 000 maitotilasta, joista runsas kolmannes sijaitsee Saksassa (taulukko 2.2). Tutkimusaineisto vastaa runsasta neljänestä kaikista EU:n maitotiloista.

Suomen maitotila-aineisto on koottu C2-tukialueen kirjanpitotiloista, jotka edustavat reilua kolmannesta maan kaikista maitotiloista. Tarkastelussa ovat mukana kaikki vähintään 8 ESU:n kokoiset maitotilat C2-alueella. Ruotsin maitotiloista 80 % sijaitsee tarkastelualueilla ja näistä tiloista mukana on FADN-typologian mukainen suurten maitotilojen ryhmä (40-100 ESU). Tilaryhmän osuus maan maitotiloista on noin 40 %.

Saksasta mukana on kolme maidontuotannon kannalta merkittävintä osavaltiota: Ala-Saksi Pohjois-Saksassa sekä Etelä-Saksan Baijeri ja Baden-Württemberg. Näillä alueilla sijaitsee yhteensä lähes 80 % Saksan maitotiloista, joista yksistään Baijerissa puolet. Ala-Saksin osavaltiossa maitotilat ovat taloudelliselta kooltaan eli alueen tuottokyvyn ja tilakoon suhteen keskimäärin suurempia kuin vertailutilat Etelä-Saksassa. Niinpä tarkastelussa ovat tästä osavaltiosta suuret maitotilat (40-100 ESU) ja muusta kahdesta osavaltiosta keskikokoiset maitotilat (16-40 ESU). Saksan vertailuaineisto edustaa hieman yli 40 % maan kaikista maitotiloista.

Ranskasta mukana on Saksan tavoin kolme vertailualueutta, jotka ovat Luoteis-Ranskan maakunnat Bretagne, Basse-Normandie ja Pay de la Loire. Näissä maakunnissa sijaitsee yhteensä noin puolet Ranskan maitotiloista, ja maitotilat kuuluvat tyypillisesti keskikokoisiin tiloihin (16-40 ESU). Koottu Ranskan maidontuotannon tila-aineisto edustaa kaikkiaan neljänestä maan maitotiloista.

Muista tutkimuksen kohteena olevista maista maitotilojen kirjanpitoaineisto koottiin koko maan alueelta, yleisimmästä kokoluokasta. Tanskan maitotilojen tilat kuuluvat suurten tilojen ryhmään (40-100 ESU). Hollannissa suurin osa maitotiloista sisältyy puolestaan erittäin suurten tilojen ryhmään (yli 100 ESU). Näissä kahdessa vertailumaassa tuotanto on tyypillisesti todella voimaperäistä, ja maitotilojen yksikkökoko sekä alueen laskennallinen tuottokyky ovat huomattavan suuria.

Taulukko 2.2. Erikoistuneiden maitotilojen tietoja vertailualueittain vuodelta 1999.

Maa	Alue	Perus- joukko, 1 000 tilaa	Keski- koko, ESU	Keski- koko, ha	Keski- koko, ey	Keski- tuotos, kg/leh- mä
Hollanti	- koko maa	13,5	167,6	51,7	144,8	7 670
Irlanti	- koko maa	14,2	28,2	33,6	51,6	4 571
Itävalta	- koko maa	16,3	11,7	14,7	16,8	4 813
Ranska	- Basse-Normandie	5,0	28,5	37,0	48,4	5 032
	- Bretagne	8,3	30,0	35,3	42,1	6 557
	- Pay de la Loire	4,2	29,9	39,6	46,2	5 675
Ruotsi	- etelä- ja keskiosat ¹⁵	3,2	62,2	74,1	56,6	8 268
	- keski- ja länsiosat ¹⁶	2,9	62,7	98,9	62,1	8 154
Saksa	- Ala-Saksi	8,5	68,3	55,2	94,1	6 883
	- Baden-Württemberg	6,0	29,9	30,8	42,1	5 174
	- Baijeri	30,0	29,6	26,3	41,1	5 526
Suomi	- C2-tukialue	8,5	44,8	34,0	29,8	7 362
Tanska	- koko maa	5,5	74,1	48,2	78,7	6 957

Itävallan maidontuotannon tutkimusaineistona on kaikista muista vertailumaista poiketen EU:n keskitasoa pienempien maitotilojen luokka, jonka osuus maitotiloista maassa on yli puolet. Itävallassa tuotantorakenteeseen vaikuttavat maan vuoristoiset olosuhteet ja pienten monialaisten tilojen yleisyys. Irlannissa yleisin ja siten tutkimukseen valittu vertailuryhmä on keskokokoisten maitotilojen joukko (16-40 ESU).

Nautatilat

Suomesta erikoistuneiden nautatilojen tarkastelualueena on pohjoisen tuen C-alue, jolla maan naudanlihatiloista sijaitsee reilusti yli puolet. Tutkimukseen poimitut Ruotsin nautatilat sijaitsevat Etelä-Ruotsin kirjanpitoalueella. Tarkastelussa ovat näiltä alueilta nautatilat kokoluokasta riippumatta.

Vertailussa olevat Saksan nautatilat sijaitsevat Baijerin ja Ala-Saksin osavaltioissa, joissa on kaikkiaan noin puolet naudanlihatiloista. Baijerin tilat kuuluvat keskokokoisten tilojen ryhmään. Ala-Saksin nautatilat ovat maitotilojen tavoin suurempia kuin Etelä-Saksassa, joten Ala-Saksin laskelmissa käytetään suurten naudanlihatilojen ryhmää (40-100 ESU).

¹⁵ Slättbygdsln, Etelä- ja Keski-Ruotsin maatalousalueet.

¹⁶ Skogs- och mellanbygdsln, Keski- ja Länsi-Ruotsi.

Taulukko 2.3. Erikoistuneiden nautatilojen tietoja vertailualueittain vuodelta 1999.

Maa	Alue	Perusjoukko, 1 000 tilaa	Keskikoko, ESU	Keskikoko, ha	Keskikoko, ey
Hollanti	- koko maa ¹⁷	1,4	62,1	17,3	105,6
Irlanti	- koko maa	21,0	5,8	22,2	20,5
Itävalta	- koko maa	7,0	11,6	17,9	19,6
Ranska	- Limousin	4,4	29,6	63,6	61,6
	- Pay de la Loire	4,0	30,0	46,2	66,2
Ruotsi	- etelä- ja keskiosat ^{10 18}	1,3	32,0	64,5	55,5
Saksa	- Ala-Saksi	0,9	58,3	65,0	131,8
	- Baijeri ¹⁰	5,5	39,7	42,3	61,7
Suomi	- C-tukialue	2,9	26,1	30,8	25,0

Ranskan nautatila-aineisto on Limousinin ja Pay de la Loiren maakunnista, joiden nautatilojen osuus muodostaa maan FADN-nautatiloista lähes kolmanneksen. Nämä vertailutilat kuuluvat keskikokoisten (16-40 ESU) nautatilojen ryhmään, kuten valtaosa koko maan nautatiloistakin.

Maitotilojen tavoin muiden vertailumaiden nautatilat on koottu koko maan alueelta. Irlannissa on paljon nautakarjatilaja, joiden kokojakauma on varsin laaja. Naudanlihatilat painottuvat kuitenkin maitotiloja selvemmin kaikkein pienimpiin kokoluokkiin. Tarkasteluaineisto muodostuu hyvin pienistä tiloista (4-8 ESU). Itävallan nautatila-aineisto koostuu keskikokoisista tiloista, kun Hollannissa puolestaan tilajakauma painottuu selvästi suurten tilojen ryhmään (40-100 ESU) lähellä Saksassa sijaitsevan Ala-Saksin osavaltion tavoin. FADN-aineisto ei sisällä Tanskan osalta riittävästi erikoistuneita naudanlihatiloja, joten maa ei kuulu tästä syystä naudanlihatilojen tukivertailuun. Lähes 90 % Tanskan kaikista FADN-nautakarjatilajoista onkin maidontuotantoon erikoistuneita.

Sikatilat

FADN-järjestelmän julkisessa tietokannassa sika- ja siipikarjatilat on koottu yhdistetyksi tilaryhmäksi (ks. s. 21), mutta sikatilojen kirjanpitoliedot saatiin erityishakuna suoraan komission FADN-yksiköstä. On johdonmukaista

¹⁷ Kaikki tilakokoluokat.

¹⁸ Slättbygdslän. Rakennetiedot vuodelta 1998.

tarkastella sikatiloja erikseen etenkin Tanskan, Saksan ja Hollannin kohdalla, koska maiden sikatalous on Suomenkin kannalta erittäin merkittävä.

Suomen vertailutilat ovat peräisin Suomen B- ja C1-alueilta, joilla sijaitsee valtaosa eli yli puolet Suomen sikatiloista. Koottu kirjanpitoaineisto edustaa suunnilleen neljäsosaa maan kaikista sikatiloista. Ruotsin aineisto on Etelä- ja Keski-Ruotsin maatalousalueilta, ja Hollannin, Tanskan ja Itävallan osalta tarkastellaan koko maata. Saksan aineisto on Ala-Saksin osavaltiosta ja Ranskan tiedot Bretagnen maakunnasta. Itävallan otostilat ovat keskikokoisia (16-40 ESU), Tanskan, Ranskan, Saksan, Suomen ja Ruotsin suuria tiloja (40-100 ESU) ja Hollannin sikatilat kuuluvat hyvin suurten tilojen ryhmään (yli 100 ESU).

Taulukko 2.4. *Sikatilojen kirjanpitoaineiston tietoja vertailualueittain vuodelta 1999.*

Maa	Alue	Perus- joukko, 1 000 tilaa	Keski- koko, ESU	Keski- koko, ha	Keski- koko, ey
Hollanti	- koko maa	2,2	228,7	14,2	680,7
Itävalta	- koko maa	2,5	27,7	18,3	57,1
Ranska	- Bretagne	1,4	65,4	22,4	319,3
Ruotsi	- etelä- ja keskiosat ¹⁹	0,2	65,7	32,0	199,8
Saksa	- Ala-Saksi	0,5	64,4	36,9	213,5
Suomi	- B- ja C1-alueet	1,0	62,3	37,1	64,5
Tanska	- koko maa	0,9	77,1	33,2	189,8

Peltokasvitilat

Peltokasvitilojen ryhmä koostuu niistä tiloista, joilla vähintään kaksi kolmasosaa maatalouden kokonaiskatetuotosta muodostuu vilja-, öljy- tai valkuaiskasvien tuottamisesta. Tässä yhteydessä tarkasteltava peltokasvien tilajoukko vastaa noin kymmentä prosenttia EU:n kaikista peltokasvitiloista. Aineisto edustaa siten varsin pientä osaa koko EU:n kasvintuotannosta. Tämä tilajoukko kuvaa kuitenkin keskeisten vertailualueiden tyypillisintä tuotantoa tutkimusasetelman mukaisesti. On otettava huomioon, että kasvinviljelytilojen tuotantorakenne vaihtelee voimakkaasti eri osissa unionia,

¹⁹ Slättbygdsln, Etelä- ja Keski-Ruotsin maatalousalueet.

joten vertailtavien alueiden ja tilaryhmien valinta vaikuttaa olennaisesti tuloksiin.

Suomessa viljanviljely painottuu lähinnä eteläiseen Suomeen ja vehnä tukipolitiikankin takia erityisesti A-tukialueelle. Kannattavuuskirjanpidosta koottu aineisto on A- ja B-tukialueilta, joiden välillä tukimuodot erosivat selvästi vuosina 1995-1999. On perusteltua tarkastella A- ja B-alueita erikseen siitäkin huolimatta, että alueittaiset tilaotokset muodostuvatkin melko pieniksi. Etenkin LFA- ja ympäristötukien toteutus poikkesi selvästi näillä alueilla, vaikka tuotannolliset erot eivät olekaan yhtä tuntuvia. Aineiston tilat ovat suomalaisittain huomattavan suuria, keskimäärin yli 50 hehtaarin kokoisia sekä A- että B-alueella. Leipäviljalle suotuisimmalla A-alueellakin vehnäsato on jäänyt selvästi pienemmäksi muihin maihin verrattuna kasvinviljelyyn osuneen kadon takia (taulukko 2.5 ja s. 20).

Vertailussa olevat Ruotsin peltokasvitilat sijaitsevat Etelä- ja Keski-Ruotsin edullisimmilla tuotantoalueilla. Aineiston tilat ovat pinta-alaltaan varsin suuria ja vehnän satotasokin on ollut yli 6 000 kg hehtaarilta. Irlannin tilat ovat aineistossa vieläkin suurempia ja satotaso on niillä yltänyt hyvin korkeaksi, yli 8 000 kiloon hehtaarilta.

Itävallan ja Tanskan tyypillisimmät peltokasvitilat ovat peltoalaltaan suhteellisen pieniä. Voidaan olettaa, että tilojen tuotanto on sivutoimista ja että pääosa viljelijöiden tuloista tulee varsinaisen maatalouden ulkopuolelta. Tämä näkyy siinäkin, että kyseillä tiloilla maatalouteen vuosittain käytetty työpanos jää hyvin pieneksi.

Saksan tila-aineisto on Baijerista sekä Ala-Saksista ja Schleswig-Holsteinista Pohjois-Saksassa, jossa kasvinviljelyssä päästään huomattavan korkeisiin satotasoihin. Peltokasvien CAP-tuessa Schleswig-Holsteinin viitesatotaso onkin Saksassa kaikkein korkein, ja se on kaksinkertainen Suomen A-alueen viitesatoon verrattuna. Baijerin tilat ovat selvästi kahden muun osavaltion vertailutiloja pienempiä, ja esimerkiksi vehnän satotasokin jää selvästi pienemmäksi. Ranskan kasvinviljelytilat ovat Keski- ja Etelä-Ranskan alueilta. Tilat ovat varsin suuria ja niillä satotasokin on verrattain hyvä.

Taulukko 2.5. Peltokasvitulojen²⁰ kirjanpitoaineiston tietoja vertailualueittain vuodelta 1999.

Maa	Alue	Perus- joukko, 1 000 tilaa	Keskiko- ko, ESU	Keskiko- ko, ha	Vehnän keskisato, kg/ha
Hollanti	- koko maa	4,4	69,0	37,0	9 150
Irlanti	- koko maa ²¹	2,3	57,4	95,0	8 310
Itävalta	- koko maa	2,8	11,5	23,9	5 080
Ranska	- Centre	6,6	68,6	120,1	7 420
	- Midi-Pyrénées	4,9	65,7	114,9	6 190
	- Poitou-Charentes	3,6	31,1	56,7	5 200
Ruotsi	- etelä- ja keskiosat ²²	3,1	26,4	72,6	6 050
Saksa	- Ala-Saksi	0,9	67,0	102,4	8 370
	- Baijeri	1,8	23,7	41,7	5 740
	- Schleswig-Holstein	0,9	67,0	88,3	8 720
Suomi	- A-alue	3,7	23,1	59,2	2 408
	- B-alue	4,4	17,8	52,3	-
Tanska	- koko maa	6,8	11,3	18,3	6 280

Hollannin tilaryhmä koostuu aineistorajoitteiden takia viljatiloina laajemmasta kasvinviljelytilojen joukosta. Tilaotuksen pienuuden takia FADN-järjestelmän julkisesta tietokannasta ei ollut saatavilla tarvittavaa aineistoa yksinomaan viljanviljelyyn erikoistuneista tiloista Hollannissa. Käytettävän tilaryhmän tuotanto koostuu vaihdellen viljakasveista ja muista peltokasveista, esimerkiksi juurikkaista. Aineisto mahdollistaa kuitenkin alueiden välisen vertailun tutkimusasetelman kannalta kohtuullisen hyvin.

Vertailulaskelmat

Tutkimuksen tilaryhmien avulla analysoidaan maatalouden tukien merkitystä yksittäisten maatilojen tulonmuodostuksessa. Edellä kuvatut tilamallit perustuvat valikoituneisiin otostiloihin, eivätkä ne kuvaa keskimääräistä maatilaa eri maissa ja tuotantosuunnissa. Tässä käytetty menettelytapa mahdollistaa kuitenkin tuotantorakenteiden erojen huomioon ottamisen ja tuo esiin eri tuotantosuuntien tyypillisimmät tuotantoalueet eri maissa.

Vertailuryhmien kirjanpitotuloksista on laskettu markkinoilta saadut kotieläintulot, kasvinviljelytulot sekä muut maatalouden tulot. Samoin on

²⁰ Hollanti: kasvinviljelytilat, general field cropping.

²¹ Kaikki tilakokoluokat.

²² Slättbygdsln, Etelä- ja Keski-Ruotsin maatalousalueet.

laskettu kotieläintalouden, kasvinviljelyn ja muun maatalouden tuet sekä tilojen maataloustuotannosta kertynyt nettoarvonlisäys (liite 3). Tämä käsite kuvaa tilojen maataloustuotannolla aikaansaattua lisäarvoa²³. Suomessa laajasti käytetystä maataloustulosta tämä käsite eroaa lähinnä siten, että maataloustulo jää oman työn ja oman pääoman korvaukseksi, mutta nettoarvonlisäyksellä katetaan sekä oma että vieras työ ja pääoma, ja lisäksi sillä korvataan tilan vuokramenot.

Nettoarvonlisäystä käytetään yleisesti yhä enemmän EU:n maatalouskirjanpidossa, koska tämän tulokäsitteen laskentamenetelmät ovat verrattain yhteneviä eri EU-maissa. Oman työn ja pääoman hinnoittelun alueelliset erot ovat eräitä ongelmakohtia muissa tulo- ja kannattavuuskäsitteissä. Nettoarvonlisäyksen tulkintaa rajoittavat kuitenkin jossain määrin tuotannolliset erot. Esimerkiksi tilalla tuotettujen panosten ja ostopanosten suhde (välituotekäyttö/poistot) vaikuttaa tilan maatalouden edelleen nettoarvonlisäyksen määrään. Lisäksi ei tiedetä sitä, miten suurelle työ- ja pääomakustannukselle nettoarvonlisäys lopulta muodostuu korvaukseksi.

Tutkimuksessa on selvitetty kirjanpitotilojen tukien kokonaisuus maatalouden kokonaistuloista, tukimuotojen rakenne ja tukitasot vertailualueiden tilaryhmissä. Näin selvennetään markkinatuottojen ja tukien suhdetta eri maissa. Lisäksi tukien määrää verrataan tilojen maatalouden tuottamaan nettoarvonlisäykseen. Tämä kuvaa tukien merkityksellisyyttä maatalouden tuottamassa lisäarvossa eri tuotantosunnissa ja -alueilla EU:ssa. Laskelmien tulokset esitetään luvussa 4.

²³ Yksinkertaistettuna: Maatalouden arvonlisäys (FNVA, Farm Net Value Added) = kokonaistuotot maataloudesta + maatalouden tuet – välituotekäyttö – tuotantoon sidotut verot – poistot.

3. MAATALOUDEN TUET EU:SSA

3.1 Maatalouden eri tukimuodot

Yleisesti elinkeinon tuki määritellään elinkeinon piirissä muodostuneiden ansiotulojen muutokseksi, joka on seurausta julkisen vallan toimenpiteistä (Ihamuotila & Kola 1997). Elinkeinossa, esimerkiksi maataloudessa, tuottavuus voi jäädä muuhun yhteiskuntaan nähden alhaiseksi, jolloin voimavaroja siirtyy väistämättä muille sektoreille. Maataloustuotannon säilyttäminen vaatii tällaisessa tilanteessa hallinnollisia tukitoimia, joista keskeisiä ovat valtiovallan hintasäätelyyn perustuva **hintatuki** sekä valtion budjettivaroista maksettava **suora tuki**. Tukemisen perusteena voi olla myös se, ettei maatalous mm. epäedullisten luonnonolojen takia pysty kilpailemaan vapailla markkinoilla ulkomaisen tuotannon kanssa.

Maatalouden kokonaistuki muodostuu hintatuen ja suoran tuen yhteisvaikutuksena, tosin maailmankaupan vapautuminen ja mm. budjettikysymykset ovat vääjäämättä vähentämässä kauppaa vääristävän hintatuen käyttöä. Hintatuki korottaa tuottajien saamia hintoja ja nostaa siten myös kuluttajahintoja, kun suora tuki puolestaan maksetaan pääosin verovarosta. Hintatuki muodostuu kotimaan hinnoin lasketun tuotannon arvon ja maailmamarkkinahinnoin lasketun arvon erotuksena.

EU:n ulkopuolelle myytävien tuotteiden vientiyrityksille maksettavan **vientituen** tarkoituksena on puolestaan turvata EU:n tuotteiden kilpailukyky maailmamarkkinoilla. Vientituki on ollut EU:lle tärkeä keino huolehtia ylituotantotuotteiden viennistä maailmalle, koska sisäinen hintataso on keskeisillä tuotteilla pääsääntöisesti ollut maailmamarkkinoiden hintatasoa korkeampi. Tähänkin tukimuotoon kohdistuu kansainvälisen kaupan rajoitteiden purkamisesta aiheutuvia vähentämisspaineita.

Maatalouden suora tuki tarkoittaa ensisijaisesti sellaista viljelijöille maksettavaa suoraan tukea, jota ei ole sidottu tuotannon määrään. Toisaalta myös EU:n CAP-tukia pidetään yleensä suorina tukina, vaikka ne ovatkin selvässä yhteydessä tuotantoon. Suoria tukia maksetaan usein sosiaali- ja aluepoliittisten perusteiden mukaan esimerkiksi alueiden välisten tuloerojen tasoittamiseksi. EU on viime vuosina siirtänyt tukitoimien painopistettä edellä kuvattujen syiden takia hintatuesta yhä selvemmin suoriin tukiiin.

Maataloudelle ohjatuilla tuilla on yleensä julkisesti hyväksytty tarkoituksensa, joka voi perustua sekä taloudellisiin että myös ei-taloudellisiin taustatekijöihin. Taustalla vaikuttavat mm. ympäristö-, alue-, turvallisuus- ja sosiaalipoliittiset tekijät. Tärkeimpiä syitä Suomen kannalta ovat kansallinen elintarvikeomavaraisuus sekä maaseutuasutuksen ja maaseudun viljelijäväestön tulotason turvaaminen. EU:ssa ovat korostuneet viime vuosina erityisesti ruoan turvallisuuteen, ympäristökysymyksiin ja maaseutualueiden kehitykseen liittyvät seikat.

OECD:n laskelmien mukaan EU:ssa maksetut maatalouden tuet ovat olleet viime vuosina lähes puolet yhteisön maataloustuotannon kokonaisarvosta (taulukko 3.1). Näissä OECD:n laskelmissa on käytetty 1980-luvulta lähtien keskeisenä indikaattorina PSE-lukua (Producer Support Estimate), jolla kuvataan vuosittain eri maissa maataloustuottajille kohdistettuja tulonsiirtoja veronmaksajilta ja kuluttajilta.

PSE-tuki koostuu kaikista niistä maatalouspoliittisista toimenpiteistä, joilla tuetaan maatalouden harjoittamista riippumatta näiden toimien luonteesta, tavoitteista tai vaikutuksista esim. tuotantoon tai tulotasoon (OECD 2001a). Tähän kokonaistukeen sisältyvät mm. maataloustuotteiden hintatuet, hehtaari- ja eläintuet, erilaisiin historiallisiin velvoitteisiin kuuluvat tuet, tuotantopanosten tuet, panoskäytön rajoituksia kompensoivat tuet sekä erilaiset viljelijöiden tulotasoa turvaavat tuet.

Vuonna 1992 toteutettu EU:n maatalouspolitiikan uudistus muutti voimakkaasti tuen sisäistä rakennetta hintatuen pienentyessä huomattavasti ja suorien tukien kasvaessa moninkertaisiksi aiempaan verrattuna.

Taulukko 3.1. *Maatalouden tuotanto ja tuet EU:ssa (OECD 2000, 2001a).*

	1986-88	1997-99	2000e
Tuotannon kokonaisarvo, mrd. €	182,5	200,2	215,0
Tuottajatuki PSE yht., mrd. €	86,3	105,5	97,9
- hintatuki MPS, mrd. €	73,0	63,7	57,5
- suorat hehtaari- ja eläintuet, mrd. €	2,2	24,1	24,9
PSE:n osuus tuotannon arvosta, %	44	44	38
- hintatuki PSE:sta, %	85	60	58
- hehtaari- ja eläintuet PSE:sta, %	3	23	25

Vuoteen 2000 mennessä PSE-tuen osuus tuotannon arvosta laski EU:ssa 38 prosenttiin ja oli silloin noin neljä prosenttiyksikköä OECD-maiden keskimääräistä maataloustuen osuutta korkeampi. Hintatuen osuus oli EU:ssa hieman yli puolet kokonaistuesta, kun suorien tukien osuus oli puolestaan noin 25 %. Kolmanneksi suurin tukiryhmä oli tuotantopanosten käytölle kohdennetut erilaiset tuet (osuus 7 %).

Peltohehtaaria kohti laskettuna hintatuesta ja suorasta tuesta muodostuva maatalouden kokonaistuki vaihtelee eri maissa hyvin paljon. Australiassa suoraan maataloustuotannolle kohdistui tukea hehtaaria kohti vuonna 2000 vain noin 2 €, kun samana vuonna Japanissa hehtaaritukea kertyi yli 13 000 € (OECD 2001). EU:n tukitaso oli OECD:n mukaan noin 700 €/ha, USA:n 120 €/ha ja Kanadan noin 60 €/ha. Japanin tavoin runsaasti maatalouttaan tukevissa Norjassa ja Sveitsissä tukea maksettiin peltohehtaaria kohti 2 000-3 000 €. Kansainvälisesti verrattuna EU:n maatalous ei siis suinkaan ole eniten tuettua, mutta tukitaso on EU:ssa kuitenkin selvästi suurempi kuin vähiten maatalouttaan tukevissa maissa.

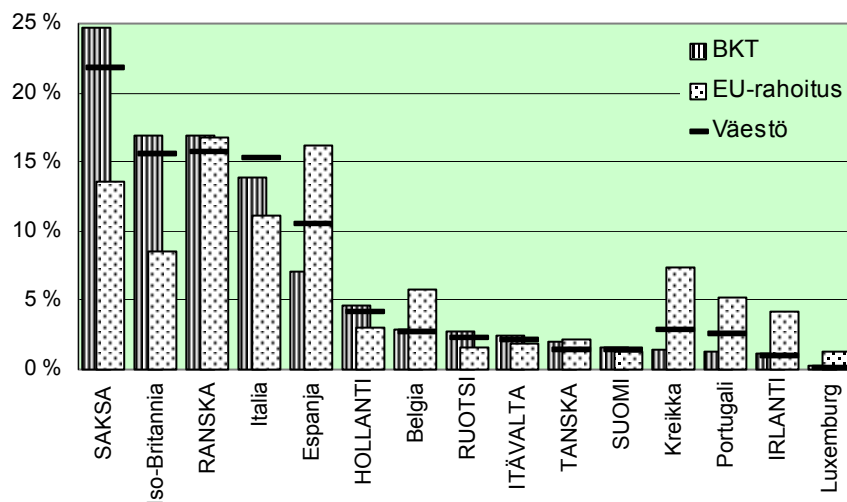
3.2 Maatalouden tuet EU:ssa vuosina 1995-1999

3.2.1 Maatalousmenojen rahoitus

Yhteisen maatalouspolitiikan rahoitus on ollut pitkään selvästi suurin menoerä Euroopan unionin budjetissa (taulukko 3.2). Maatalouden meno-osuus on laskenut viime vuosina, mutta sen osuus on ollut edelleen lähes puolet unionin kokonaisrahoituksesta.

Taulukko 3.2. EU:n kokonaismenot vuosina 1995-1999, milj. € (Euroopan unioni 2001).

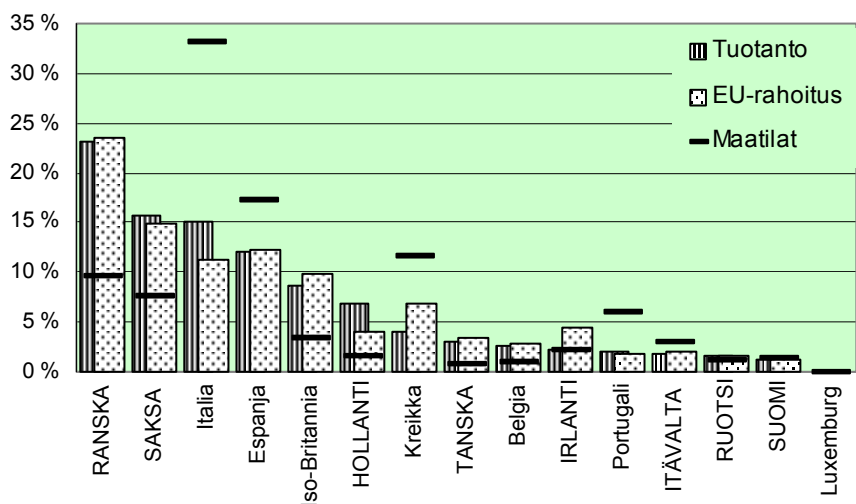
	1995	1996	1997	1998	1999
1. Yhteinen maatalouspolitiikka	34 503	39 469	40 423	39 148	39 574
- Markkinamenot	33 634	37 597	38 354	37 301	36 986
- Liitännäistoimenpiteet	869	1 872	2 069	1 848	2 588
2. Rakennetoimet	19 046	24 459	26 048	28 553	30 348
- EMOTR-ohjausosasto	2 531	3 360	3 580	3 522	3 774
3. Sisäiset politiikat	4 083	4 610	4 998	4 912	4 868
4. Ulkoiset toimet, hallinto ym.	9 127	8 917	8 534	9 024	9 478
EU:n menot yhteensä	66 758	77 454	80 003	81 637	84 268

Kuvio 3.1. EU-rahoitus-, bruttokansantuote- ja väestöosuudet jäsenmaittain (European Commission 2001, Tilastokeskus).

Suuret jäsenmaat Ranska, Espanja, Saksa, Italia ja Iso-Britannia ovat saaneet EU:n kokonaisrahoitusta selvästi eniten vuosina 1995-1999. Saksa ja Iso-Britannia ovat saaneet kuitenkin suhteellisesti laskettuna kaikkein vähiten, kun saatua EU-rahoitusta verrataan maiden osuuteen koko EU:n kansantuotteesta. Myös Ruotsi ja Hollanti ovat saaneet näin laskien melko vähän EU-varoja, kun suhteessa eniten on puolestaan ohjautunut Espanjalle, Kreikalle, Portugalille ja Irlannille (kuvio 3.1). Tätä selittää mm. EU:n rakennepoliittisten ohjelmien ja toimenpiteiden laajuus näissä maissa. Suomen osuus on niin unionin kokonaisväkiluvusta, kansantuotteesta kuin saaduista EU-kokonaisvaroistakin ollut reilun prosentin luokkaa.

Maatalousvaroja on maksettu eniten Ranskalle (24 % rahoituksesta EU:ssa) ja Saksalle (15 %), kun aluepolitiikan rakennetoimia on rahoitettu eniten Espanjassa (22 %), huomattavasti enemmän kuin seuraavaksi eniten rakennetukia saaneessa maassa eli Saksassa (13 %). Suomi on saanut sekä maatalouden rahoitusta että alueellisia rakennetukia runsaan prosentin verran varojen kokonaismäärästä.

Kuvio 3.2. Maatalouden EU-rahoitusosuudet vuosina 1995-1999 sekä osuudet tuotannosta ja tilamäärästä EU:ssa vuonna 1999.

Suhteessa jäsenmaiden osuuteen unionin maataloustuotannosta ei maatalouden saama EU-rahoitus eroa maakohtaisesti aivan niin paljon kuin EU:n kokonaisrahoitus (kuvio 3.2). Suuret jäsenmaat ovat saaneet maatalousrahoitusta likimain tuotanto-osuuttaan vastaavasti, Italia hieman vähemmän ja Iso-Britannia hieman enemmän. Kreikan ja Irlannin maataloudelle on maksettu suhteellisesti selvästi eniten, kun Hollanti on puolestaan saanut EU:n maatalousvaroja kaikkein vähiten suhteessa maan maatalouden tuotanto-osuuteen. Suomen saama maatalouden osuus yhteisistä varoista on vastannut likimain maataloustuotannon osuutta EU:ssa.

Eri jäsenmaiden osuudet EU:n maatalojen kokonaismäärästä poikkeavat selvästi maiden saamasta maatalouden EU-rahoituksesta. Välimeren maissa on runsaasti pieniä maatiloja, joten näiden maiden osuus maatalouden kokonaistuesta jää suhteessa tilamäärään jokseenkin pieneksi. Ranskassa, Saksassa, Isossa-Britanniassa, Hollannissa, Tanskassa ja Irlannissa-kin suhteessa selvästi pienemmälle maatalojen joukolle on kohdistunut sen sijaan huomattavasti suurempi osa maatalousmenoista. Tämä siksi, että tilat ovat näissä maissa tyypillisesti kooltaan suurempia ja tuotanto intensiivisempää. Lisäksi vahvojen maatalousmaiden perusmaatalouden päätuotteet (vilja, naudanliha, maito) ovat niitä, joihin maatalouden keskeiset tukimuodot ja siten myös varat keskittyvät.

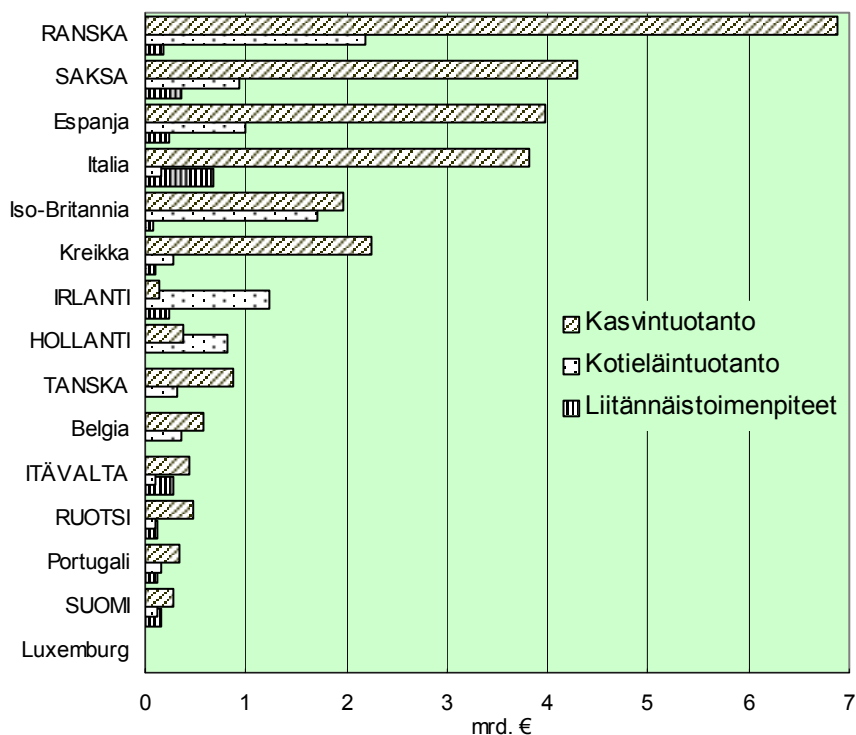
Maatalouden päärahoituskanavan eli EMOTR:n tukiosaston osuus unionin kokonaismenoista oli vuonna 1995 runsaat 50 %. Osuus laski kuitenkin asteittain jo ennen Agenda 2000 -uudistusta, ja tukiosaston kautta ohjattiin kokonaisrahoituksesta vuonna 1999 enää alle 47 %. Maatalouden markkinamenot eli suorat viljelijätuet, vientituet ja interventiotimet muodostivat vuosina 1995-1999 reilusti yli 90 % maatalouden kokonaismenoista. Maatalouden liitännäistoimenpiteet (ympäristöohjelmat, varhaiseläke- ja peltonmetsitysjärjestelmät) saivat kauden 1995-1999 kuluessa muutaman prosentin rahoitusosuuden EU:n kokonaismenoista vuosittain. Toimenpiteiden rahoitusosuus kasvoi asteittain ja oli Agenda 2000 -uudistusta edeltäneellä kaudella noussut parista prosentista lähes 7 prosenttiin tukiosaston menosta.

Unionin rakennepolitiikan toimenpiteiden ja siten myös maatalousrahaoston ohjausosaston maksuosuus kasvoi samalla, kun maatalouden suorien markkinatoimien osuus pieneni. Maaseudun rakennekehittämisestä vastaavan ohjausosaston kautta maksettiin jäsenmaille mm. luonnonhaittakorvauksen eli LFA-tuen EU-rahoitusosuus sekä investointitukia ja muita kehittämistoimia.

Sektorikohtaisesti nähdään, että kotieläintalouden ja kasvintuotannon EU-rahoitukset jakautuvat jäsenmaissa hyvin eri tavoin (kuvio 3.3). Rahoituserot kuvaavat osaltaan maatalouden tuotantorakenteen erilaisuutta EU-maissa. Kuviossa ovat mukana myös liitännäistoimenpiteet, jotka olivat keskeinen osa yhteisen maatalouspolitiikan toimia, vaikka ne eivät kohdistuneetkaan varsinaisesti tietyille maatalouden sektoreille.

Ranskalle kasvintuotannon ja erityisesti viljanviljelyn tukitoimet ovat merkittäviä. Ranskan saamat peltokasvituet muodostivat kaikkiaan 32 % EU:n kokonaistuesta peltokasveille ja lähes 15 % koko unionin maatalousbudjetista vuonna 1999 (Euroopan komissio 2000). Myös Saksalle ja suurille jäsenmaille Välimeren alueella kasvintuotannon tuet ovat olleet kotieläinsektoria merkittävämpiä. Irlannissa ja Hollannissa kotieläintalouden EU-rahoitus on ollut suhteessa huomattavasti kasvinviljelyä suurempaa.

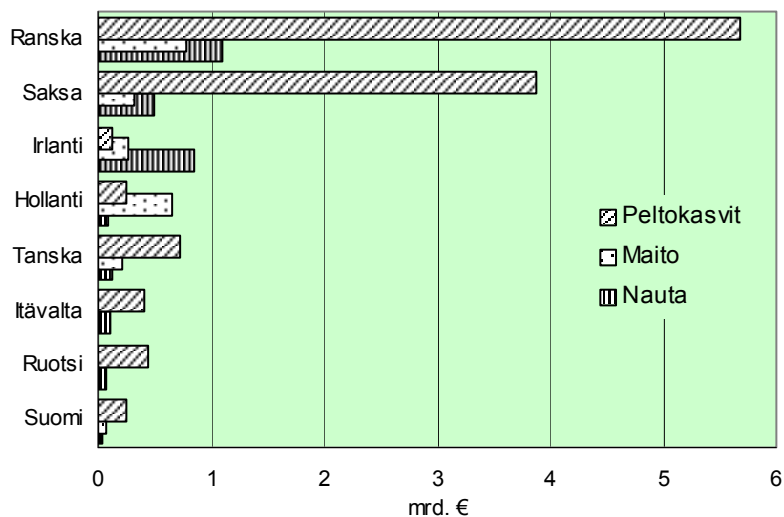
Suomessa peltokasvituotanto on saanut hieman kotieläintaloutta enemmän tukea. Merkittävää on, että maatalouden liitännäistoimenpiteillä, käytännössä siis ympäristötuella, on ollut huomattavan suuri rooli Suomen maatalouden saamassa EU-rahoituksessa. Myös Itävallassa tämän tukielementin merkitys on ollut suhteellisesti katsoen erittäin suuri muihin jäsenmaihiin verrattuna.

Kuvio 3.3. Maatalouden EU-rahoitus jäsenmaissa vuonna 1999 (Euroopan komissio 2000).

Seuraavassa kuviossa esitetään kolmen keskeisen sektorin saamaa EU-rahoitusta tutkimuksen vertailumaissa. Tukimaksujen rakenne vuodelta 1999 kertoo siitä, miten keskeiset EU-maatalouspolitiikan suorat tuet kohdentuivat ennen Agenda 2000 -uudistusta. Peltokasvituotannon tuista Ranska sai vuonna 1999 koko EU:n tukisummasta lähes kolmanneksen eli noin 5,7 mrd. euroa. Seuraavaksi eniten sai Saksa, 22 % eli 3,9 mrd. euroa. Suomen osuus EU:n peltokasvituista oli 1,4 % eli 256 milj. euroa.

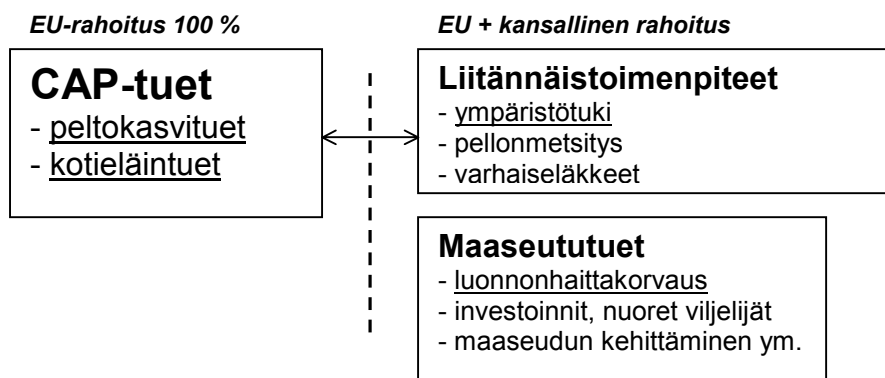
Maitosektorin EU-rahoitusta maksettiin myös lähes kolmanneksen verran Ranskalle ja Hollannille seuraavaksi eniten, sillekin yli neljänneksen verran koko sektorin rahoituksesta vuonna 1999. Muista vertailumaista vain Saksa ja Irlanti ylsivät yli 10 prosenttiin maitoalan tukirahoituksessa. Nautasektorilla Ranska oli edelleen merkittävin tuen saaja, mutta Irlannin osuuskin ylsi lähes viidennekseen EU:n nautatuista. Suomen saama maidontuotannon tukirahoitusosuus oli vajaat 3 % ja nautasektorin varat alle prosentin.

Kuvio 3.4. EMOTR:n tukiosaston maksut vertailumaissa vuonna 1999 (Euroopan komissio 2000).

3.2.2 Yhteisen maatalouspolitiikan viljelijätuet

Seuraavassa kuviossa esitetään viljelijöille maksettavien tärkeimpien EU:n maataloustukien yksinkertaistettu rakenne ennen Agenda 2000 -uudistusta. Maatalousrahaston keskeiset viljelijätuet ovat koostuneet tukiosaston suorista CAP-tuista ja näiden liitännäistoimenpiteistä sekä maaseudun rakennekehitystä edistävästä ohjausosaston maaseututuksista.

Kuvio 3.5. Yhteisen maatalouspolitiikan keskeiset tukimuodot.

EU:n peltokasvitukia maksetaan jäsenmaissa viljojen, öljy- ja valkuaiskasvien, öljypellavan ja kesantoalan perusteella. Peltokasvien CAP-tukijärjestelmä pohjautuu yhteisen maatalouspolitiikan uudistukseen vuonna 1992, jolloin viljan markkinahintaa EU:ssa päätettiin alentaa lähemmäs maailmanmarkkinahintaa. Peltokasvien CAP-tuki on kompensatiota tästä hinnanalennuksesta viljelijöille kertyneistä tulonmenetyksistä.

CAP-eläintukia maksetaan puolestaan sonneille, emolehmille ja uuhille. Eläintuet perustuvat peltokasvien tuen tavoin vuoden 1992 CAP-uudistukseen, jossa laskettiin hieman myös kotieläintuotteiden tuottajahintoja. Tähän päädyttiin, koska uudistuksen yhteydessä viljan hinnan laskiessa myös kotieläintuotannon rehukustannuksen laskettiin alenevan.

Peltokasvituen hehtaarikohtaisena laskentaperusteena käytetään alueellisia viljakasvien keskisatoja. Nämä on laskettu satovuosien 1986/87-1990/91 keskiarvoista parasta ja huonointa satovuotta lukuun ottamatta. Tämä laskentatapa tarkoittaa käytännössä sitä, että peltokasvien CAP-tuki on korkein unionin parhailla viljelyalueilla.

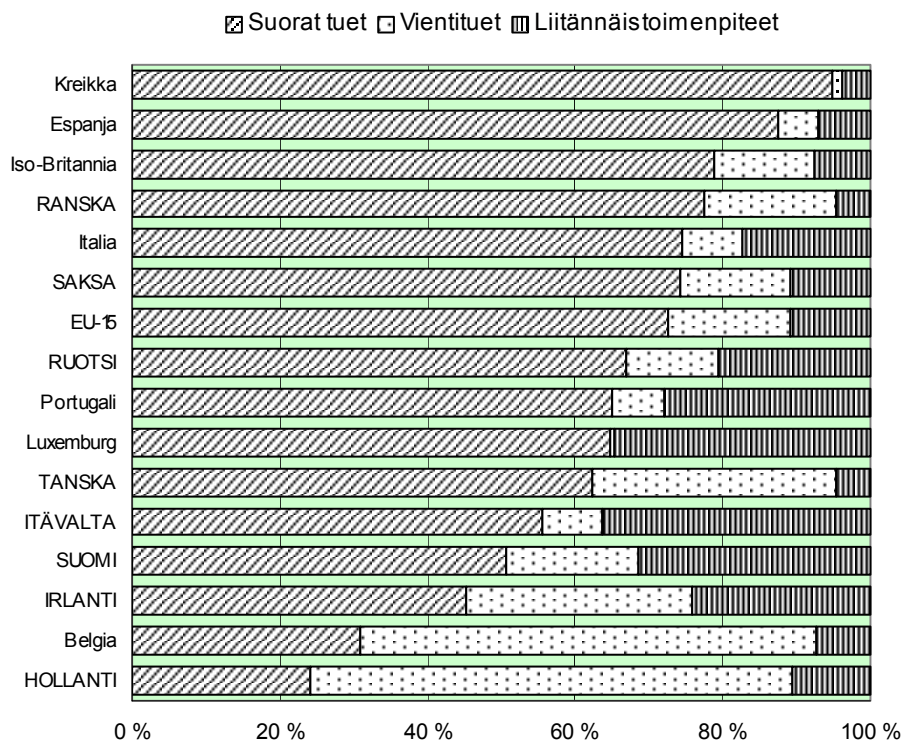
Tutkimuksen vertailumaissa viitesadot ovatkin selvästi Suomea parempia. Korkein alueellinen satotaso on Saksan Schleswig-Holsteinissa, jossa tuki määräytyy 6,82 tonnin hehtaarisadon mukaan. Suomen parhaalla viljelyalueella Etelä-Suomessa viitesato on 3,4 tonnia hehtaarilta, mikä johtaa siten puolet pienempään CAP-tukeen parhaisiin viljelyalueisiin verrattuna. Tämän selvityksen vertailumaista kaikissa viitesato ja siten hehtaarituki ylittää Suomen tason huomattavasti. Hehtaaritukea maksetaan Hollannissa yli kaksi kertaa niin paljon kuin Suomessa keskimäärin. Myös Irlannissa, Ranskassa ja Saksassa tuki on Suomeen verrattuna yli kaksinkertainen. Näistä maista etenkin Ranskan ja Saksan peltokasvituki on merkittävä EU:n budjetin rahoituskohde viljantuotannon laajuuden ja toisaalta juuri korkean tukitason takia.

Taulukko 3.3. CAP-peltokasvituen viitesadot vertailumaissa (Komission asetus (EY) N:o 2316/1999).

	Tonnia / ha		Tonnia / ha	
Hollanti	6,66	Ruotsi	4,02	
Irlanti	6,08	Saksa	5,66	
Itävalta	5,27	Suomi	2,82	
Ranska	6,02	Tanska	5,22	

Suoria CAP-tukia on maksettu suhteessa maatalouden kokonaismenoihin EU:n keskitasoa enemmän Kreikassa, Espanjassa, Iso-Britanniassa, Ranskassa, Italiassa ja Saksassa (kuvio 3.6). Näiden tukien suhteellinen merkitys oli vähäisin unionin maatalouden vahvoissa vientimaissa sekä maissa, joilla korostuvat mm. ympäristö- ja maaseututukijärjestelmät.

Suurimmalle maatalousmaalle Ranskalle suunnattujen CAP-tukien osuus maan maatalouden EU-rahoituksesta oli vuonna 1999 lähes 80 % ja vientitukien osuus oli 18 %. Osittain EU-varoin rahoitettujen liitännäistoimenpiteiden osuudeksi jäi näin ollen ainoastaan vajaat 5 %. Tämä tarkoittaa sitä, että yhteisten EU-tukien kansallinen maksuosuus jää Ranskan kohdalla kaikkiaan hyvin pieneksi.

Kuvio 3.6. Yhteisen maatalouspolitiikan tukimuodot²⁴ EU:ssa vuonna 1999 (European Commission 2001).

²⁴ EMOTR:n ohjausosaston tuet, ei sisällä LFA-tukea.

Maatalousrahaston ohjausosaston maaseututukien osuus koko rahaston maksuista oli Ranskalla vain reilut 8 % (European Commission, Budget 2000). Saksalla maaseututukien osuus oli runsaat 13 %, Itävallalla yli 18 % ja Suomella koko joukosta eniten eli noin 24 % kaikista saaduista maatalousrahaston varoista. Huomattavin osa eli noin kaksi kolmasosaa Suomen saamasta ohjausosaston tuesta oli LFA-tuen EU-maksuosuutta, loput mm. erilaisia maaseudun kehittämistukia.

Suomen EU-tukien rakenne eroaa selvästi tukien rakenteesta useimmissa EU-maissa. Maatalousmaksuista suorien CAP-tukien osuus on jäänyt noin puoleen, kun liitännäistoimenpiteiden eli pääasiassa maatalouden ympäristötoimenpiteiden rahoituksen osuus on noussut lähes kolmannekseen. Vientituki oli vajaat 20 % Suomen saamista EU-maksuista.

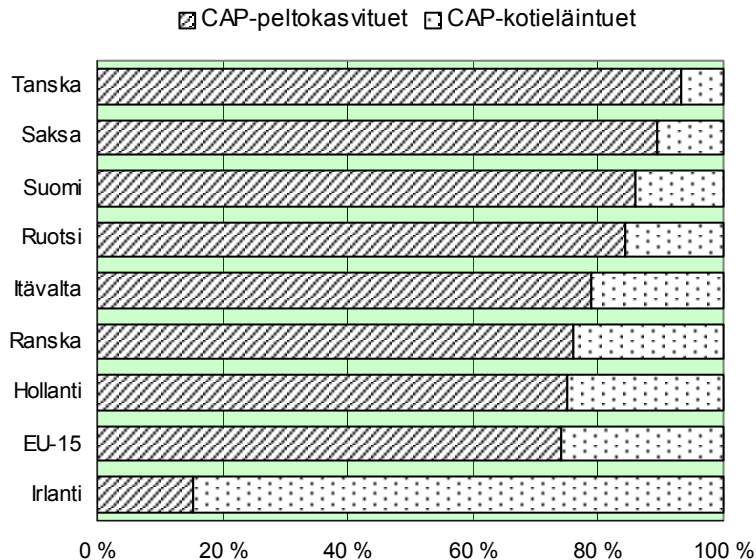
Suoria hehtaari- ja eläinkohtaisia CAP-tukia maksettiin EU:ssa vuonna 1999 lähes 22 mrd. euroa. Peltokasvitukien eli vilja-, öljy- ja valkuaiskasvien ja kesannon osuus CAP-tuista oli EU:ssa keskimäärin 74 % Ruotsissa, Suomessa, Saksassa ja Tanskassa peltokasvitukien osuus oli yli 80 %. Myös Hollannissa, Itävallassa ja Ranskassa peltokasveille maksettiin vähintään 70 % CAP-tuista. Irlannissa CAP-eläintukien eli emolehmä-, sonni- ja uuhipalkkioiden osuus oli sen sijaan noin 85 % eli muihin vertailumaihin verrattuna poikkeuksellisen suuri (kuvio 3.7).

Taulukko 3.4. Suorat CAP-tuet vertailumaissa vuonna 1999, milj. €
(Euroopan komissio 2001, MTT Taloustutkimus 2002).

	CAP-pelto- kasvituet ²⁵	CAP- kotieläintuet ²⁶	CAP-tuet yh- teensä	Osuus koko EU:sta, %
Hollanti	129	43	172	0,8
Irlanti	119	651	770	3,6
Itävalta	356	96	452	2,1
Ranska	4 961	1 563	6524	30,4
Ruotsi	390	73	463	2,2
Saksa	3 320	387	3707	17,3
Suomi	230	40	270	1,2
Tanska	637	46	683	3,2
EU-15	15 907	5 571	21 478	100

²⁵ Peltokasvien ja kesannon hehtaarituet.

²⁶ Emolehmä-, sonni- ja uuhipalkkiot.

Kuvio 3.7. CAP-tukimuodot vertailumaissa vuonna 1999 (European Commission, Budget 2001).

Maatalouden tukirahoituksen rakenteelliset painotukset vaikuttavat suoraan siihen, millaiseksi kunkin jäsenmaan kansallinen rahoitusosuus muodostuu. Suomen kansallinen maksuvastuu on muodostunut olennaisesti suuremmaksi kuin jäsenmailla, joiden CAP-tukien osuus maatalouden kokonaistuesta on ollut selvästi suurempi. Yhteisen maatalouspolitiikan CAP-tuet ja vientituet maksetaan kokonaan EU:n yhteisistä varoista, mutta muissa maatalouden tuissa, esimerkiksi ympäristötuesta, kansallinen maksuvastuu on merkittävä.

Ympäristötuki

Maatalouden liitännäistoimenpiteisiin kuuluvaa ympäristötukea toteutettiin vertailumaissa hyvin vaihtelevasti. Tukiohjelman yleisinä tavoitteina on pienentää ympäristölle aiheutuvaa kuormitusta, vähentää torjunta-aineista aiheutuvia haittoja, säilyttää viljelysmaan tuottokyky, huolehtia luonnon monimuotoisuudesta sekä hoitaa maaseutumaisemaa.

Suomessa ympäristötuki koostuu perustuesta ja erityistuista. Tuen pääperiaatteena on maksaa korvausta ympäristöseikkojen huomioimiseen

liittyvistä viljelykustannuksista ja tulonmenetyksistä, ja tukeen sisältyi myös kannustinosa ympäristöhoidon edistämiseksi. Perustuki porrastettiin tukialueittain siten, että se painottui A-alueelle, mikä osin kompensoi alueen jäämistä LFA-tuen ulkopuolelle. Perustuen kustannuksista Suomi ja unioni vastasivat yhtä suurin maksuosuuksin.

Seurantatietojen mukaan Saksa ja Itävalta ovat olleet euromääräisesti laskettuna suurimmat ympäristötoimien toteuttajat esimerkiksi Ranskan jäätyä selvästi näiden taakse (taulukko 3.5). Suomen osuus (7 %) on ollut merkittävä, erityisesti otettaessa huomioon maan pieni osuus muissa maatalouden tuissa. Irlannissa ja Ruotsissa ympäristötoimenpiteisiin on myös suunnattu varoja melko paljon, mutta Hollannissa ja Tanskassa nämä toimet ovat ainakin vielä tässä vaiheessa jääneet selvästi vähäisemmiksi.

Koko EU:ssa ympäristötoimet kattoivat hieman yli viidenneksen peltoalasta seurantatietojen mukaan. Itävallassa, Suomessa ja Ruotsissa kattavuus on ollut erittäin hyvä eli vähintään 80 %, Itävallassa käytännössä koko peltoala. Saksassa yli kolmannes, Irlannissa noin neljännes ja Ranskasakin lähes viidennes peltoalasta on kuulunut ympäristötoimenpiteiden piiriin. Sen sijaan Hollannin ja Tanskan osalta ympäristötoimilla on katettu vain muutama prosentti maiden peltoalasta.

Taulukko 3.5. Ympäristötuen laajuus EU:ssa ja vertailumaissa vuonna 1998²⁷ (European Commission 2001).

	Ympäristötuki yhteensä, milj. €	Osuus koko EU:sta, %	Osuus pel- lost, %
Hollanti	12	1	2
Irlanti	135	7	25
Itävalta	273	14	100
Ranska	122	6	20
Ruotsi	116	6	87
Saksa	348	18	35
Suomi	136	7	96
Tanska	11	1	4
EU-15	1 952	100	22

²⁷ Hyväksytyt tuet 31.10.1998 mennessä.

LFA-tuki

Luonnonhaittakorvauksen eli LFA-tuen päämääränä on tasata maatalouden tuotantoalueiden välisiä eroja ja siten turvata maatalouden harjoittaminen myös epäsuotuisemmillä alueilla. Tämä edesauttaa maaseudun pitämistä asuttuna ja mm. maaseudun kulttuurimaiseman säilymistä hoidettuna. Tukea on ohjautunut selvästi laajimmin Irlannin ja Suomen viljelijöille. Ehkä yllättäen Itävallassa LFA-tukea saaneiden viljelijöiden osuus kaikista viljelijöistä on jäänyt alle puoleen ja muissa vertailumaissa tätäkin pienemmäksi.

Taulukko 3.6. LFA-tuen laajuus EU:ssa ja vertailumaissa vuonna 1997 (European Commission 2001).

	LFA-tuki yhteensä, milj. €	Osuus koko EU:sta, %	Osuus tilois- ta, %
Hollanti	14	1	4
Irlanti	168	9	85
Itävalta	178	10	47
Ranska	329	18	18
Ruotsi	68	4	27
Saksa	391	22	32
Suomi	271	15	77
Tanska	0	0	0
EU-15	1 810	100	17

Kokonaisrahoituksesta suurin osa meni Saksan ja Ranskan epäsuotuisiksi luokitelluille alueille, mutta Suomi on ollut seuraavaksi suurin LFA-tuen saaja. Niin Itävalta, Irlanti kuin Ruotsikin ovat saaneet suhteessa selvästi Suomea pienemmän osuuden tästä tuesta.

Kansalliset tuet

Maataloutta tuetaan suoraan kokonaan kansallisin varoin erityisen laajasti Suomessa. Vuonna 1999 kansallisten tukien osuus koko maatalouden tukisummasta oli runsaat 40 %. Muissa tutkimuksen vertailumaissa maatalouteen suunnataan myös vaihtelevassa määrin kokonaan kansallisia varoja, mutta viljelijöille maksettuina maatalouden tulotukina niiden merkitys on vähäinen. Esimerkiksi Ruotsissa täysin kansallista suoraa tukea makset-

tiin tiloille vuonna 1999 vain noin 4 % maatalouden kokonaistuista (Jordbruksverket 2000).

Kansallisilla maatalouden tukiohjelmilla on muissa maissa tyypillisesti edesautettu esimerkiksi tietyn tilaryhmän toteuttamia tilojen kehittämis- ja rationalisointitoimenpiteitä. Toisaalta esimerkiksi Saksassa tuloverotuksen keinoin maataloille on suunnattu varsin mittavia helpotuksia (Miettinen 1998), mikä on osaltaan myös epäsuoraa kansallista maatalouden tukea.

3.2.3 Maatalouden tuet Suomessa siirtymäkaudella

Suomi asetti Euroopan unionin kanssa käymissään jäsenyysneuvotteluissa tavoitteekseen sellaisen maatalouden tukitason, joka mahdollistaisi tuotannon jatkumisen koko maassa huomattavasta tuottajahintojen alenemisesta huolimatta (Kettunen & Niemi 1994).

Tukijärjestelmän rungoksi muodostuivat yhteisen maatalouspolitiikan tuet (CAP-, ympäristö- ja LFA-tuet). Suomen erityisolojen takia näitä tukia täydentämään hyväksyttiin kokonaan kansallisesti rahoitettava tukijärjestelmä, jolle asetettiin tavoitteeksi turvata maatalouden toimintaedellytykset eri alueilla.

Taulukko 3.7. Maatalouden tulotuet Suomessa vuosina 1995-1999.

	A- alue	B- alue	C- alue
EU-maatalouspolitiikan tukimuodot			
- Peltokasvien ja eläinten CAP-tuet	X	X	X
- Ympäristötuki	X	X	X
- Luonnonhaittakorvaus (LFA-tuki)		X	X
Kansalliset tuet			
- Siirtymäkauden tuki	X ¹⁾	X ¹⁾	X
- Pohjoinen tuki			X
- Kasvinviljelyn kansallinen tuki ²⁾	X	X	X
- Muut kansalliset tuet	X	X	X

¹⁾ Vuodesta 1997 lähtien korotettuna. ²⁾ Vuodesta 1997 lähtien.

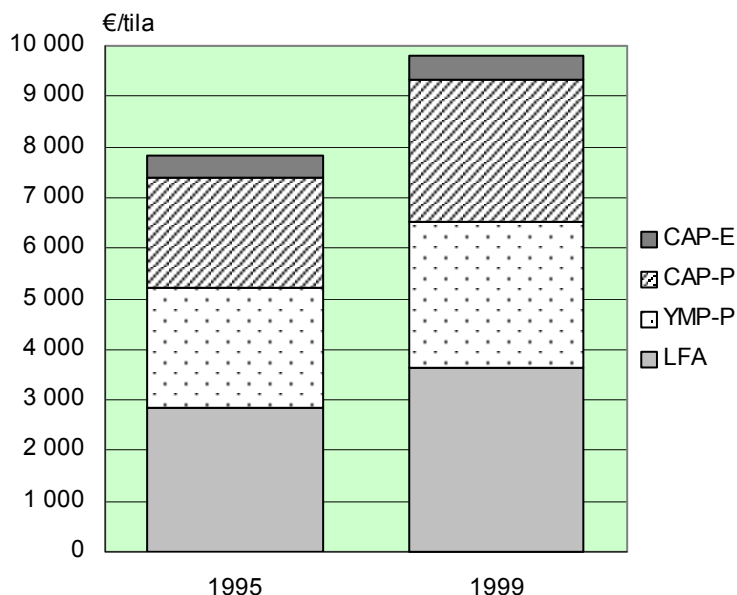
Kansallinen tukijärjestelmä sovittiin koostuvaksi kolmesta pääosasta eli siirtymäkauden alenevasta tuesta, pitkäaikaisesta pohjoisesta tuesta sekä eräistä muista kansallisista tuista. Keskeiset maatalouden tukimuodot kohdistuivat tukialueittain seuraavan taulukon mukaisesti. Seuraavassa taulukossa esitetään vuosina 1995-1999 maksetut maatalouden tuet Suomessa. Vuonna 1995 maksettiin kertakorvaus (380 milj. €) maatalouden tuottajahintojen laskusta johtuneesta tuotevarastojen ja eläinpääoman arvon alenemisesta, mikä näkyy kansallisen tuen huomattavan suurena määränä kyseisenä vuonna. Kuviossa 3.8. nähdään yhteisen maatalouspolitiikan mukaiset tuet vuosina 1995 ja 1999 tukea saanutta tilaa kohti laskettuna. Tässä tuet on laskettu painottamalla eri tukia kutakin tukimuotoa saaneiden tilojen määrän ja maatilojen kokonaismäärän suhteen.

EU:n kokonaan tai osittain rahoittamien suorien maatalouden tukien kokonaistaso kasvoi siirtymäkauden aikana, vaikka maatilojen määrä väheni samaan aikaan tuntuvasti. Tämä kertoo tilakoon kasvaneen huomattavasti ja siten tukeen oikeutettujen eläinten sekä viljellyn pellon määrän kasvaneen tilaa kohti laskettuna selvästi.

Taulukko 3.8. Maksetut maa- ja puutarhatalouden kokonaistuet²⁸ siirtymäkaudella, milj. €. (MMM, Tike 2000).

	1995	1996	1997	1998	1999
1. CAP-tulotuet	211	275	266	273	276
- Peltokasvien tuki	194	222	220	227	230
- CAP-eläintuet	18	47	40	40	38
2. Ympäristötuki	237	258	267	276	270
- EU:n osuus	118	129	133	137	135
3. Luonnonhaittakorvaus	272	268	270	276	296
- EU:n osuus	81	74	74	75	101
EU-tuet yhteensä	720	801	803	824	842
Kansalliset tuet	1 061	791	679	596	600
Maatalouden tuet yhteensä	1 780	1 592	1 482	1 421	1 442
- EU:n osuus, milj. €	410	477	472	485	512
- EU:n osuus, %	23	30	32	34	36

²⁸ Valtion budjetin mukaisissa kansallisissa tuissa myös muita kuin tulotukia.

Kuvio 3.8. Maksetut EU-tuet keskimäärin²⁹ tilaa kohti vuosina 1995 ja 1999 (MMM, Tike 2001).

Peltokasvien CAP-tuki nousi tukea saanutta tilaa kohti laskettuna yli viidenneksellä ja eläintuki yli kolmanneksella vuodesta 1995 vuoteen 1999. Keskimääräinen LFA-tuki nousi vuosina 1995-1999 noin viidenneksellä. CAP-tukien kokonaistaso nousi koko siirtymäkauden ajan hieman. Ympäristötuen perustukea maksettiin varsin tasaisesti koko siirtymäkauden ajan. Tukeen sitoutuneiden maatilojen osuus niistä maatalouden tukia saaneista peltoa viljeleistä tiloista nousi jäsenyyden alun 83 prosentista 90 prosenttiin vuonna 1999. Myös tuen piirissä ollut tukikelpoinen peltoala kehittyi samalla tavalla. Tukea saanutta tilaa kohti laskettuna ympäristötuen perustuen määrä lisääntyi reilut 10 %.

EU:n maksuosuus maatalouden kokonaistuista nousi siirtymäkauden kuluessa vajaasta neljänneksestä yli kolmannekseen. Syinä tähän olivat CAP-tukien määrän kasvu, LFA-tuen EU-maksuosuuden kasvu sekä siirtymäkauden kansallisen tuen asteittainen aleneminen.

²⁹ Eri tukea saaneiden tilojen määrällä painotettuna.

CAP-E = CAP-eläintuet, CAP-P = CAP-peltokasvituet, YMP-P = ympäristötuen perustuki, LFA = LFA-tuki

3.3 Maatalouden tuet EU:ssa vuosina 2000-2006

3.3.1 Agenda 2000 -uudistus

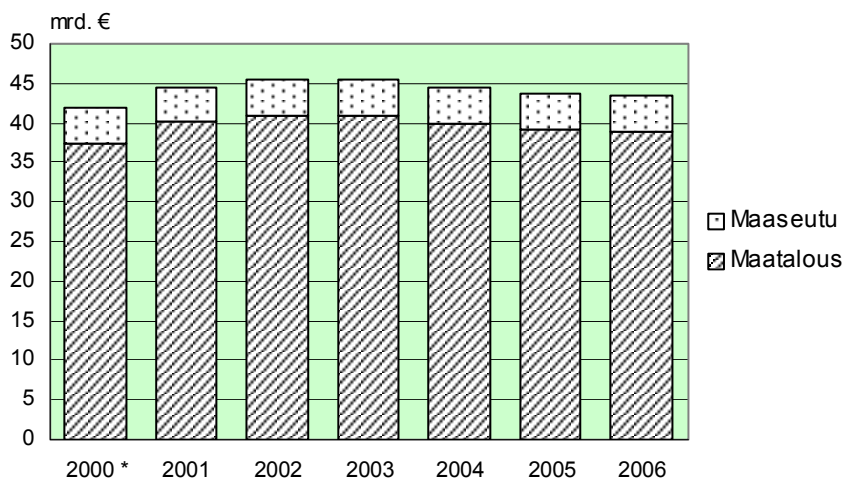
EU:n maatalouspolitiikan laajemmat muutokset ovat liittyneet lähinnä maatalouden ylituotannon aiheuttamiin ongelmiin ja maatalousrahoituksen paimumiseen. Sittemmin yhä tärkeämmäksi muutostekijäksi on tullut maailmankaupan vapautuminen. Uudistukset aloitettiin 1980-luvulla, jolloin kasvaneen ylituotannon takia otettiin käyttöön mm. maidontuotannon kiintiöjärjestelmät.

Vuonna 1992 toteutettu maatalouspolitiikan ns. MacSharry-uudistus laski voimakkaasti maatalouden tuottajahintoja. Näitä hinnanalennuksia alettiin kompensoida viljelijöille hehtaari- ja eläinkohtaisella suoralla tuella. EU:n maataloustuotteiden kilpailukykyä haluttiin kehittää kansainvälisesti, ja tuotannon sekä kulutuksen tasapainoon kiinnitettiin aiempaa enemmän huomiota.

Vuoden 2000 lähestyessä EU alkoi valmistautua uusiin maailmankaupan vapautumisneuvotteluihin ja unionin seuraavaan laajentumisprosessiin. Huolet budjetin riittävyydestä lisäsivät osaltaan maatalouspolitiikan uudistustarpeita, ja muutosten haluttiin myös edesauttavan aiempaa laajempia päämääriä. Lähtökohtana oli jatkaa maatalouden tuottajahintojen laskua lähemmäs maailmanmarkkinoiden hintatasoa ja korvata tätä viljelijöille lisäämällä edelleen suoria tukia. Keskeisiksi uudistuksen päämääriksi muodostuivat laadukkaiden elintarvikkeiden saatavuus, maaseudun elinvoimaisuus ja ympäristöhoito. Maaseudun kehittämisestä muodostettiin maatalouspolitiikan toinen painopistealue eli pilari.

Ensimmäiset esitykset uudistuksen toteuttamisesta annettiin vuonna 1997, ja Agenda 2000 -uudistuksesta sovittiin lopullisesti maaliskuussa 1999 Berliinissä kokoontuneessa Eurooppa-neuvostossa. Toimintakaudeksi asetettiin vuodet 2000-2006, ja ohjelman välitarkistus päätettiin tehdä kauden puolessa välissä. EU:n toimintarahoituksessa maatalous säilyy edelleen hyvin merkittävänä, sillä sen osuus on kokonaisrahoituksesta lähes puolet³⁰. Vuosittain 10-11 % käytetään toisen pilarin eli maaseudun kehittämistoimen rahoitukseen (kuvio 3.9). Muihin alueellisiin rakennetoimenpiteisiin on arvioitu käytettävän noin kolmasosa EU:n kokonaisrahoituksesta.

³⁰ Mukana eri varaukset sekä EU:n laajenemiseen liittyvät tuet.

Kuvio 3.9. Maatalouden kokonaisrahoituksen näkymät EU:ssa vuosina 2000³¹-2006 (Euroopan unioni 2001).

Seuraavassa taulukossa kuvataan maatalouden rahoituksen tarkempi rakenne vuonna 2000. Suorien tukien rahoitus vastaa kolmatta osaa koko unionin yhteisrahoituksesta ja yli puolta maatalousmenoista. Maaseudun kehitykseen on osoitettu runsaat 10 % maatalouden varoista, mikä on lähes 6 % unionin kokonaismenoista. Myös EU:n yhteisillä alue- ja rakennepolitiikan toimenpiteillä edistetään maaseutualueiden kehittymistä.

Taulukko 3.9. EU-määrärahat kohteittain vuonna 2000 (European Commission, Budget 2001).

	Toimintamenot, milj. €	Osuus, %
Maatalous	40 501	55,4
- suorat tuet	24 381	33,3
- vientituet	5 649	7,7
- varastointi	951	1,3
- maaseudun kehitys	4 176	5,7
- muut menot	5 344	7,3
Rakennepolitiikka	27 587	37,7
Sisäiset toimenpiteet*	5 054	6,9
Kokonaismenot	73 141	100

* Mm. tutkimus ja tuotekehitys, kuluttaja-asiat, koulutus, energia.

³¹ Vuoden 2000 maatalouden tarkennettu rahoitus, ks. taulukko 3.9.

Taulukko 3.10. EU-määrärahat vuonna 2000, milj. € (European Commission, Budget 2001).

	NL	IRL	A	F	S	D	FIN	DK
Maatalous	1 442	1 682	1 019	9 006	798	5 675	728	1 309
Rakennepolitiikka	478	831	261	2 521	232	3 765	543	127
Muut toimenpiteet	307	87	105	661	164	793	110	179
<i>Kokonaismenot</i>	<i>2 227</i>	<i>2 600</i>	<i>1 385</i>	<i>12 188</i>	<i>1 195</i>	<i>10 233</i>	<i>1 380</i>	<i>1 615</i>

Suomelle osoitetun EU-rahoituksen rakenne on muuttunut ja rahoitus on myös kasvanut Agenda-kauden myötä. Sekä rakennepolitiikassa että maatalouden EU-määrärahoissa on tuntuva lisäystä. Maatalouden EU-rahoitus kasvoi reilusti suorien tukien kasvun, uusien tukimuotojen ja rahoituskanavien muutosten takia. Maatalouden alaisuuteen kuuluu nyt myös koko maaseudun kehittämiskokonaisuus, jonka merkittävimmät osat ovat Suomen kannalta LFA-tuki ja maatalouden ympäristötoimenpiteet.

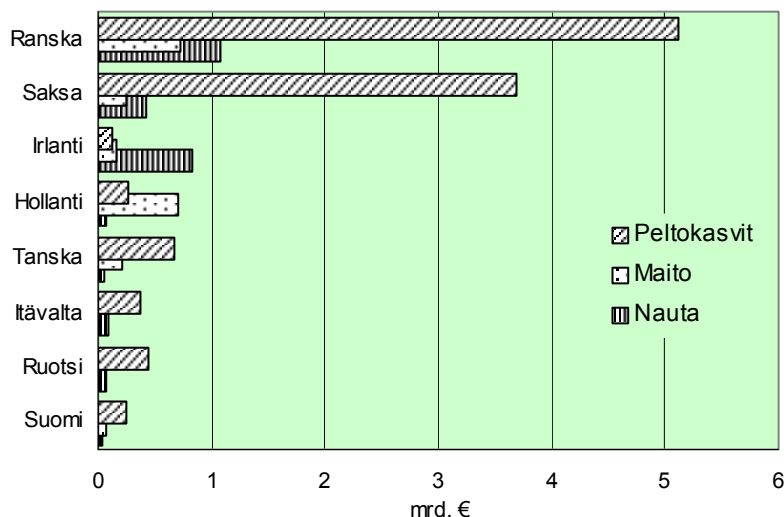
Muissa tutkimuksen vertailumaissa maatalouden rahoitus on myös muuttunut. Ranskan, Saksan ja Irlannin maatalouden EU-määrärahat pienenevät uudistuksen myötä hieman, kun Itävallan, Hollannin, Ruotsin ja Tanskankin maatalousrahoitus kasvoi. Uudistukset tukimaksujen rakenteessa ovat myös tämän muutoksen taustalla.

Taulukko 3.11. Maatalouden EU-määrärahat³² vuonna 2000, milj. € (European Commission, Budget 2001; Valtion talousarvio 2002, MMM 2002).

	Suorat tuet	Vientituot	Maaseudun kehitys ³³	Maatalous yhteensä	Osuus EU:sta, %
Hollanti	247	731	60	1 442	4
Irlanti	688	510	344	1 682	4
Itävalta	442	71	459	1 019	3
Ranska	6 050	1 340	474	9 006	22
Ruotsi	516	84	176	798	2
Saksa	3 695	777	682	5 675	14
Suomi	389	101	260	750	2
Tanska	713	494	34	1 309	3

³² Muiden maiden suunnitellut määrärahat, Suomen toteutunut rahoitus v. 2000.

³³ Suomen maaseuturahoituksessa vain LFA- ja ympäristötukien EU-rahoitus.

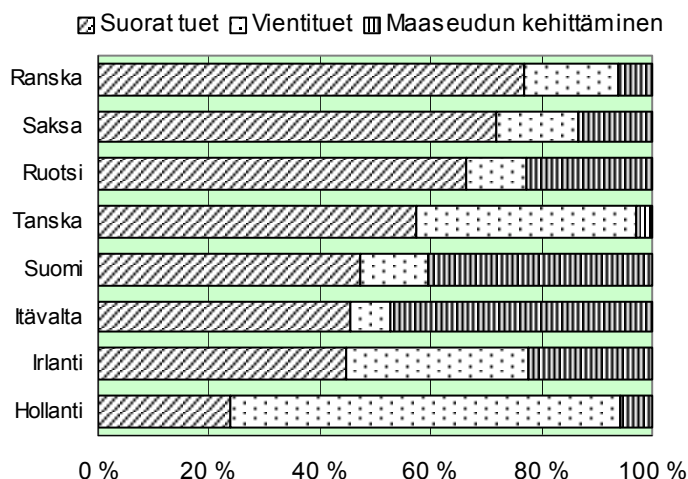

Kuvio 3.10. Maatalousrahaston tukiosaston määrärahat tärkeimmille tuotteille vuonna 2000 (Euroopan komissio 2001).

Peltokasveille suuntautuu uudistusten jälkeenkin edelleen huomattava osa yhteisen maatalouspolitiikan mukaisista EU-maksuista (kuvio 3.10). Peltokasvien merkitys näyttää hieman vähentyneen, sillä niiden määrärahaosuus laski vuonna 2000 noin 41 prosenttiin edellisvuoden 45 prosentista. Kokonaisuuteen sisältyvät suorien tukien lisäksi kuitenkin myös mm. interventio- ja varastointitoimet sekä esimerkiksi liha-alan erityistoimenpiteet.

Maaseudun kehittämistoimenpiteistä eli maatalouspolitiikan toisesta pilarista on tullut merkittävä osa maatalouden rahoitusta tietyissä vertailumaissa. Tämä tukielementti muodostaa lähes 50 % maatalousrahaston maksuista Suomelle ja Itävallalle. Myös Ruotsille ja Irlannille on maaseutu-toimiin kohdistettu runsas viidennes maatalouden EU-rahoituksesta. Saksassakin maaseutuvarojen osuus on reilut 10 %, mutta muilla vertailumail-la maaseudun rahoitusosuus on jo selvästi pienempi.

Suorien CAP-tukien suhteellinen painoarvo maatalouden EU-rahoituksesta on pudonnut erityisesti Suomessa ja Itävallassa. Maatalouspolitiikan toisen pilarin kasvusta huolimatta Ranskalla ja Saksalla kuitenkin noin kaksi kolmasosaa maatalouden EU-rahoituksesta koostuu edelleen suorista tuista (kuvio 3.11). Vientitukien merkitys on puolestaan vahvistunut kauden alussa Tanskan ja Irlannin kohdalla, ja Hollannin maatalousmaksuissa vientitukien osuus on edelleen säilynyt vahvana, reilusti yli puolessa.

Kuvio 3.11. Maatalousmäärärahojen rakenne vertailumaissa vuonna 2000 (European Commission, Budget 2001).

Näyttääkin siis siltä, että ne maat, joille suoria tukia on suunnattu eniten, saavat niitä uudella ohjelmakaudellakin yhä sekä absoluuttisesti että suhteellisesti eniten. Samoin vientituet ovat säilyneet edelleen merkittävänä osana maataloustuotteiden vientimaiden EU-maataloudesta, vaikka vientitukien tasossa onkin vuosittain markkinatilanteesta aiheutuvaa vaihtelua. Suurissa maatalousmaissa ja maatalouden vientimaissa maaseututukien suhteellinen merkitys ei ole siten olennaisesti kasvanut ainakaan uuden ohjelmakauden alussa. Maatalouspolitiikan ulkoisissa ja sisäisissä paineissa keskustelu maaseutu- ja ympäristötoimien tarpeellisuudesta ja tärkeydestä on kuitenkin edelleen lisääntynyt.

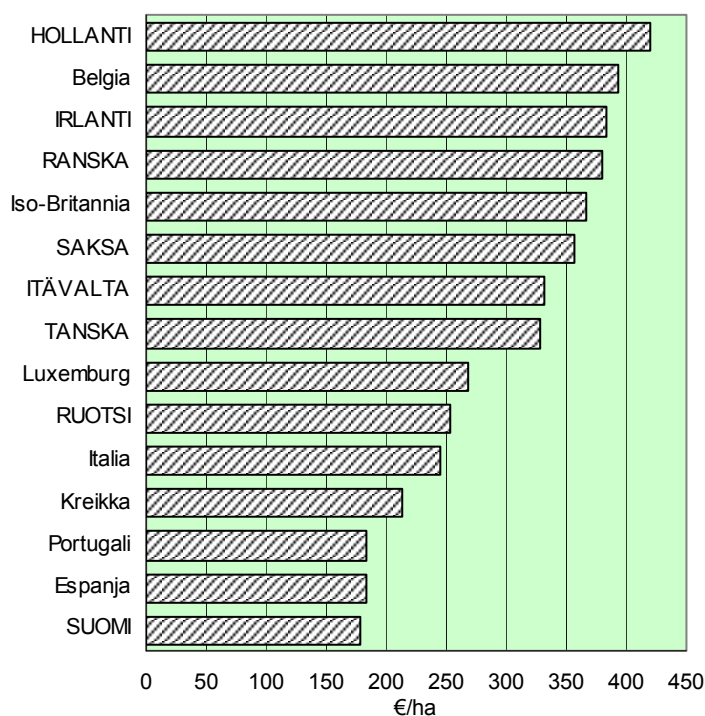
3.3.2 Maatalouden suorat tuet

Agenda 2000 -uudistus painottui ensi vaiheessa peltokasveihin ja naudanlihaan, kun maidon ja maitotuotteiden kohdalla suurempia muutoksia päätettiin toteuttaa vasta vuodesta 2005 alkaen. Viljakasvien hallinnollista hintatasoa sovittiin laskettavaksi kahdessa vuodessa yhteensä 15 %, ja suoraa tukea puolestaan nostettavaksi asteittain suhteessa suunnilleen saman verran. Öljykasvien tuki päätettiin laskea viljojen tasolle vuoteen 2002 mennessä. Velvoitekesannon perusmääräksi vahvistettiin 10 % koko ohjelma-

kaudelle 2000-2006. Edellä kuvattuja hinta- ja tukitasoja voidaan kuitenkin tarkistaa mm. maatalouden markkinavaihtelujen mukaan, ja uudistuksen mittavampi välitarkistus toteutetaan ohjelmakauden puolivälissä.

CAP-peltokasvituet ja eläinpalkkiot

Peltokasvien tuen perusteet ovat säilyneet Agenda 2000 -kaudella lähes ennallaan, joten aiempien ja uusien hinnanalennusten kompensointia jatketaan suorien hehtaaritukien muodossa. Hehtaarituen (kuvio 3.12) perusteena olevat alueelliset viitesadot määräytyvät edelleen vuosien 1986-1990 keskimääräisistä sadoista. Agenda 2000 -ratkaisussa Espanja ja Italia saivat viitesatoihinsa kuitenkin korotuksen.

Kuvio 3.12. Peltokasvien CAP-tuki³⁴ Agenda 2000 -kaudella.

³⁴ Tukitaso 63 euroa/tonni, ei sisällä 19 euron kuivauslisää Suomelle ja Ruotsille.

Hehtaarikohtainen tuki määräytyy hinnanalennusten mukaan porrastettujen tukikorotusten jälkeen siten, että kunkin alueen viitesadon mukaista viljatonna kohti maksetaan 63 euroa. Näin hehtaaria kohti suurimmat peltokasvituet maksetaan edelleen luonnonoloiltaan parhaille tuotantoalueille.

Suomen nurmisäilörehu hyväksyttiin Agenda-uudistuksessa myös CAP-tukikelpoiseksi, mikä nosti sen tukipolitiikassa tasavertaiseksi eteläisempien tuotantoalueiden rehumaisiin kanssa. Peltokasvituen perusalasta nurmisäilörehulle on varattu reilut 12 %. Suomelle ja Ruotsin pohjoisille alueille myönnettiin peltokasvitukeen 19 euron kiinteä lisätuki, jota maksetaan ilmasto-oloista johtuvien korkeampien kuivauskustannusten korvaamiseksi. Tästä lisätuesta huolimatta keskimääräinen³⁵ peltokasvien CAP-tuki, 231 €/ha, on Suomessa vain hieman Kreikan tukitasoa korkeampi.

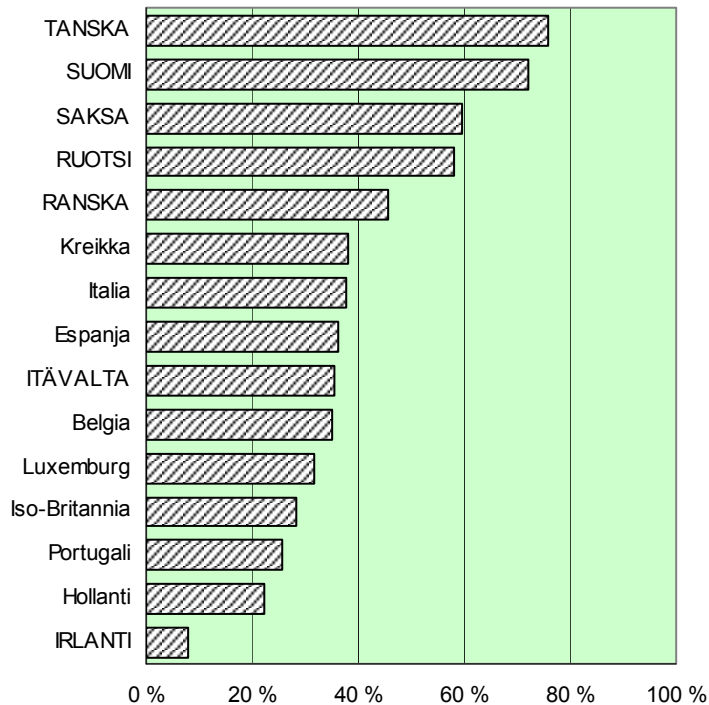
Perusalan eli jäsenmaille vahvistettujen peltokasvituen enimmäisalojen osuus maiden koko peltoalasta vaihtelee huomattavasti (kuvio 3.13). Tanskassa ja Suomessa perusalan osuus on yli 70 %, kun suurimmassa osassa muita maita osuus jää alle puoleen, ja Irlannissa alle 10 prosenttiin. Eri viljelykasvien osuudet vaihtelevat kuitenkin paljon eri EU-maissa.

Peltokasvitueessa Suomella on siis mahdollisuus hyödyntää peltoalaansa varsin kattavasti, ja peltokasvitukia onkin haettu käytännössä täysimääräisesti. Mahdollisuudet esimerkiksi Suomen perusalan lisäämiseen jatkossa ovat kuitenkin hyvin rajalliset, joten mahdollinen EU:n CAP-peltokasvituen yhtenäistäminen olisi tehtävä muulla tavoin.

EU:n eläinpalkkioita ovat uudella ohjelmakaudellakin sonni- ja härkäpalkkio, emolehmäpalkkio ja uuhipalkkio. Laajaperäistämispalkkiota voidaan maksaa peruspalkkioihin oikeutetuille sonneille, härille ja emolehmille sekä vuoristoalueen lypsylehmille. Suomessa vuoristoalue vastaa suunnitelleen pohjoisen tuen C-tukialueita. Emolehmille voidaan maksaa lisäksi kansallista lisäpalkkiota. Uusina tukimuotoina vuonna 2000 otettiin käyttöön nautojen teurastuspalkkio ja lisätuki. Markkinointivuonna 2005/2006 otetaan käyttöön lypsylehmäpalkkio ja maidon lisätuki (MMM 2001).

Keskeisten CAP-eläintukien palkkiokiintiöitä on Suomessa hyödynnetty myös uuden ohjelmakauden alussa selvästi vähemmän kuin peltokasvituen tukimahdollisuuksia mm. emolehmä- ja lammastilojen vähäisen osuuden takia. Sonnipalkkiokiintiöistä on käytetty noin 80 %, muissa eläinpalkkioissa käyttöosuus on ollut selvästi pienempi (MMM 2002).

³⁵ A-alue 279 €/ha, B-C1-alueet 230 €/ha, C2-C4-alueet 189 €/ha.

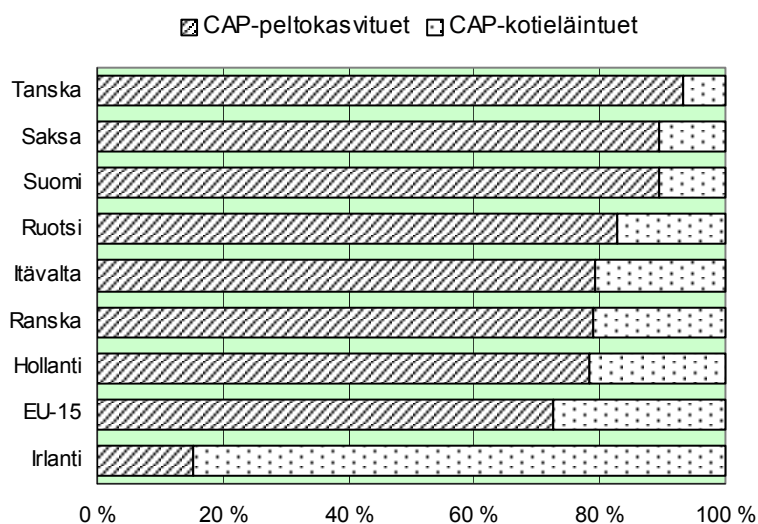
Kuvio 3.13. Peltokasvituen perusalan osuus kokonaispeltoalasta (Komission asetus (EY) N:o 2316/1999, European Commission, Agriculture 2002).

Seuraavassa taulukossa esitetään maataloudelle suunnatut suorat tuet vertailumaissa vuonna 2000. Nämä tukimäärät eivät kuvaa koko Agenda-uudistuksen vaikutuksia, koska tuet ovat nousseet asteittain tuottajahintojen laskiessa. Tukimuotojen rakenne on kuitenkin pääpiirteissään tässä esitetyn mukainen. Suomen rahoitustiedoissa mukana ovat toteutuneet tuet, muista maista tarkasteluun on täytynyt ottaa aineistorajoitteiden takia ennakkotiedot määrärahoista.

Tämän tarkastelun jäsenmaissa peltokasvien ja kotieläintukien suhteet ovat säilyneet kutakuinkin ennallaan (kuvio 3.14). Peltokasvien osuus suorista CAP-tuista on hieman pudonnut. Maakohtaisesti ei suuria muutoksia ole nähtävissä; Irlannissa eläintukien osuus on edelleen poikkeuksellisen suuri eli noin 85 %.

Taulukko 3.12. CAP-tuet³⁶ vertailumaissa vuonna 2000, milj. € (Euroopan komissio 2002, MMM 2002).

	CAP-pelto- kasvituet	CAP- kotieläintuet	CAP-tuet yh- teensä	Osuus koko EU:sta, %
Hollanti	131	36	167	1
Irlanti	112	618	730	4
Itävalta	338	89	427	2
Ranska	4 527	1 194	5 721	28
Ruotsi	379	79	458	2
Saksa	3 192	380	3 572	17
Suomi	342	46	388	1
Tanska	590	42	632	3

Kuvio 3.14. Suorien CAP-tukien rakenne vertailumaissa vuonna 2000 (Euroopan komissio 2001)

³⁶ Muiden maiden rahoitussuunnitelma, Suomen tukirahoitus kalenterivuonna 2000 toteutunut.

Suomen maatalouden tulotukijärjestelmä Agenda 2000 -kaudella

Maatalouden tukijärjestelmä on kokonaisuudessaan Suomessa uudella ohjelmakaudella taulukon 3.13. mukainen. CAP-tukien osuus kaikista tuista on noin 25 %, LFA-tuen myös noin neljänneksen, ympäristötuen vajaat 20 % ja kansallisten tukien osuus noin kolmanneksen verran. EU:n rahoitusosuus Suomen maatalouden kokonaistuista on hieman yli 40 %.

Maatalouden kokonaistuki kasvaa Suomessa uudella ohjelmakaudella mm. siksi, että tuottajahintojen alentamista kompensoidaan suorien tukien nostolla. Lisäksi LFA-tuki on laajentunut koko maahan ja tukitaso on samalla noussut. Kauden kuluessa on kuitenkin mahdollista, että joitain muutoksia päätettyyn tukipakettiin vielä tehdään. Yhteiseen maatalouspolitiikkaan tehdään välitarkistus ohjelmakauden puolessa välissä ja vuonna 2003 neuvotellaan myös Etelä-Suomen kotieläintaloudelle merkittävän kansallisen tukijärjestelmän jatkosta.

Taulukko 3.13. *Maatalouden tuet Suomessa vuosina 2000-2002³⁷ (MMM 2002, Valtion talousarvio 2002).*

	2000	2001	2002
1. CAP-tulotuet	388	435	443
2. Ympäristötuki	276	281	298
- EU:n osuus	152	155	163
3. Luonnonhaittakorvaus	414	418	423
- EU:n osuus	126	126	129
EU-tuet yhteensä	1 078	1 102	1 164
Kansalliset tuet	573	572	588
Maatalouden tuet yhteensä	1 651	1 706	1 752
- EU:n osuus, milj. €	667	682	735
- EU:n osuus, %	40	42	42

³⁷ Kalenterivuosille osoitetut maksut ja määrärahat, mukana osittain edellisvuosien määrärahoja. Vuoden 2002 tuet budjettiarvio.

3.3.3 Maaseututuet

Maaseudun kehittämistukien ryhmä on Agenda 2000 -uudistuksen myötä liitetty osaksi maatalouden rahoitusta. Nämä tuet perustuvat pääosin jäsenmaiden laatimiin horisontaalisin maaseudun kehittämisohjelmiin, jotka on hyväksytetty EU:ssa ennen ohjelmien toteutusta.

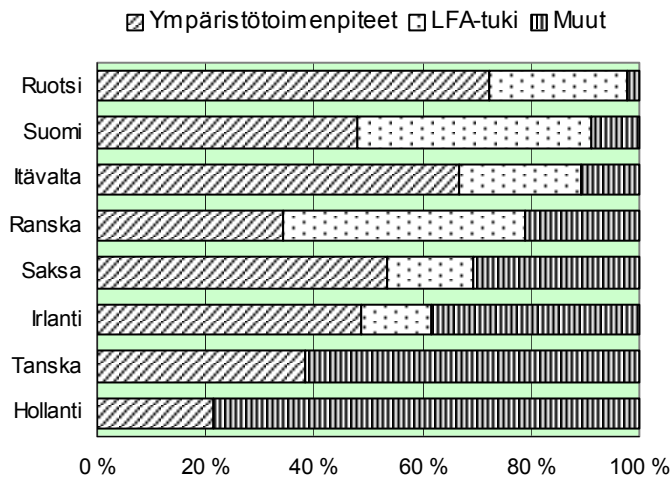
Seuraava taulukko kuvaa näiden maaseudun kehittämistoimien ja etenkin Suomen kannalta keskeisten LFA- ja ympäristötuen rahoitusta vertailumaissa. LFA-tuen rahoitus on merkittävin Ranskassa, Suomessa, Saksassa ja Itävallassa. Ympäristötoimenpiteisiin suunnataan puolesta varoja eniten Saksassa ja Itävallassa. Suomi, Irlanti ja Ruotsi ovat tässä EU:n tukirahoituksessa samalla tasolla. Kokonaisuudessaan uuteen maaseudun kehittämiskokonaisuuteen on kohdistettu EU-varoja eniten Saksassa ja seuraavaksi eniten Ranskassa ja Itävallassa.

Maaseututukien rakenne vaihtelee maissa selvästi (kuvio 3.15). Ranskassa ja Suomessa LFA-tuen osuus maaseututukien EU-rahoituksesta on huomattava, yli 40 %. Ruotsissa ja Itävallassa LFA-tuen osuus on ollut myös yli 20 % tästä tukikokonaisuudesta, mutta Saksassa ja Irlannissa osuus on jäänyt alle viidennekseen. Tanskassa ja Hollannissa on puolestaan toteutettu LFA-tuen sijasta kokonaan muita maaseututoimenpiteitä.

Taulukko 3.14. Maaseudun kehittämistoimien EU-määrärahat vuonna 2000 (Euroopan komissio 2001).

	LFA-tuki	Ympäristötoimet	Muut toimet	Yhteensä
Hollanti	-	13	47	60
Irlanti	45	168	132	344
Itävalta	103	307	50	459
Ranska	212	162	100	474
Ruotsi	60	169	5	176
Saksa	110	364	208	682
Suomi ³⁸	144	160	29	333
Tanska	-	13	21	34

³⁸ Suomen määrärahat osoitettu ajallisesti eri tavalla kuin taulukossa 3.13.

Kuvio 3.15. Maaseudun kehittämistoimien rakenne vertailumaissa vuonna 2000 (European Commission, Budget 2001).

Ympäristötoimenpiteet ovat olleet merkittävä osa maaseudun kehittämistä etenkin Ruotsissa, Itävallassa ja Saksassa, joissa niiden osuus on muodostanut vähintään puolet koko maaseututukien rahoituksesta. Suomessa osuus on ollut myös lähes puolet. Kaikissa tarkasteltavissa maissa ympäristötoimiin on kohdistettu vähintään viidennes maaseudun kehittämisvaroista.

Maaseudun kehittämisohjelmat vertailumaissa

Suomen maaseudun horisontaalisen kehittämisohjelman tavoitteena on turvata tulotaso maataloudessa ja lisätä tuotannon kannattavuutta luonnonolojen haitat ja ympäristövaatimukset huomioon ottaen (DG VI, Rural Development). Lisäksi tavoitteena on säilyttää maaseutualueiden asutus ja monipuolistaa toimintoja näillä alueilla. Kokonaiskustannukset ovat noin 5 mrd. euroa, josta maatalousrahaston tukiosaston osuus on 2 mrd. euroa (41 %).

Suomessa maantieteellisestä sijainnista aiheutuvien maatalouden tuotantohaittojen kompensoinnissa LFA-tuella on jatkossakin keskeinen osa. Järjestelmällä pyritään turvaamaan kohtuullinen tulotaso kilpailukyvyltään heikompien tuotantoalueiden viljelijöille siten, että myös ekologisesti kestävä tuotanto ja maaseutumaiseman hoitoa edistetään. LFA-tuki laajennettiin koskemaan myös eteläisintä Suomea. LFA-tuen

tiin koskemaan myös eteläisintä Suomea. LFA-tuen piirissä oli vuonna 2000 noin 96 % kaikista tiloista maassa ja 97 % kokonaispeltoalasta.

Maatalouden ympäristötukea koskeva tukijärjestelmä muodostuu perus- ja lisätoimenpiteistä sekä ympäristötuen erityistukimuodoista. Vuonna 2000 ympäristötukisitoumus oli runsaalla 71 000 tilalla eli noin 91 prosentilla kaikista maatalouden tukia hakeneista tiloista. Näillä tiloilla oli noin 96 % kokonaispeltoalasta.

Maatalouden ympäristötoimilla edistetään sekä luonnonvaroja ja ympäristöä säästävän viljelyn kehittämistä että korkealaatuisten tuotteiden tuotantoa. Järjestelmä jakautuu kahteen osaan: ympäristötuen perustukijärjestelmään ja erityistukitoimiin. Perustuki ohjaa ottamaan huomioon ympäristötekijät perustuotannon suunnittelussa ja käytännön toimenpiteissä. Lisäksi tilojen vapaaehtoisin lisätoimin edistetään vielä muita ympäristötavoitteita. Erityistuen pitkäaikaisilla sopimuksilla puolestaan edesautetaan mm. luonnonmukaisen tuotannon lisäämistä.

Ruotsin horisontaalisella kehittämisohjelmalla on tavoitteena edistää maaseudun ympäristöllisesti kestävä kehitystä tukemalla viljelijöitä ympäristöohjelman kautta sekä luomalla uusia mahdollisuuksia maaseutuelinkeinojen monipuolistamiseen mm. metsätalouden ja matkailun avulla. Ohjelma painottuu selvästi maatalouden ympäristönsuojelullisiin toimenpiteisiin. Kokonaiskustannukset vuosina 2000-2006 ovat 2,5 mrd. euroa, josta EU:n osuus on 44 %.

Ensimmäisenä ohjelmakokonaisuutena on ekologisesti kestävä maaseutukehityksen edistäminen, jota varten on muodostettu 11 yksittäistä tuettavaa toimenpidettä. Keskeisenä osana ovat biodiversiteetin säilyttäminen sekä maatalouden vesistö päästöjen ehkäiseminen. Lisäksi edesautetaan perinteisten kulttuuriarvojen säilymistä viljelyssä ja kotieläintuotannossa. Tähän ohjelmakokonaisuuteen kuuluvat myös mm. luonnonhaittakorvaukset. Toinen ohjelmakokonaisuus edistää tarkoituksenmukaisia ja kustannustehokkaita toimia, joilla pyritään parantamaan tilojen ja maaseutuyritysten kilpailukykyä. Näihin kuuluvat mm. maatalouden investoinnit, nuorten viljelijöiden aloittamistuki, maaseutuyritysten koulutus sekä tuotteiden jalostuksen ja markkinoinnin kehittäminen.

Itävallan horisontaalinen ohjelma pyrkii edistämään kilpailukykyisen ja kestävä maataloussektorin kehitystä säilyttäen samalla perheviljelmien merkityksen tärkeänä maataloudessa. Ohjelman kokonaisrahoitus on 6,9 mrd. euroa, josta EU maksaa lähes 47 %. Ensisijaisena kehittämiskoh-

teena on maatalouden nykyaikaistaminen, mikä tarkoittaa tuotantorakennusten ja kaluston investointitukea sekä tukea mm. elintarvikkeiden jalostukseen ja biomateriaalien käsittelyyn. Kotieläintilojen on tukea saadaksesen edistettävä eläinten hyvinvointia. Toiseksi ohjelma edesauttaa ammatillisen syventävän koulutuksen hankkimista.

Kolmas merkittävä kokonaisuus on LFA-tuki. Neljännän kokonaisuuden muodostavat maatalouden ympäristötoimet, jotka jakautuvat uudella kaudella viiteen ryhmään: perustoimenpiteet, tuotannon laajaperäistäminen, maiseman ja perinteisten tuotantomenetelmien säilyttäminen, maaperän ja vesistöjen suojelu sekä hankeperusteiset yksittäistoimet. Tämä kokonaisuus on merkittävin osa maan maaseututukia. Viides ohjelmakokonaisuus muodostuu jalostamisen ja markkinoinnin kehittämisestä, kuudes metsätalouden kehittämisestä ja seitsemäs kokonaisuus maaseudun kehittämisestä.

Irlannin maaseudun horisontaalinen kehittämisohjelma vuosille 2000-2006 on osa laajempaa kehittämisstrategiaa, jonka päämääränä on parantaa alkutuotannon kilpailukykyä, turvata kestävien tuotantomenetelmien säilyminen, monipuolistaa toimintoja tiloilla ja maaseudulla yleensä. Kokonaiskustannukset ovat noin 3,7 mrd. euroa, josta EU:n osuus on 65 %. Ohjelma on jaettu neljään osaan, jotka ovat varhaiseläkejärjestelmä, luonnonhaittakorvaukset, maatalouden ympäristötoimet ja metsittämistuki.

Ympäristötoimet kuuluvat laajaan maaseutuympäristön suojeluohjelmaan (REPS), johon sisältää runsas valikoima erilaisia pakollisia ja vapaaehtoisia toimenpiteitä. Ympäristörahoitus on noin kaksinkertainen seuraavaksi merkittävimpään toimenpiteeseen eli LFA-tukeen nähden. Varhaiseläkejärjestelmää toteutetaan laajasti yhdessä nuorten viljelijöiden aloittamistuen kanssa. Metsittämistuki edistää puolestaan metsätalouden ja maatalousmaan vaihtoehtoisen käytön kehittämistä maaseudulla.

Ranskan kansallinen maaseudun kehittämisohjelma NRDP on laaja ohjelmakokonaisuus, joka pitää sisällään myös viiteen ryhmään jaetut yhteiset horisontaaliset toimet. Kaksi ohjelman merkittävintä toimenpidettä ovat maatalouden ympäristötoimet ja luonnonhaittakorvaukset. Ohjelman kokonaiskustannukset ovat noin 12,7 mrd. euroa, josta EU-osuus on 39 %.

Kestävän ja monimuotoisen maatalouden kokonaisuus sisältää mm. maatalouden ympäristötoimenpiteet (mm. luomutuotanto), maatalouden investoinnit, nuorten viljelijöiden aloittamistuet ja varhaiseläkkeet. Toinen toimenpideryhmä keskittyy metsätalouteen, kolmas maa- ja metsätalous-

tuotteiden lisäarvon ja laadun parantamiseen ja neljäs alueiden välisten erojen tasaamiseen koostuen luonnonhaittakorvauksista sekä alue-erojen mukaan vaihtelevista erityistuksista. Viides toimenpideryhmä tähtää maaseutualueiden ekologisen kulttuuriperinnön suojeluun ja parempaan hyödyntämiseen. Koko kehittämisohjelman tavoitteena on vuosittain avustaa noin 35 000 tilan investointeja, tukea 8 000 sukupolvenvaihdosta ja kouluttaa yli 70 000 tiloilla työskentelevää henkilöä.

Maaseudun kehittämisohjelmia toteutetaan **Saksassa** vuosina 2000-2006 käytännössä osavaltioiden toimesta, eikä niitä siksi ohjaa laaja horisontaalinen ohjelma. Osavaltioiden maaseutuohjelmia kuitenkin koordinoidaan koko maan kattavalla puitesäädöksellä, jonka mukaan kehittämis-toimenpiteet jaetaan viiteen ryhmään. Osavaltioiden maaseutuohjelmien tulee edesauttaa maaseudun rakennekehitystä, parantaa tuotanto- ja markkinointirakenteita, edistää ympäristön kannalta kestävästä maatalous-tuotantoa, kehittää metsätaloutta ja edesauttaa rannikkoalueiden suojelua. Tässä yhteydessä tarkastellaan tutkimuksen kirjanpitolaskelmien yhteydessä tarkasteltujen Saksan osavaltioiden maaseutuohjelmia.

Baden-Württemberg pyrkii maaseutuohjelmallaan edistämään maaseudun rakenteellisia parannuksia sekä ympäristönsuojelun toimenpiteitä ja metsänhoitoa. Ohjelman kustannukset ovat 1,9 mrd. euroa, josta EU:n osuus on 40 %. Baijerin ohjelma jakautuu rakenteelliseen kehittämiseen, maatalouden ympäristötoimiin ja luonnonhaittakorvauksiin, maaseudun muihin kehittämishankkeisiin sekä metsätalouden kehittämiseen. Kokonais-kustannukset ovat 3,3 mrd. euroa, josta EU maksaa tasan 50 %. Ympäristö- ja LFA-tuki ovat merkittävimmät osat ohjelmaa. Pohjois-Saksan Ala-Saksissa ja Schleswig-Holsteinissa pääpaino on maatalouden tuotantora-kenteen kehittämisessä sekä maaseudun eri elinkeinojen monipuolisessa kehittämisessä. Ohjelmien kokonaiskustannukset ovat Ala-Saksissa suunnilleen 1,2 mrd. euroa ja Schleswig-Holsteinissa 570 milj. euroa, joista EU:n maksuosuudet ovat 47 % ja 42 %.

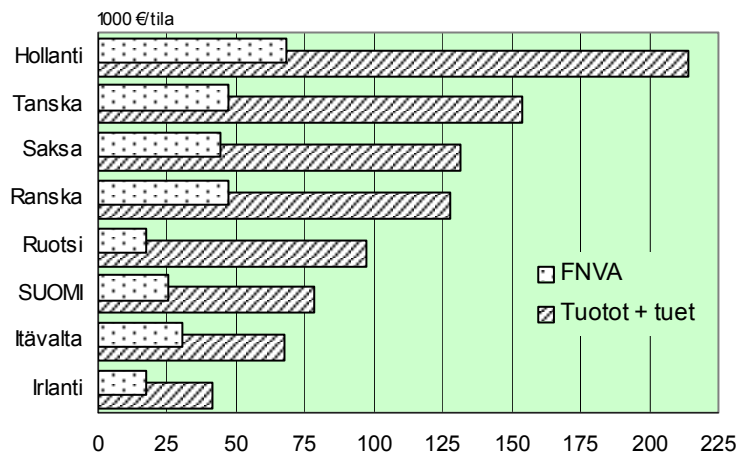
Hollannissa ja **Tanskassa** ympäristötoimenpiteet ovat keskeinen osa maaseudun kehittämisohjelmia. Näissä maissa mm. suojelualueiden ja suojavyöhykkeiden käyttöä lisätään eroosion ja nitraattipäästöjen ehkäisemiseksi ja vesien suojeluun kiinnitetään runsaasti huomiota. Lisäksi ohjelmilla edistetään maaseutualueiden elinkeinojen monipuolistamista. Hollannin maaseutuohjelman kustannukset ovat 1,1 mrd. euroa (EU-osuus 39 %) ja Tanskan ohjelman 945 milj. euroa (EU-osuus 37 %).

4. MAATALOUDEN TUKIEN MERKITYS MAATILOILLA

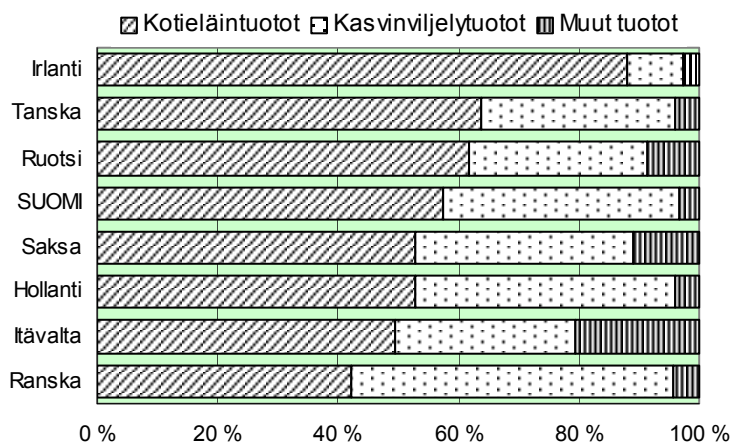
4.1 Maatalouden tuet EU:n kirjanpitotiloilla

EU:n kirjanpitotilojen kokonaistuotot maataloudesta ja maatalouden nettoarvonlisäys (FNVA, Farm Net Value Added) vuosilta 1997-1999 esitetään kuviossa 4.1. Vuotuiset kokonaistuotot olivat suurimmat Hollannissa, jossa päästiin tilaa kohti keskimäärin yli 200 000 euroon. Tanskalaisilla, saksalaisilla ja ranskalaisilla tiloilla oli seuraavaksi suurimmat kokonaistuotot, tosin ero hollantilaisiin tiloihin oli huomattava. Suomessa kirjanpitotilojen kokonaistuotot olivat keskimäärin 78 000 euroa. Tätä alemmas jäätin Itävallan ja Irlannin kirjanpitotiloilla.

Hollantilaisilla kirjanpitotiloilla myös vuotuinen maatalouden nettoarvonlisäys oli muita maita suurempi, joskaan ero muihin ei ollut yhtä tuntuva kuin kokonaistuotoissa. Tanskan, Saksan ja Ranskan kirjanpitotilat olivat keskenään suunnilleen samalla tasolla nettoarvonlisäyksen ollessa niillä lähes 50 000 euroa tilaa kohti. Suomen kirjanpitotiloilla maatalouden nettoarvonlisäystä kertyi tilaa kohti laskettuna hieman yli 25 000 euroa.

Kuvio 4.1. Maatalouden kokonaistuotot ja nettoarvonlisäys kirjanpitotiloilla vuosina 1997-1999 (FADN Standard Results).

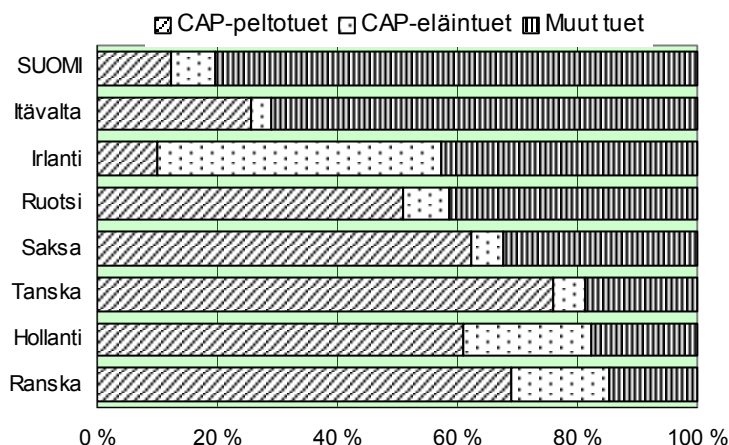

Kuvio 4.2. Maatalouden tuottojen rakenne kirjanpitotiloilla v. 1997-1999 (FADN Standard Results).

Irlannissa kotieläintaloudella on ollut huomattavan suuri merkitys kirjanpitotiloilla etenkin muihin tarkastelumaihin nähden (kuvio 4.2). Ranskassa taas kasvinviljely on ollut merkittävin tulonlähde, ja Itävallassa muut tuotot eli lähinnä tilojen erilaiset sivuelinkeinot ovat olleet tärkeitä. Hollannin kasvintuotannossa puutarhatuotteet (vihannekset, koristekasvit) ovat muista maista poiketen olleet hyvin keskeisiä. Suomessa tilojen tuotoista vajaat 60 % kertyi kotieläintuotannosta ja kasvinviljelystä saatiin keskimäärin runsas kolmannes vuosina 1997-1999.

Eri tukimuotojen osuudet tilojen kokonaistulosta vaihtelevat vertailumaissa hyvin paljon. Etenkin Itävallassa ja Suomessa muiden kuin CAP-tukien osuus on ollut vuosina 1997-1999 merkittävä, Itävallassa 71 % ja Suomessa noin 80 %. Muissa maissa CAP-tukien osuus tilojen kokonaistulosta oli vähintään puolet. Peltokasvitukien osuus tilojen tulosta oli suurin Tanskassa ja eläintukien osuus selvästi suurin Irlannissa.

Muiden kuin CAP-tukien ryhmä pitää sisällään sekä ympäristö- ja LFA-tuen että Suomen kohdalla merkittävänä osana maatalouden kansalliset tuet. Näiden muiden tukien tarkempi jaottelu ei ole tässä yhteydessä mahdollista, koska kirjanpitotuloksissa näitä tukia ei ole yksiselitteisesti eritelty. Tuotantosuunnittain tehdyissä laskelmissa voidaan kuitenkin esittää Suomen osalta tukien tarkempi rakenne, koska Suomen tilojen kirjanpitoaineisto sisältää FADN:n tulostietoja yksityiskohtaisemmat tukitiedot.

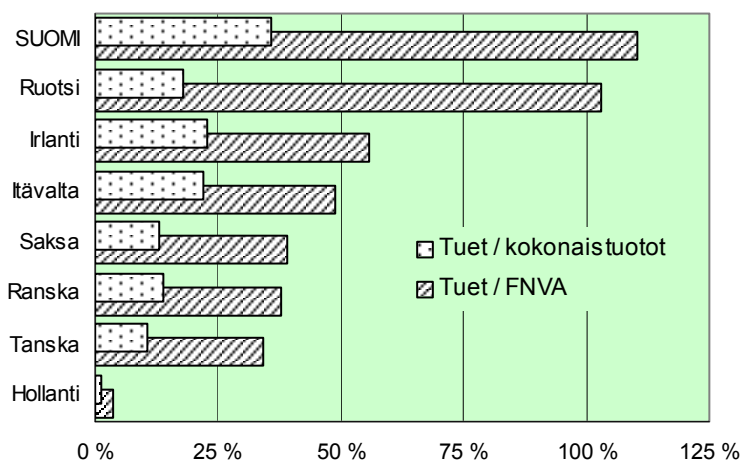

Kuvio 4.3. Maatalouden tukien rakenne kirjanpitotiloilla v. 1997-1999 (European Commission, FADN Standard Results).

Kirjanpitotiloille maksetut maatalouden tuet esitetään kokonaistuottoihin (markkinatuotot + tuet) ja nettoarvonlisäykseen suhteutettuina kuviossa 4.4. Suomalaisilla tiloilla tuet vastasivat reilua kolmannesta tilojen kokonaistuotoista vuosina 1997-1999. Muissa maissa tukien osuus oli pääosin noin 10-20 % siten, että Irlannissa ja Itävallassa tukien osuus ylitti 20 % ja suurissa maatalousmaissa osuus tuotoista oli reilut 10 %. Hollannissa maatalouden tukien osuus kirjanpitotiloilla oli kuitenkin vain reilun prosentin verran. Syynä tähän on mm. varsin vähän tuetun puutarhatuotannon suuri merkitys kirjanpitoaineiston hollantilaisilla tiloilla.

Maatalouden nettoarvonlisäys jäi Suomessa tilojen kokonaistukea pienemmäksi vuosina 1997-1999. Siten markkinoilta saadut tuotot eivät riittäneet tarkasteluvuosina kattamaan tuotannon välittömiä kustannuksia ja poistoja. Tällä tavoin laskettuna tiloille maksetut tuet ovat olleet suomalaisen tilojen tuotantoedellytyksille käytännössä välttämättömiä.

Tukien osuus nettoarvonlisäyksestä oli suuri myös Ruotsissa, jossa nettoarvonlisäys jäi kuitenkin tarkasteluvuosina muihin maihin verrattuna verrattain pieneksi. Irlannissa ja Itävallassa tuet olivat noin puolet nettoarvonlisäyksestä, ja suurimmissa maatalousmaissa tukien määrä oli noin kolmanneksen verran nettoarvonlisäyksestä. Hollannin tiloilla maatalouden tukien merkitys jäi hyvin vähäiseksi mm. edellä kuvatun tilojen tuotantorakenteen takia.

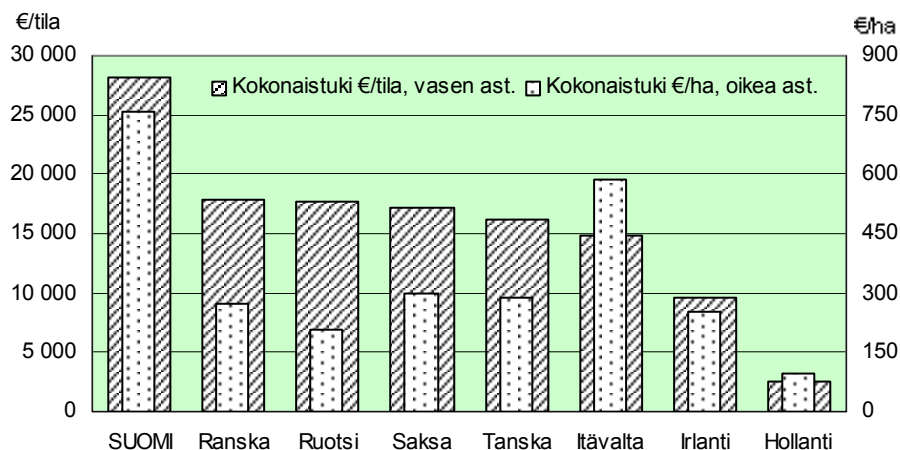

Kuvio 4.4. Tuet suhteessa kokonaistuottoihin ja nettoarvonlisäykseen vuosina 1997-1999 (FADN Standard Results).

Kirjanpitotiloille vuosittain maksetut kokonaistuet vuosina 1997-1999 esitetään kuviossa 4.5. Tässä keskimääräiset kokonaistuet on kuvattu sekä kirjanpitotilaa kohti maksettuna kokonaissummana että tilojen keskimääräiseen peltoalaan suhteutettuina tukitasoina. Kokonaistuesta laskettu tuki hehtaaria kohti ei vastaa suoraan peltohehtaarien perusteella tiloille maksettuja maatalouden tukia. Kokonaistuen tarkka kohdistaminen tuotantoyksiköille ei ole aineiston rajallisuuden takia mahdollista, ja tukimuotojen (esim. LFA-tuki) toteutuskin on vaihdellut eri maissa

Hehtaaria kohti laskettu kokonaistuki on tässä yhteydessä erittäin pelkistetty tapa verrata tukitasoja eri maissa, ja tukitasojen tulkinnessa on syytä ottaa huomioon maatalouden hyvinkin erilainen rakenne eri maissa (ks. s. 14). Sekä tilakoko että tuotantosuunnat vaihtelevat eri EU-maissa hyvin paljon.

Kokonaistuki on tilaa kohti laskettuna ollut suurin Suomessa, kun muissa maissa tilaa kohti on maksettu selvästi vähemmän. Aineiston mukaan tilakohtainen tuki on tarkastelujaksolla ollut pienin Irlannissa ja Hollannissa. Pelloalaan suhteutettuna Suomen ja Itävallan tilojen kokonaistuet ovat olleet suuremmat kuin muissa vertailumaissa. Muissa maissa kokonaistuki suhteessa keskipeltoalaan on ollut vuosina 1997-1999 pääosin 200 ja 300 euron välillä. Hollannin pientä vertailulukua selittää osaltaan maan maataloustuotannon keskittyminen intensiiviseen sika- ja maitotalouteen sekä puutarhatuotannon suuri painoarvo kirjanpitoaineistossa.

Kuvio 4.5. Kirjanpitotilojen keskimääräiset vuotuiset kokonaistuet vuosina 1997-1999, €/tila ja €/ha³⁹ (FADN Standard Results).

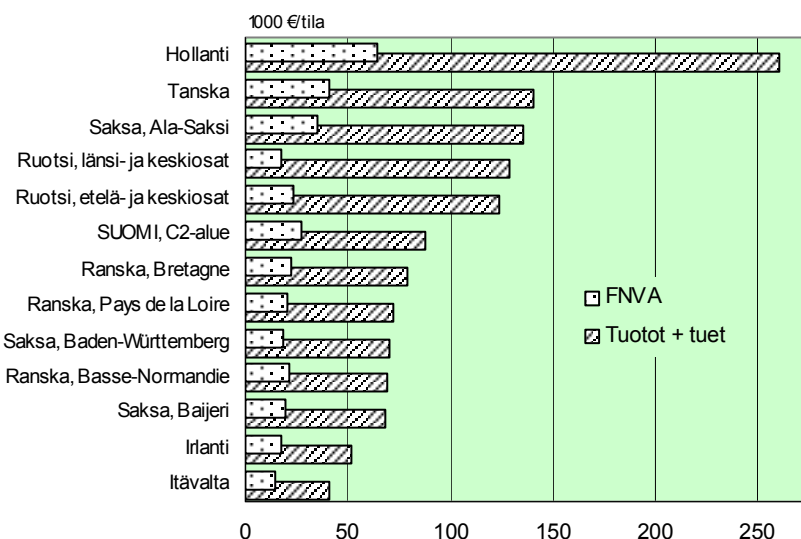
4.2 Vertailulaskelmat eri tuotantosuunnissa

4.2.1 Maitotilat

Tuotantosuunnittain tehdyt vertailulaskelmat kuvaavat tukien merkitystä valikoitujen, vertailumaille tyypillisten tilojen (ks. luku 2) tulonmuodostuksessa vuosina 1997-1999. Tässä yhteydessä esitetään tulokset keskeisinä tuki- ja tuloindikaattoreina, ja laskelmien tarkemmat tiedot sisältyvät tämän raportin liiteosaan.

Vertailualueiden tyypillisistä maitotiloista kokonaistuotot olivat selvästi suurimmat hollantilaisilla suurilla maitotiloilla, joilla päästiin vuosina 1997-1999 keskimäärin yli 250 000 euron vuosituottoihin. Näiden jälkeen Tanskan, Ala-Saksin ja myös Ruotsin maitotilojen vertailuryhmissä tuotot nousivat keskimäärin runsaaseen 100 000 euroon. Ranskan, Etelä-Saksan ja Suomen C2-alueen maitotilojen ryhmissä kokonaistuotot vaihtelivat 60 000 eurosta reiluun 80 000 euroon tilaa kohti, kun Irlannin ja Itävallan maitotilat jäivät noin 50 000 euroon.

³⁹ Kirjanpitotilojen kaikki maatalouden tuet suhteessa kirjanpitotilojen keskimääräiseen kokonaispeltoalaan eri maissa.

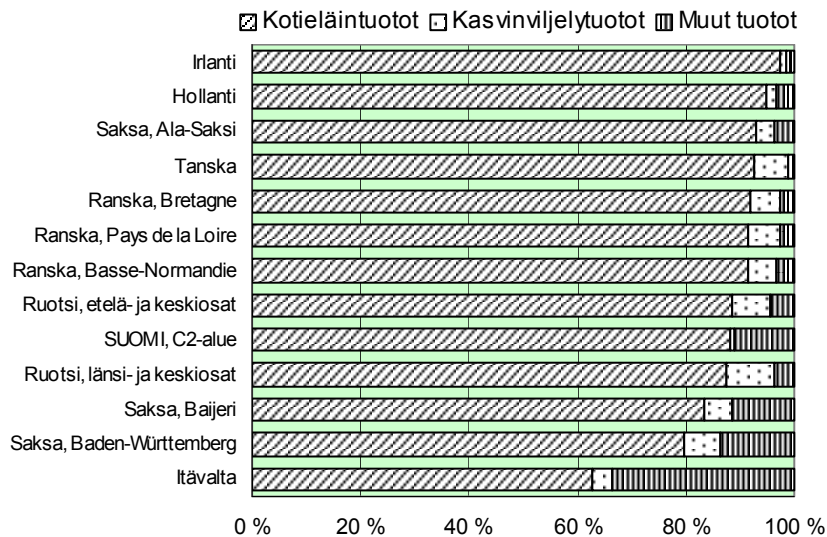

Kuvio 4.6. Maatalouden kokonaistuotot ja nettoarvonlisäys tutkimuksen maitotiloilla vuosina 1997-1999.

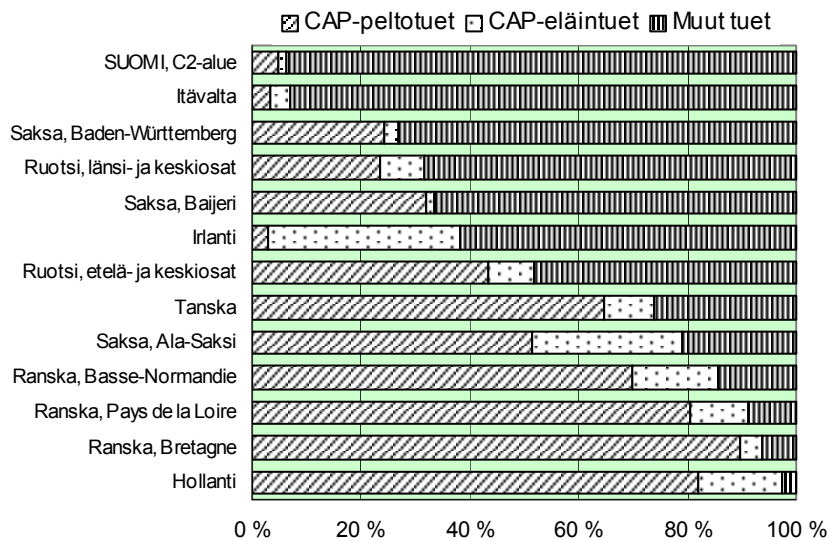
Kotieläintuotot muodostivat selvän enemmistön maitotilojen kokonaistuotosta kaikilla vertailualueilla (kuvio 4.6). Itävallassa muiden tuottojen osuus (34 %) oli kuitenkin selvästi muita alueita suurempi, mikä selittyy osaltaan itävaltalaisille maataloille tyypillisellä monialaisuudella.

Maitotilojen tukien rakenne poikkeaa voimakkaasti alueiden kesken (kuvio 4.7). Suomessa ja Itävallassa muiden kuin CAP-tukien osuus ylitti 90 %, kun Ranskassa ja Hollannissa CAP-tukia oli yli 80 % tilojen kokonaistuista. Etelä-Saksan ja Irlanninkin maitotiloilla muiden kuin CAP-tukien osuus on myös ollut hyvin suuri, vähintään kaksi kolmasosaa kokonaistuista. Aineistorajoitteiden takia tämän tukiryhmän tarkempaa alueittaista sisältöä ei kuitenkaan pystytä esittämään kuin Suomen osalta. Juuri Itävallassa, Etelä-Saksassa ja Irlannissa ympäristö- ja LFA-tuen toteuttaminen on kuitenkin ollut varsin laajaa, joten voitaneen olettaa, että pääosa näiden alueiden muista kuin CAP-tuista on ollut juuri LFA- ja ympäristötukia.

Suomen maitotiloilla kansallisten tukien osuus kokonaistuista oli 62 %, LFA-tuen osuus 20 % ja ympäristötuen 15 % vuosina 1997-1999. Siten suorien CAP-tukien osuudeksi jäi Suomen aineiston maitotiloilla ainoastaan 6 % tiloille maksetuista kokonaistuista. Näistä Suomen tilojen CAP-tuista yli 70 % oli peltokasvien tukea.

Kuvio 4.7. Maatalouden tuottojen rakenne tutkimuksen maitotiloilla vuosina 1997-1999.

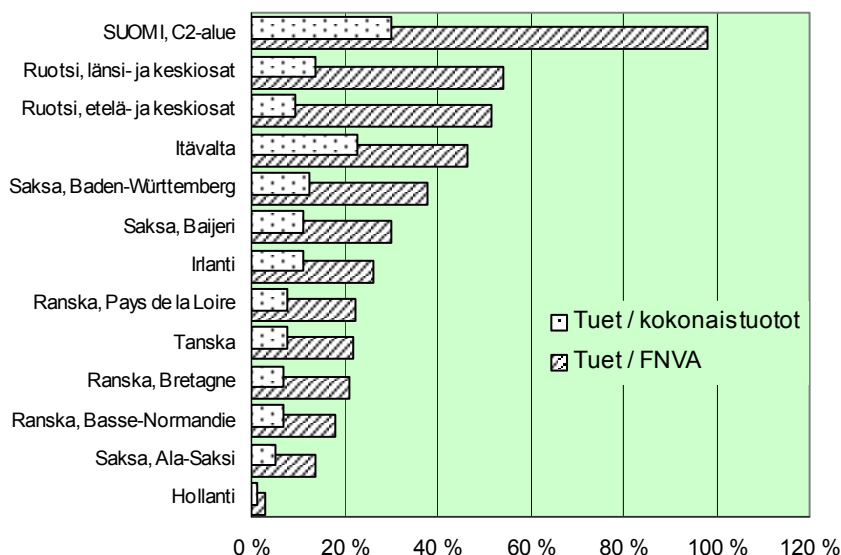

Kuvio 4.8. Maatalouden tukien rakenne tutkimuksen maitotiloilla vuosina 1997-1999.

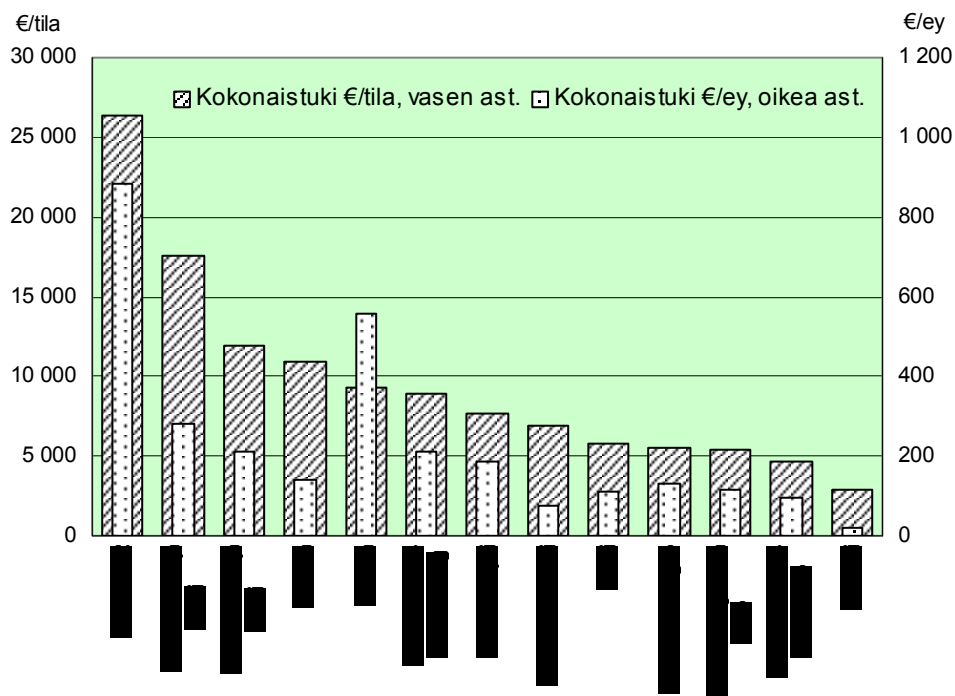
Maitotiloille maksettujen tukien osuus kokonaistuotoista vuosina 1997-1999 oli suurin Suomen ja Itävallan vertailutiloilla, joilla osuus nousi yli viidennekseen. Muilla alueilla tukien osuus jäi selvästi pienemmäksi, pääosin alle 10 prosenttiin. Hollannissa myös maitotilojen liikevaihto kertyy tyypillisesti lähes täysin markkinoilta.

Nettoarvonlisäyksen suhteen alueellisia eroja muodostui huomattavasti enemmän. Länsi- ja Keski-Ruotsin maitotiloilla tuet ylittivät maatalouden nettoarvonlisäyksen ja Suomenkin C2-alueen maitotiloilla tuet vastasivat lähes koko arvonlisäystä. Itävallan tiloilla tukien osuus oli kaksi kolmasosaa ja Etelä-Saksassa sekä Etelä- ja Keski-Ruotsissa noin puolet nettoarvonlisäyksestä. Muilla alueilla, erityisesti Hollannissa tukien osuus sen sijaan jäi huomattavasti pienemmäksi.

Vertailulaskelmat osoittavat, että tukien merkitys eri maiden tyypillisillä maitotiloilla vaihtelee voimakkaasti. Eroja ei synny niinkään itse eri alueiden tilojen markkinatuottojen ja tukien välillä, vaan siinä, miten suuri osa tilojen maataloustuotannon arvonlisäyksestä muodostuu maatalouden tuesta. Etenkin Suomen C2-alueen maitotilat ovat näin laskien olleet riippuvaisia maatalouden tuista. Näiden tulosten mukaan myyntituotot ovat Suomessa riittäneet ainoastaan kattamaan tuotannon välittömät kustannukset ja poistot. Korvaus työlle ja pääoman käytölle on tullut tilojen tuista.

Kuvio 4.9. Tuot suhteessa maitotilojen kokonaistuottoihin ja nettoarvonlisäykseen vuosina 1997-1999.

Kuvio 4.10. Maitotilojen kokonaistuet vuosina 1997-1999, €/tila ja €/ey⁴⁰.

Kuviossa 4.10. kokonaistukea on verrattu tilakohtaisesti ja lisäksi keskimääräiseen eläinyksikkömäärään suhteutettuna, koska tuotanto on vahvasti kotieläimiin keskittynyttä. Tämä vertailuluku ei vastaa tilojen eläinperusteisia tukia, vaan pelkistettyä kokonaistuen tasoa suhteessa kotieläinyksiöihin. Suomessa kokonaistuki on ollut tilaa kohti korkein, samoin kokonaistuki keskimääräistä eläinyksikkömäärää kohti laskettuna. Tässä osatekijänä on alhainen kotieläintiheys, sillä muissa maissa eläimiä on tiloilla suhteessa peltoon yleisesti enemmän. Syinä tähän ovat mm. Suomen lyhyt laidunkausi ja tilojen oman nurmirehun laaja käyttö. Keskipeltoalaan suhteutettuna kokonaistuki ei eroakaan yhtä paljon maiden välillä.

Ruotsin tilat ovat saaneet seuraavaksi eniten tukea tilakohtaisesti, ja Itävallan tilat puolestaan Suomen jälkeen seuraavaksi eniten eläinyksikkömäärään suhteutettuna. Eläinyksiköitä kohti lasketussa tuessa Hollannin, Tanskan ja Pohjois-Saksan tukitaso on ollut pienin lähinnä tuotannon intensiivisyyden ja suurien eläinmäärien takia.

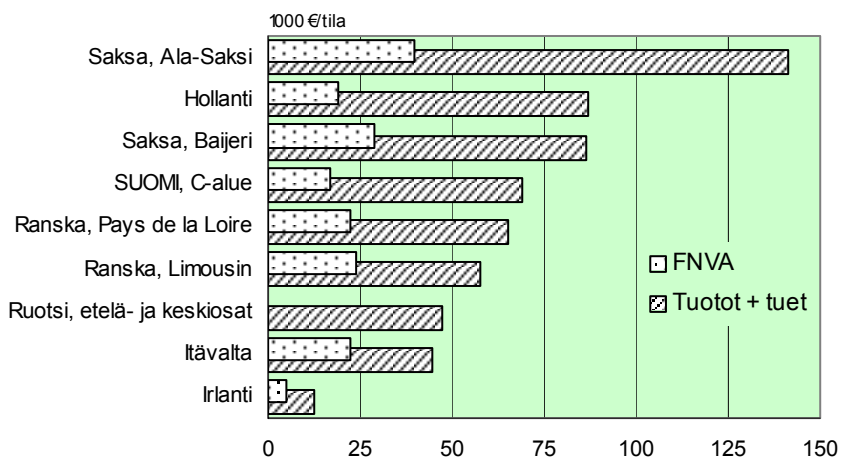
⁴⁰ Maitotilojen kokonaistuet suhteessa keskimääräiseen eläinyksikkömäärään.

4.2.2 Nautakarjatilat

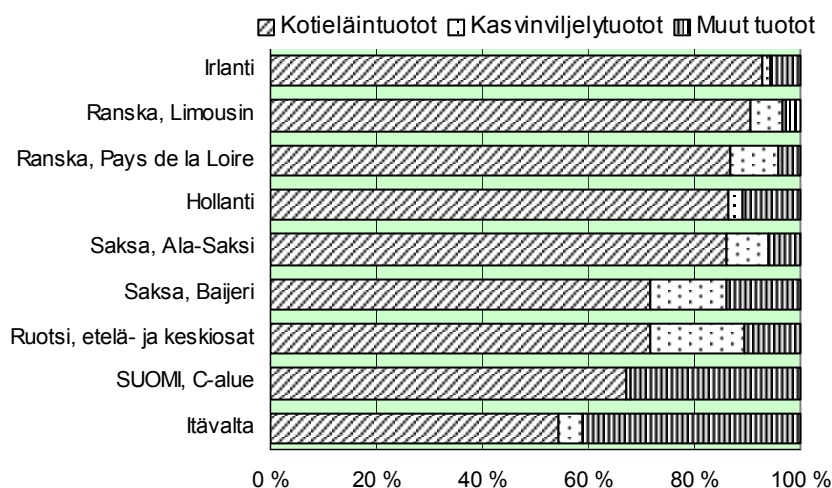
Tutkimukseen kerätty nautakarjatilojen aineisto edustaa pääasiassa lihaa tuottavia nautatiloja tyypillisillä vertailumaiden tuotantoalueilla. Liikevaihto on jäänyt näillä tiloilla selvästi maitotila-aineiston tasoa alemmaksi. Maatalouden nettoarvonlisäyksen suhteen nautatiloilla on kuitenkin päästy lähes maitotiloja vastaavaan tulokseen. Naudanlihasektorin eläintautiongelmilla on kuitenkin ollut todennäköisesti merkitystä myös aineiston nautatilojen tulonmuodostukseen esimerkiksi Irlannissa.

Liikevaihdoltaan selvästi suurimmat nautatilat sijaitsevat Ala-Saksissa, Pohjois-Saksassa ja selvästi pienimmät puolestaan Irlannissa (kuvio 4.11). Suomen kirjanpitoaineiston nautatiloilla C-alueella liikevaihto on ollut vuosina 1997-1999 tutkimuksen nautatilojen keskitasoa, vajaat 70 000 euroa tilaa kohti vuosittain. Nettoarvonlisäystä tiloille on kertynyt vaihtelevasti, eniten sitä on muodostunut saksalaisille vertailutiloille. Huonoimmin arvonlisäystä on tullut Ruotsin ja Irlannin vertailutiloille, Ruotsissa päädyttiin jopa miinukselle.

Tilojen tuottorakenne ei sisällä yllätyksiä, kotieläintuotanto on ollut kaikilla tutkimusalueilla hallitseva (kuvio 4.12). Itävallassa ja Suomessakin muiden kuin kotieläin- ja kasvinviljelytuottojen suhteellinen osuus on ollut kuitenkin verrattain suuri, Itävallassa noin 40 %.

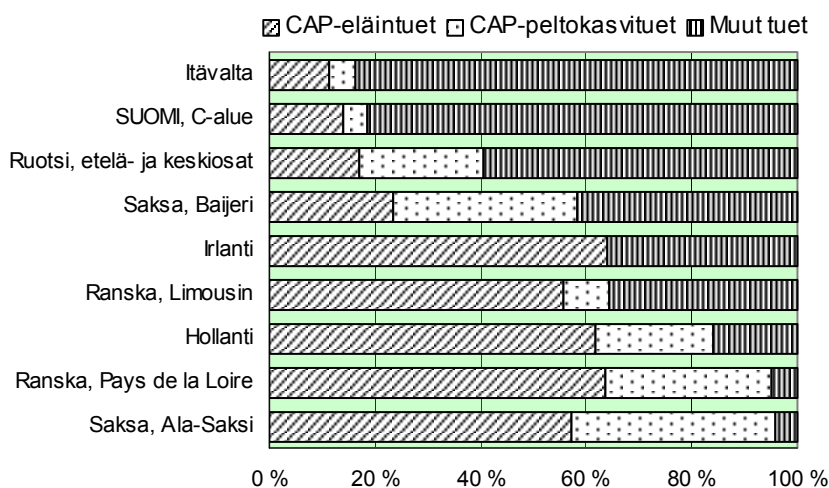

Kuvio 4.11. Maatalouden kokonaistuotot ja nettoarvonlisäys tutkimuksen nautatiloilla vuosina 1997-1999.

Kuvio 4.12. Maatalouden tuottojen rakenne tutkimuksen nautatiloilla vuosina 1997-1999.

Ala-Saksissa, Ranskan vertailualueilla, Hollannissa ja Irlannissa nautatilojen tuista yli puolet oli CAP-eläintukia, sonni- ja emolehmäpalkkioita; Irlannissa näiden osuus oli 64 %. Useilla vertailualueilla myös CAP-peltokasvitukien osuus oli varsin suuri, mm. Ala-Saksissa 39 %. Suomen C-alueella ja Itävallassa muiden kuin CAP-tukien osuus oli tälläkin sektorilla tuntuva, Itävallassa noin 75 % ja Suomessa yli 80 %.

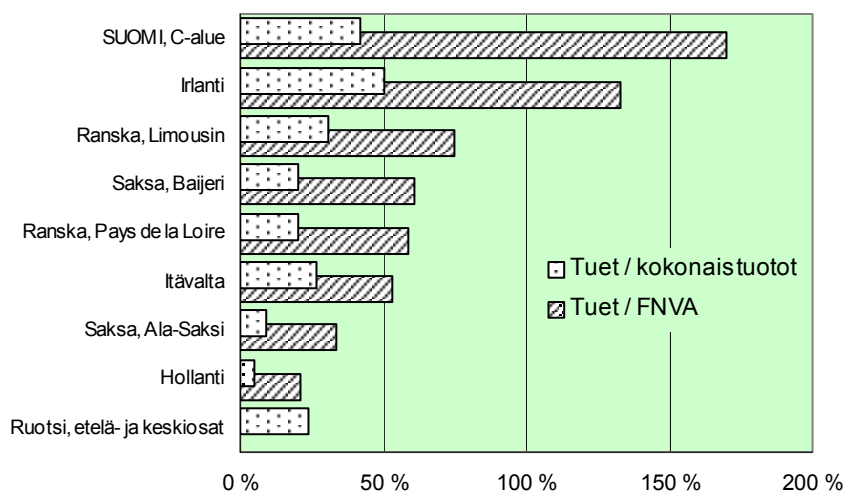

Kuvio 4.13. Maatalouden tukien rakenne tutkimuksen nautatiloilla vuosina 1997-1999.

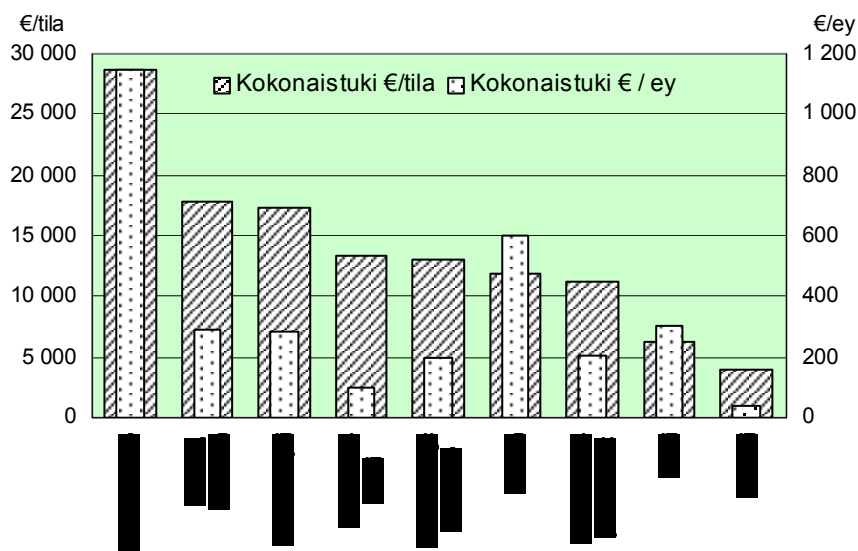
Suomen nautatilojen kokonaistuista kansallisten osuus oli kaikkiaan 59 %, CAP-tukien 19 %, LFA-tuen 17 % ja ympäristötuen osuus oli 16 %. Tiloille vuosina 1997-1999 maksetuista CAP-tuista 75 % ja kansallisesta tuesta 85 % oli eläintukia. Ympäristötuesta lähes kolmasosa maksettiin erityistukisopimusten (mm. luomutuotanto) perusteella.

Tukien osuus kokonaistuotoista oli suurin Irlannissa (50 %) ja Suomen C-alueella (42 %). Pienin osuus tuilla oli puolestaan Hollannin ja Ala-Saksin tiloilla, kummallakin alueella selvästi alle 10 %. Näillä alueilla lihantuotanto on tyypillisesti intensiivistä ja keskittynyt suuriin yksiköihin.

Erot tukien määrässä suhteessa nettoarvonlisäykseen eri alueilla muodostuivat suuriksi. Suomen tiloilla tukien määrä oli 170 % maatalouden nettoarvonlisäyksestä ja Irlannissakin 136 %. Näillä alueilla tyypillisten nautatilojen markkinatuotot eivät vuosina 1997-1999 riittäneet siten likimainkaan kattamaan tuotannon välittömiä kustannuksia ja poistoja. Irlannin kohdalla naudanlihasektorin eläintautiongelmien ja niihin liittyvät erityistoimenpiteet eri tukineen saattavat näkyä myös kirjanpito-tilojen tuloksissa. Ruotsin nautatiloilla maatalouden nettoarvonlisäys oli tarkastelujaksolla niin pieni, ettei näiden tilojen tukien ja nettoarvonlisäyksen suhdetta ole tässä mielekästä tarkastella.

Kuvio 4.14. Tuet nautatilojen kokonaistuotoista ja nettoarvonlisäyksestä vuosina 1997-1999.

Kuvio 4.15. Nautatilojen kokonaistuet vuosina 1997-1999, €/tila ja €/ey⁴¹.

Kuviossa 4.15. esitetään tutkimusaineiston nautatilojen kokonaistuet vuosina 1997-1999. Tukitasoa kuvataan sekä tilakohtaisesti että eläinyksiköihin suhteutettuna. Kokonaistukea on tässä verrattu maitotilojen tavoin tilojen keskimääräiseen eläinyksikkömäärään, eikä vertailuluku vastaa siten pelkästään eläinten perusteella maksettuja tukia. Tuotantorakenne vaihtelee alueiden välillä paljon, mikä on syytä ottaa huomioon tulosten tulkinnaissa. Kuten kotieläintiloilla yleensä, on Suomen nautatiloillakin eläintiheys muita maita alempi mm. lyhyen laidunkauden ja nurmirehuvaltaisen ruokinnan takia. Peltotehtaareihin suhteutettuna tukierot vertailumaiden välillä ovat pienempiä.

Suomen erikoistuneilla nautatiloilla kokonaistukitaso oli selvästi korkeampi kuin muilla sektorin vertailualueilla niin tilaa kohti kuin eläinyksiköitä kohti laskettuna. Tutkimuksen kirjanpitoaineiston mukaan Itävallan tiloilla oli seuraavaksi korkein tukitaso eläinyksiköitä kohti, joskin jo selvästi alempi. Muilla alueilla eläinyksiköihin suhteutettu kokonaistuki jäi huomattavasti vähäisemmäksi, ja Hollannin sekä Ala-Saksin tiloilla tämä vertailuluku jäi kaikkien pienimmäksi. Näillä alueilla keskimääräinen eläinyksikkömäärä tilaa kohti onkin huomattavan suuri.

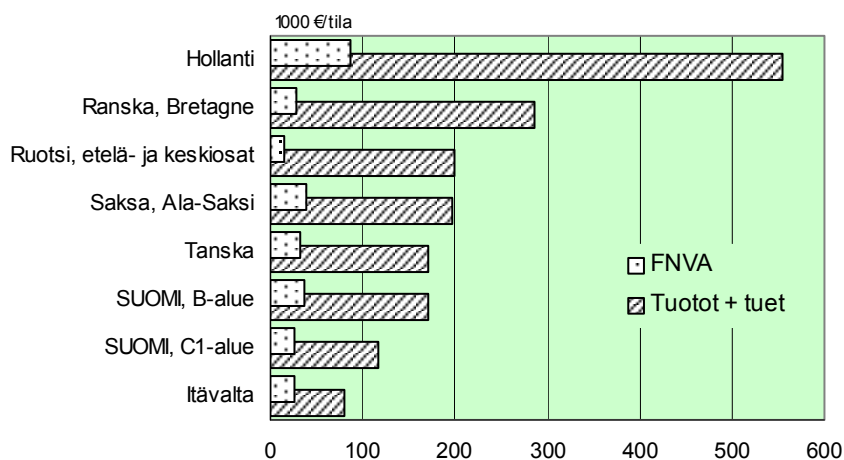
⁴¹ Nautatilojen kokonaistuet suhteessa keskimääräiseen eläinyksikkömäärään.

4.2.3 Sikatilat

Tutkimuksen sikatiloilla⁴² erot kokonaistuotoissa olivat huomattavia (kuvio 4.16). Kirjanpitoaineiston tyypillisimmillä tiloilla Hollannissa tuotot ylittivät vuositason reilusti 500 000 euroa, kun muilla vertailualueilla tuotot jäivät huomattavasti pienemmiksi. Esimerkiksi Tanskan sikatilat ylsivät aineiston mukaan 170 000 euron kokonaistuottoihin. Suomessa keskimääräiset tuotot olivat vuosittain B-alueella noin 170 000 ja C1-alueella 120 000 euroa vuodessa.

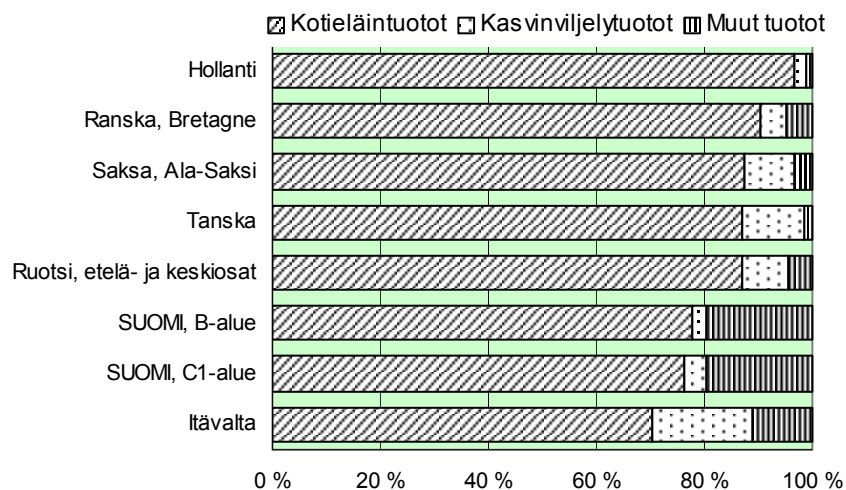
Sikatiiloille kertyi nettoarvonlisäystä lähes kaikilla alueilla alle 50 000 euroa tilaa kohti vuosittain, Hollannissa kuitenkin noin 80 000 euroa. Nettoarvonlisäyksen tasoon voi jossain määrin vaikuttaa sianlihasektorin epäsuotuisa markkinatilanne EU:ssa tarkasteluvuosien aikana.

Kotieläintuottoja kertyi vertailutiloille vähintään 70 % markkinatuotoista (kuvio 4.17). Kasvinviljelytuottoja kertyi Itävallassa kuitenkin suhteessa eniten, lähes viidennes sikatilojen markkinatuotoista. Muiden tuottojen osuus oli puolestaan Suomen vertailutiloilla suurin, noin 20 %.

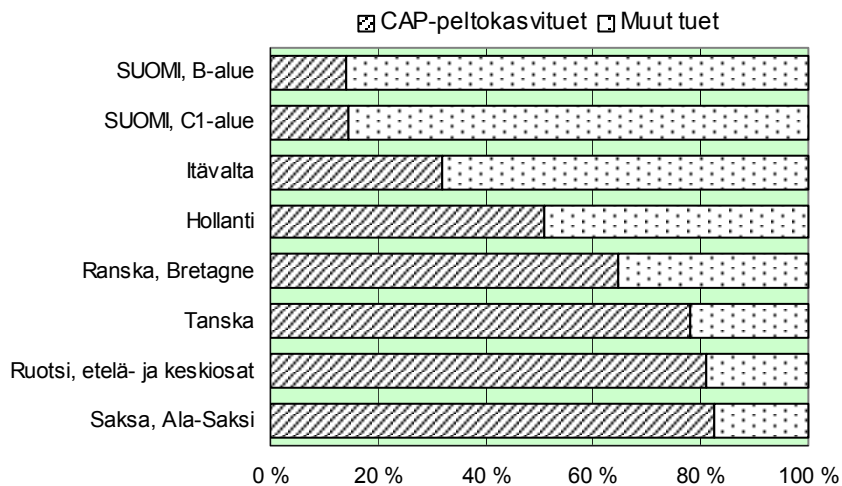
Kuvio 4.16. Maatalouden kokonaistuotot ja nettoarvonlisäys tutkimuksen sikatiloilla vuosina 1997-1999.

⁴² Laskelmissa sekä lihasika-, porsas- että yhdistelmätuotanto.

Kuvio 4.17. Maatalouden tuottojen rakenne tutkimuksen sikatiloilla vuosina 1997-1999.

Sikatilojen saamat tuet jakautuvat CAP-peltokasvitukiin ja muihin tukiin. (kuvio 4.18). Tilat ovat selkeästi erikoistuneet sikatalouteen, joten niille ei ole käytännössä suuntautunut nautaeläimiin painottuvia CAP-eläintukia. Muut tuet sisältävät tässäkin tuotantosunnassa tilojen saamat muut kuin CAP-tuet, joista merkittävimpiä ovat ympäristö- ja LFA-tuet.

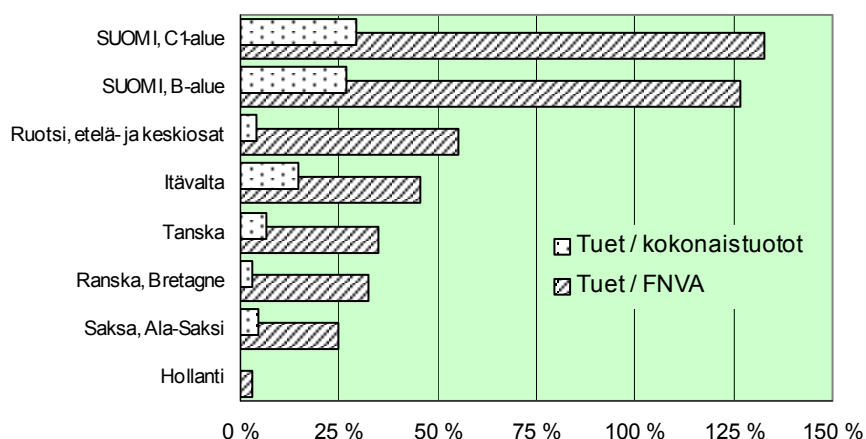
Kuvio 4.18. Maatalouden tukien rakenne tutkimuksen sikatiloilla vuosina 1997-1999.

Yli puolet tuista oli CAP-peltokasvitukia muilla kuin Suomen ja Itävallan tiloilla. Hollannissa muiden kuin CAP-tukien osuus on suhteessa ollut merkittävä, mutta tukien merkitys yleensä on ollut hyvin pieni (kuvio 4.19).

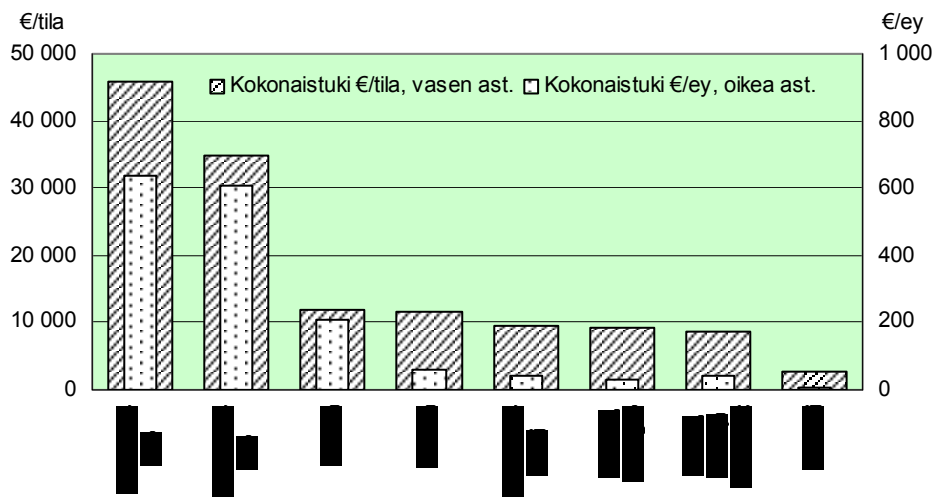
Suomen B-alueella kansallisten tukien osuus kokonaistuista näillä sikatiloilla oli 63 %, ja C1-alueellakin kansallisten osuus oli 56 %. Kansallisen tuen merkitys on siten ollut hyvin suuri muihin tuotantosuuntiin verrattuna. LFA-tuen osuus oli B-alueella 13 % ja C1-alueella 16 %, ja ympäristötuki muodosti B-alueen tuista 9 % ja C1-alueella 13 %. CAP-tukien eli peltokasvitukien osuus tilojen kokonaistuesta oli keskimäärin noin 15 %.

Suomen sikatiloilla tuet muodostivat vertailuaineiston mukaan reilut 25 % tilojen kokonaistuotoista eli selvästi enemmän kuin muilla tarkastelualueilla. Vain Itävallassa tukien osuus ylsi lähes 15 prosenttiin, kun muiden alueiden tukiosuus jäi muutamaan prosenttiin.

Sekä Suomen B- että C1-tukialueilla tuet olivat reilusti suuremmat kuin nettoarvonlisäys. Muilla alueilla sikatilat saivat nettoarvonlisäystä myös markkinoilta, joten tukien merkitys oli selvästi pienempi. Kokonaistuen taso on ollut Suomessa korkea niin tilaa kohti kuin eläinyksiköiden suhteen (4.20). Suomen tiloilla on kuitenkin peltoa suhteellisen paljon, mutta sikoja hyvin vähän suhteessa vertailualueisiin, mikä johtaa siten korkeaan eläinmäärään suhteutettuun tukeen. Suomen aineistossa sikatilojen eläintiheys oli noin 2 ey/ha, kun se esimerkiksi Hollannissa oli 48 ey/ha ja Itävallassakin yli 3 ey/ha. Peltoalan suhteen tukierot tasoittuvatkin selvästi.

Kuvio 4.19. Tuet suhteessa sikatilojen kokonaistuottoihin ja nettoarvonlisäykseen vuosina 1997-1999.

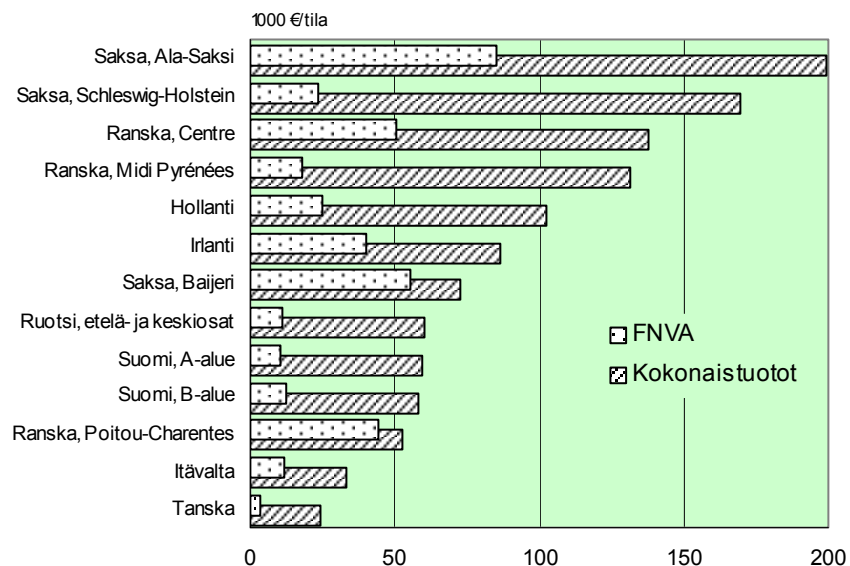
Kuvio 4.20. Sikatilojen kokonaistuet vuosina 1997-1999, €/tila ja €/ey⁴³.

4.2.4 Peltokasvitilat

Peltokasveja eli pääosin viljaa tuottavilla tiloilla kokonaistuotot ovat olleet suurimmat Pohjois-Saksassa. Ala-Saksin viljatiloilla liikevaihto nousi keskimäärin lähes 200 000 euroon tilaa kohti laskettuna vuosina 1997-1999. Myös Schleswig-Holsteinissa tuotot ylsivät lähes 150 000 euroon. Yli 100 000 euron päästiin myös Ranskan vilja-alueilla ja Hollannissa. Suomessa A- ja B-alueilla viljatilojen kokonaistuotot olivat kirjanpitoaineiston mukaan hieman alle 60 000 euroa eli Ruotsin vertailutilojen tasolla. Tanskan ja Itävallan tilaryhmissä tuotot jäivät kaikkein pienimmiksi, selvästi alle 50 000 euroon.

Maatalouden nettoarvonlisäystä muodostui eniten Ala-Saksin tiloille, mutta tässä suhteessa myös esimerkiksi Baijerin ja Keski-Ranskan viljatilat menestyivät hyvin. Suomen vertailualueilla arvonlisäys jäi kuitenkin verrattain alhaiseksi, reiluun 10 000 euroon tilaa kohti. Osasyynä varsin huonoon tulokseen viljatiloilla on, että vuosina 1998-1999 etenkin Etelä-Suomea vaivasivat epäsuotuisat sääolot.

⁴³ Sikatilojen kokonaistuet suhteessa keskimääräiseen eläinyksikkömäärään.

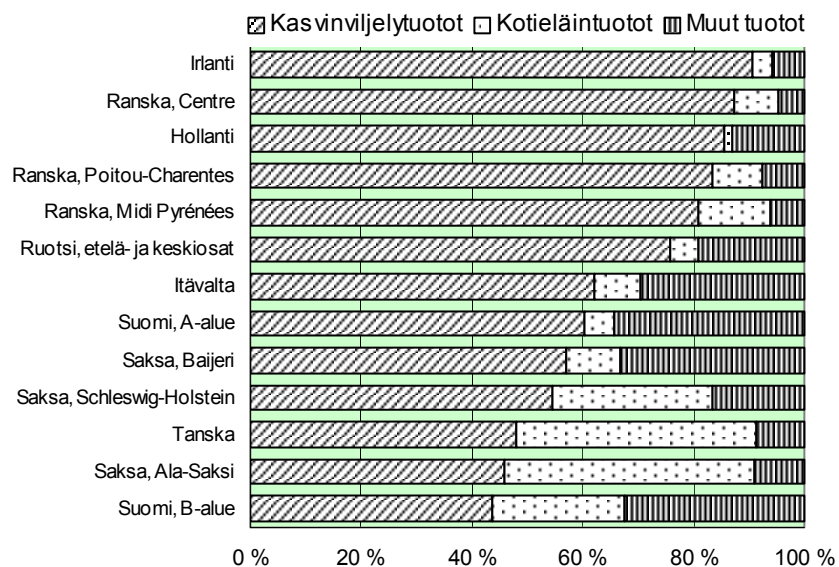

Kuvio 4.21. Maatalouden kokonaistuotot ja nettoarvonlisäys tutkimuksen peltokasvitiloilla vuosina 1997-1999.

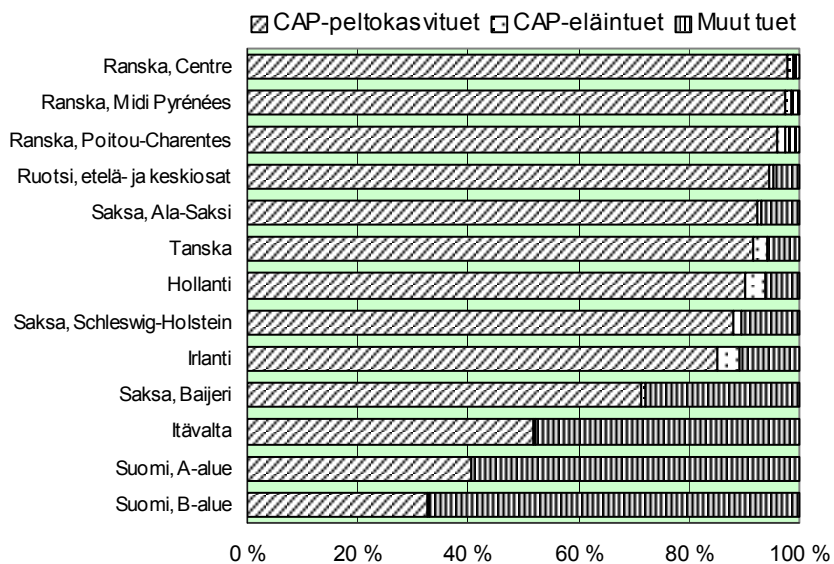
Kasvinviljelystä saatiin tilojen pääasialliset tuotot kaikilla vertailualueilla (kuvio 4.22). Kotieläintuottojen osuus oli kuitenkin melko korkea Pohjois-Saksassa, Tanskassa ja Suomen B-alueellakin. Muita tuottoja muodostui puolestaan suhteessa eniten Suomessa, Baijerissa ja Itävallassa, joiden tilaryhmissä kasvinviljelyn osa-aikaisuus lienee varsin yleistä.

Peltokasvitiloille maksettujen tukien rakenne on valtaosin varsin yhtenäinen, mutta Suomen, Itävallan ja Baijerin tilat erottuvat kuitenkin selvästi (kuvio 4.23). Muiden kuin CAP-tukien osuus on näillä alueilla ollut vähintään 30 %. Suomea lukuun ottamatta kyseisten tukien tarkempaa rakennetta ei voida aineistorajoitteiden takia täsmentää, mutta näillä alueilla ympäristö- ja LFA-tuet ovat yleisiä.

Suomen A-alueen viljatilojen tuista 41 % oli CAP-peltokasvitukia, 40 % ympäristötukea ja 19 % kansallista tukea. B-alueella CAP-peltokasvitukien osuus oli puolestaan 33 %, LFA-tuki muodosti 30 %, ympäristötuki 22 % ja kansalliset tuet 15 % aineiston viljatilojen kokonaistuista. Siten A-alueen tuki on tukijärjestelmän painotusten mukaisesti keskittynyt CAP- ja etenkin ympäristötukeen, kun B-alueella on maksettu lisäksi LFA-tukea. Kansallisten tukien merkitys on ollut viljanviljelyssä kotieläintuotantoa pienempi.

Kuvio 4.22. Maatalouden tuottojen rakenne tutkimuksen peltokasviviloilla vuosina 1997-1999.

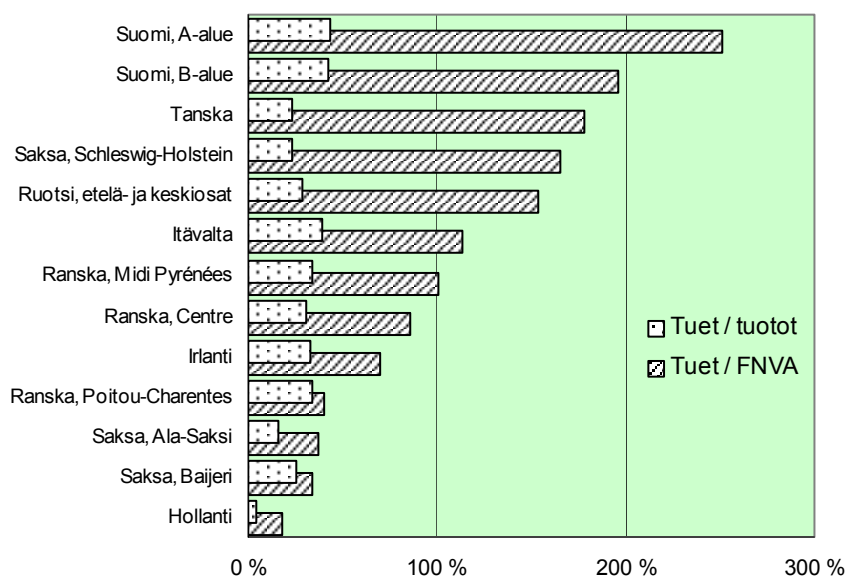

Kuvio 4.23. Maatalouden tukien rakenne tutkimuksen peltokasviviloilla vuosina 1997-1999.

Peltokasvitilojen tuet muodostivat vuosina 1997-1999 valtaosin alle 50 % tilojen kokonaistuotoista (kuvio 4.24). Suomen ja Itävallan jälkeen tukien osuus kokonaistuotoista oli suurin Ranskan viljelyalueilla. Suomessa osuus oli runsaat 40 %, Itävallassa hieman vähemmän ja Ranskassa suunnilleen kolmanneksen verran. Pohjois-Saksassa sekä Hollannissa tukien osuus kokonaistuotoista oli pienin, alle 10 %.

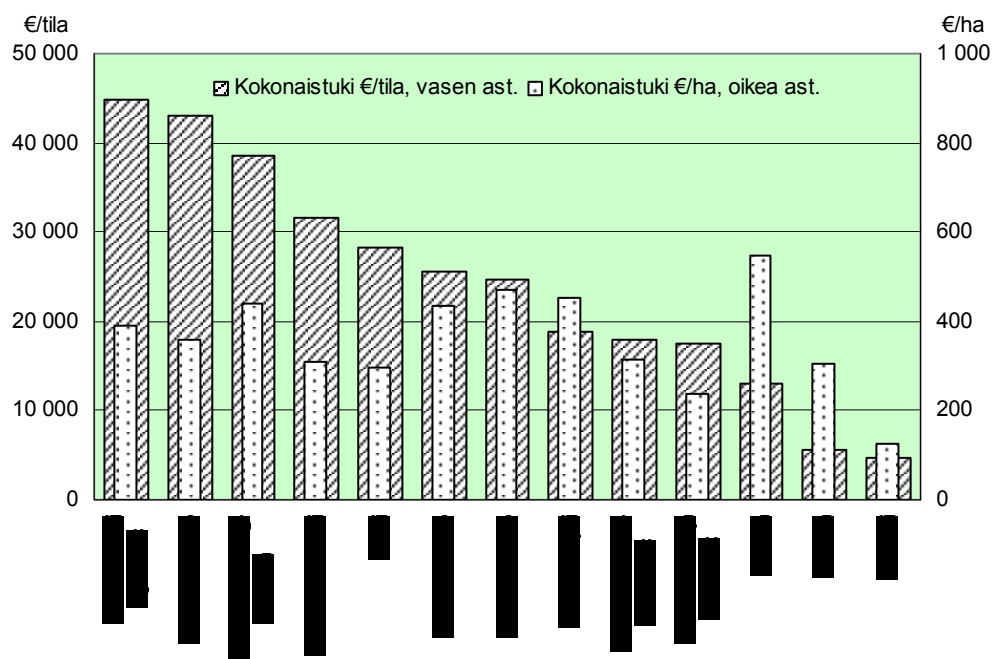
Maatalouden tuet vastasivat peltokasvitilojen nettoarvonlisäystä kokonaan lähes kaikilla vertailualueilla, ja markkinatuotoista kertyi siten nettoarvonlisäystä vain muutaman vertailualueen peltokasvitiloille. Tarkastelujakso näyttää siten olleen yleisesti varsin epäsuotuisa peltokasvien tuotannolle. Suomen A- ja B-alueilla tuet vastasivat viljatilojen nettoarvonlisäystä vähintään kaksinkertaisesti, mutta tuet ovat olleet nettoarvonlisäyksen kannalta hyvin tärkeitä myös Keski-Euroopassa.

Euromääräinen kokonaistuki on ollut tilaa kohti korkein Etelä- ja Keski-Ranskan, sekä Pohjois-Saksan tiloilla (kuvio 4.25). Suomen A- ja B-alueiden kokonaistuet tilaa kohti sijoittuvat suunnilleen vertailualueiden keskitasolle. Kun katsotaan kokonaistukea tilojen peltoalaan suhteutettuna, muodostuu tukitaso korkeimmaksi Itävallassa. Seuraavina ovat B-alue Suomessa, Baijeri, Schleswig-Holstein ja Suomen A-alue.

Kuvio 4.24. Tuot peltokasvitilojen kokonaistuotoista ja nettoarvonlisäyksestä vuosina 1997-1999.

Schleswig-Holsteinissa on korkein CAP-peltokasvituen viitesato, mikä ilmenee näissäkkin tuloksissa. Ranskassa ja pääosin muillakin alueilla peltohehtaaria kohti laskettu kokonaistuki on kirjanpitoaineiston mukaan ollut lähes yhtä korkea kuin esimerkiksi Suomessa. Hollannin tiloilla tukitaso on puolestaan ollut selvästi muita alempi, mihin osaltaan tosin vaikuttaa Hollannin tila-aineiston poikkeavuus (ks. s. 21).

Kuvio 4.25. Peltokasvitilojen kokonaistuet vuosina 1997-1999, €/tila ja €/ha⁴⁴.

⁴⁴ Peltokasvitilojen kokonaistuet suhteessa keskimääräiseen peltoalaan.

5. YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä tutkimuksessa on tarkasteltu maatalouden tukimuotojen toteutusta ja tukien merkitystä Suomessa ja eri EU-maissa. Tutkimuksessa kuvataan tarkemmin maatalouden keskeisiä tukia Suomessa ja seitsemässä muussa EU-jäsenmaassa⁴⁵, joiden maatalous on Suomen kannalta merkittävä. Tukien merkityksellisyttä tutkimuksen vertailumaissa on tarkasteltu eri tukimuotojen käytön laajuuden ja tukivarojen kohdentumisen kannalta. Lisäksi tutkimuksessa analysoidaan tukien merkitystä eri tuotantosuuntien tyypillisillä tiloilla eri tuotantoalueilla.

Maatalouden tuet EU:ssa

Suomen ensimmäisten EU-jäsenyysvuosien aikana unionin yhteisen maatalouspolitiikan rahoitus vastasi edelleen yli puolta unionin yhteisistä kokonaismenoista. Maatalouden ns. markkinamenot eli suorat tuet ja vientituet muodostivat yli 90 % yhteisestä maatalousbudjetista. Maatalouden liitännäistoimenpiteisiin ja maaseudun kehittämiseen (mm. ympäristö- ja LFA-tuki) kohdistettiin siten vain murto-osa kaikesta maatalouteen suuntautuneesta EU-rahoituksesta.

Suorien, hinnanalennuksia kompensoivien CAP-tukien osuus maiden saamasta EU:n maatalouden budjetista oli huomattavin suurimmissa jäsenmaissa, joissa osuus nousi noin 75-90 prosenttiin. Suomelle suoria CAP-tukia maksettiin maatalouden siirtymäkauden lopussa noin puolet kaikista Suomelle maksetuista maatalouden EU-varoista, kun EU:n keskitaso oli noin 70 %. Peltokasveille suuntautui selvästi merkittävin osa CAP-tuista, sillä peltokasvitukien osuus oli EU:ssa keskimäärin 75 %; Suomessa osuus oli noin 85 %. Vertailumaista nautakarjavaltaisen Irlanti oli kuitenkin poikkeus, koska eläintukien osuus CAP-tuista oli noin 85 %. Maatalouden vientitukia käytettiin puolestaan eniten (osuus 30-60 %) EU:n maatalouden vahvoissa vientimaissa kuten Hollannissa, Tanskassa ja Irlannissa.

Maatalouden liitännäistoimenpiteitä on toteutettu suhteellisesti eniten Itävallassa, Suomessa ja Irlannissa. Suomessa ympäristötuki oli erityisen merkittävä, sillä Suomen osuus ympäristötuen kokonaisrahoituksesta EU:ssa oli moninkertainen verrattuna Suomen maatalouden EU-rahoituk-

⁴⁵ Hollanti, Irlanti, Itävalta, Ranska, Ruotsi, Saksa, Tanska.

seen yleensä. Myös maaseututukiin luetussa LFA-tuessa Suomi oli Saksan ja Ranskan jälkeen huomattavimpia toteuttajia koko EU:ssa.

Agenda 2000 -uudistus on muuttanut maatalouden tukirahoituksen rakennetta siten, että maaseututuet liitettiin entistä tiiviimmin varsinaisen maatalouden rahoituksen yhteyteen. Suurilla maatalousmailla suorat tuet muodostavat kuitenkin edelleen valtaosan näille maille maksetuista maatalouden EU-varoista. Ranskassa ja Saksassa suorien tukien osuus maatalouden saamasta EU-rahoituksesta on kaksi kolmasosaa, ja valtaosa suorista tuista suuntautuu uudella kaudellakin näiden maiden peltokasvituotantoon. Samoin vientituet ovat yhä keskeinen osa vahvojen maataloustuotteiden vientimaiden, kuten Hollannin ja Tanskan kokonaistuesta.

Suomessa ja Itävallassa maaseudun kehittämistoimenpiteiden osuus maatalouden EU-rahoituksesta on kaikkein huomattavin, lähes 50 %. Itävallassa ympäristötoimenpiteiden osuus on huomattava, Suomessa myös LFA-tuen osuus maaseudun kehittämistoimista on suuri. Muiden maaseudun kehittämiskohteiden, mm. maaseudun elinkeinojen monipuolistamisen suhteellinen osuus on selvästi pienempi kuin muissa vertailun maissa.

Kirjanpitotilojen vertailulaskelmat

Tutkimuksen kirjanpitotiloille maksettiin maatalouden tukia vuosina 1997-1999 hyvin vaihtelevasti. Suomessa CAP-tukien osuus oli keskimäärin noin 20 %, kun Itävaltaa lukuun ottamatta muissa maissa CAP-tukia oli vähintään puolet tilojen kokonaistuesta. Tilaa kohti laskettuna kokonaistukien taso oli korkein Suomen tiloilla. Keskimääräinen kokonaistuki oli myös keskipeltoalaan suhteutettuna korkein Suomessa Itävallan vertailutason ollessa seuraavaksi korkein. Hollannin tiloilla tukitaso jäi kaikkia muita selvästi alemmaksi mm. siksi, että tuotanto on hyvin intensiivistä ja vähän tuettu puutarhatuotanto on näillä tiloilla merkittävä. On hyvä huomata, että nämä laskelmat eivät sisällä myös maataloutta välillisesti hyödyttäviä vientitukia.

Suomen kirjanpitotilojen kokonaistuotoista tukien osuus oli kolmanneksen verran, kun muissa seitsemässä maassa osuus jäi alle 25 prosenttiin (taulukko 5.1). Tukien osuus kokonaistuotoista vaihteli eri tuotantosuunnissa paljon. Vuosina 1997-1999 tukiosuus oli suurin pääasiassa pelto- kasvitiloilla ja nautatiloilla, joille yhteisessä maatalouspolitiikassa suuntautuu suhteessa eniten suoria CAP-tukia. Kaikissa tuotantosuunnissa Suomen kirjanpitotiloilla tukien osuus oli suurin ja Hollannissa selvästi pienin.

Taulukko 5.1. Maatalouden tukien osuus tutkimuksen kirjanpitoltilojen kokonaistuotoista vuosina 1997-1999 keskimäärin, %.

	Kaikki tilat	Maitotilat	Nautatilat	Sikatilat	Peltokasvitilat
Hollanti	1	1	5	0	5
Irlanti	23	11	51	-	33
Itävalta	22	23	27	15	39
Ranska	14	7-8	20-31	3	31-34
Ruotsi	18	10-14	24	4	29
Saksa	13	5-13	9-20	5	16-26
Suomi	36	30	42	27-29	42-43
Tanska	11	8	-	7	23

Maatalouden nettoarvonlisäyksen eli FNVA:n⁴⁶ suhteen tehtävä tukien vertailu on hieman ongelmallista, koska eri alueilla tuotantorakenne vaihtelee melko paljon (ks. s. 29). Nettoarvonlisäys kuvaa kuitenkin kohtuullisen hyvin sitä osaa maatalouden tuotoista, joka tiloille jää maatalouden välittömien kustannusten ja poistojen vähentämisen jälkeen. Tukien määrä suhteessa nettoarvonlisäykseen kuvaa siten pelkistetysti tukien merkityksellisyyttä suhteessa tuotto- ja kustannustasoihin eri alueilla.

Maatalouden tuet olivat nettoarvonlisäystä suuremmat Suomen ja Ruotsin tiloilla (taulukko 5.2). Tämä merkitsee sitä, että näiden maiden kirjanpitoltiloilla maatalouden markkinatuotot eivät riittäneet kattamaan edes tuotannon välittömiä kustannuksia ja poistoja. Siten oman ja vieraan työn ja pääoman käyttö ja lisäksi vuokratulot oli katettava tuilla. Muissa vertailumaissa tukien osuus FNVA:sta oli pääosin 30-50 %, mutta Hollannissa osuus jäi tukien vähäisen käytön johdosta hyvin pieneksi.

Tyypillisillä maitotiloilla tuet olivat pääosin alle puolet tilojen vuotuisesta nettoarvonlisäyksestä. Suomen C2-alueella tuet vastasivat nettoarvonlisäystä kuitenkin lähes täysin, kun osuus esimerkiksi Ruotsissa oli vain reilut 50 %. Nautatiloilla tuet olivat tutkimusaineistossa suhteessa nettoarvonlisäykseen suuremmat kuin maitotiloilla. Suomessa ja Irlannissa tuet olivat reilusti nettoarvonlisäystä suuremmat, kun muissa maissa tukien osuus oli selvästi pienempi.

⁴⁶ FNVA = kokonaistuotot maataloudesta + maatalouden tuet – välituotekäyttö – tuotantoon liittyvät verot – poistot.

Taulukko 5.2. *Tuet suhteessa tutkimuksen kirjanpitolilojen nettoarvonlisäykseen vuosina 1997-1999 keskimäärin, %.*

	Kaikki tilat	Maitotilat	Nautatilat	Sikatilat	Peltokasvitilat
Hollanti	4	3	21	3	18
Irlanti	56	26	133	-	70
Itävalta	49	46	53	46	114
Ranska	38	18-22	58-75	32	40-101
Ruotsi	103	52-54	-	55	153
Saksa	39	14-38	33-61	25	34-165
Suomi	110	98	170	127-133	196-252
Tanska	34	22	-	35	178

Suomen sikatiloilla tuki suhteessa nettoarvonlisäykseen nousi aineistossa tuntuvasti muita alueita korkeammaksi. Ruotsissa ja Itävallassa taso oli noin 50 %, ja muilla alueilla vielä pienempi. Peltokasvituotannossa lähes kaikilla alueilla tuet olivat suuremmat kuin tilojen nettoarvonlisäys maataloudesta. Suomen tiloilla keskimääräiset tuet olivat vuosina 1997-1999 käytännössä vähintään kaksinkertaiset nettoarvonlisäykseen verrattuna.

Kokonaistuki oli sekä tilakohtaisesti että keskimääräisiin eläinyksikkömääriin suhteutettuna korkein Suomen kotieläintiloilla. Seuraavaksi korkein kokonaistuki oli itävaltalaisilla kotieläintiloilla, kun muilla vertailualueilla jäätiin pääasiassa selvästi alemmalle tukitasolle. Peltokasvituotannossa tilaa kohti suurimmat kokonaistuet maksettiin sen sijaan ranskalaisille viljailijoille. Itävallassa oli korkein kokonaistuki keskipeltoalaan suhteutettuna, ja seuraavina tulivat Suomen, Ranskan ja Pohjois-Saksan vertailualueet (taulukko 5.3). Maiden väliset erot tilakokoon suhteutetussa kokonaistuesta olivat peltokasvituotannossa selvästi pienemmät kuin kotieläintiloilla.

Taulukon 5.3. tukitasojen tulkinnassa on syytä ottaa huomioon, että kotieläintiloilla eläinmäärien ja peltoalan suhde vaihtelee voimakkaasti vertailualueiden välillä. Suomessa kotieläimiä on vähän suhteessa tilojen peltoalaan mm. sen takia, että Suomessa tiloilla tärkeään omaan rehuntuotantoon tarvitaan runsaasti viljelyalaa. Huomattava osa kotieläintilojenkin tuesta on hehtaariperusteista ja keskipeltoalaan suhteutettuna alueiden tukierot pienenevät. Kotieläintilojen osalta esitetään kuitenkin eläinyksiköiden määrään suhteutettu tukitaso, koska tilojen tuotannon perusta muodostuu kotieläintaloudesta ja eläinmäärästä.

Taulukko 5.3. Maatalouden kokonaistuet tilojen koko peltoalaa tai eläinyksikkömäärää kohti vertailualueilla vuosina 1997-1999.

	Kaikki tilat, €/ha	Maitotilat, €/ey	Nautatilat, €/ey	Sikatilat, €/ey	Peltokas- vitilat, €/ha
Hollanti	97	20	38	4	125
Irlanti	252	112	304	-	298
Itävalta	589	556	603	209	548
Ranska	275	95-132	197-290	29	315-389
Ruotsi	205	210-282	202	43	239
Saksa	297	73-212	101	45	309-453
Suomi	758	884	1 144	606-639	434-472
Tanska	289	139	-	61	305

Johtopäätökset

EU:ssa painotukset eri tukimuotojen käytön suhteen vaihtelevat sangen paljon. Vaikka maaseututukien painoarvoa ja rahoitusosuutta onkin lisätty, on niiden suhteellinen merkitys edelleen kokonaistasolla varsin pieni. Nykyisellä ohjelmakaudella keskimäärin 10 % maatalouden EU-varoista ohjataan maaseututukiin, kun niiden osuus Suomen ja Itävallan saamista tukimaksuista lähenee puolta kaikista EU:sta saaduista maatalousvaroista.

Maaseututuet, kuten LFA- ja ympäristötuki, ovat osittain kansallisesti rahoitettavia, joten EU:sta saatavan rahoituksen ja kansallisen osuuden suhde vaihtelee jäsenmaissa voimakkaasti. Suomessa LFA- ja ympäristötuki sekä kansalliset tuet muodostavat yli kolme neljännestä maatalouden kokonaistuesta. Suomen kaikista tuista EU:n rahoitusosuus, runsas 40 %, on siten tuntuvasti pienempi kuin EU:n osuus niissä maissa, joissa valtaosa maatalouden tuista koostuu suorista CAP-tuista. Suomessa kokonaan kansallisesti rahoitettu maatalouden tuki on muihin maihin verrattuna erittäin merkittävä.

Suomi hyödyntää jo tällä hetkellä LFA- ja ympäristötukia lähes täysimääräisesti, sillä LFA-tuki kattaa nyt koko maan, ja ympäristötukiohjelman ulkopuolella on vain muutama prosentti tiloista. Lisäksi Suomen tiloilla näitä järjestelmiä toteutetaan jo pääosin nykyisten EU:n enimmäistukitasojen mukaan. Maatalouden ympäristöohjelmakin koostuu jo nyt verrattain laa-

jasta tiloilla toteutettavasta toimenpidevalikoimasta. Mikäli maatalouden tukia suunnataan jatkossa yhä enemmän esimerkiksi maaseutuohjelmiin, ovat Suomen mahdollisuudet maaseututukien laajentamiseen näin ollen monia muita jäsenmaita rajallisemmat.

Kirjanpitoaineistosta tehtyjen tilalaskelmien mukaan tukien osuus tilojen maatalouden kokonaistuotoista vuosina 1997-1999 vaihteli noin prosentin tasosta Hollannissa noin 30-40 prosenttiin Suomessa. Eri alueiden tyypillisillä kotieläintiloilla kokonaistuki oli tilaa kohti ja eläinmäärään suhteutettuna korkein Suomessa. Kasvinviljelyssä tukea suuntautui suhteessa peltoalaan puolestaan eniten Itävallan tiloille. Esimerkiksi Ranskan ja Saksan vertailualueiden tuki oli lähes Suomen alueella tuotannossa EU:n edullisimpien viljelyalueiden tukitaso näyttää olevan EU:n kirjanpitoaineistonkin mukaan lähellä Etelä-Suomen viljelijöiden peltoalaan suhteutettua tukitasoa. Myös tämä kertoo siitä, että esimerkiksi Ranskan ja Saksan maataloille maksettavien tukimuotojen painopiste on voimakkaasti peltokasvien suorissa CAP-tuissa. Suomen epäedulliset olot otetaan siten peltokasvituotannossa kotieläintuotantoa huomomin huomioon.

CAP-tukijärjestelmä ei ole johdonmukainen suhteessa tukien yleiseen tarveperusteisuuteen, koska korkean satotason kautta eniten tuottoja saavat tilat saavat myös eniten CAP-tukea. Esimerkiksi ympäristö- ja LFA-tukien sekä kansallisten tukien käyttö on edellyttänyt hyvin yksityiskohtaisia perusteluja luonnonolojen eroista ja tukien oikeutuksesta.

Tilojen saamien tukien määrä ylitti tuntuvasti suomalaisten tilojen tuotannon nettoarvolisäyksen käytännössä kaikissa tuotantosuunnissa, sillä maitotiloillakin tuet vastasivat lähes koko nettoarvonlisäystä. Näin ollen ilman tukia suomalaisten tilojen tuotannosta ei olisi vuosien 1997-1999 kirjanpitotulosten mukaan muodostunut lainkaan korvausta omalle ja vieraalle työlle ja pääomalle. Tällä tavoin vertailtuna tilojen tuotanto on Suomessa erityisen riippuvainen maatalouden tuista.

Maatalouden tukien käyttö ja rahoitus sekä tukien merkityksellisyys vaihtelevat paljon EU:ssa. Eri maiden asettamat maatalouspolitiikan tavoitteet eroavat myös voimakkaasti, mikä näkyy myös niiden käytännön toiminnoissa. Näin ollen tulevat maatalouspolitiikan uudistukset saattavat muuttaa tuntuvasti nykyisiä tukimuotoja, toisten eduksi ja toisten haitaksi.

LÄHTEET

Agreste. 2001. Recensement Agricole 2000. Ministère de l'Agriculture et de la Pêche. Paris. (www.agreste.agriculture.gouv.fr)

Ala-Mantila, Ossi; Lehtonen, Heikki; Aakkula, Jyrki; Knaapinen, Petri; Laurila, Ilkka P. & Niemi, Jyrki. 2000. Agenda 2000:n vaikutus Suomen maatalouteen. Maatalouden taloudellisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 244, s. 7-103. Helsinki.

BMLF. 2001. Grüner Bericht 2000. Bericht über die Lage der österreichischen Landwirtschaft 2000. Wien 2001. (www.gruener-bericht.at)

BMVEL. 2002. Ernährungs- und agrarpolitischer Bericht 2002 der Bundesregierung. Bundesministerium für Verbraucherschutz, Ernährung und Landwirtschaft, Bonn. (www.verbraucherministerium.de)

DAFF. 2002. Fact Sheet on Irish Agriculture. February 2002. (www.irlgov.ie/daff)

Danmarks Statistik. 2001. Statistical Yearbook 2001. 105th edition. Copenhagen. (www.dst.dk/yearbook)

European Commission. 2001. The Agricultural Situation in the European Union. 1999 Report. Office for Official Publications of the European Communities. 535 p. Luxembourg

European Commission, Agriculture. 2002. Agriculture in the European Union, Statistical and Economic Information 2001. (europa.eu.int/comm/agriculture/agrista/2001/table_en/index.htm)

European Commission, Budget. 2000. Allocation of 1999 EU Operating Expenditure by Member State. 121 p. Brussels, 17 July 2000.

European Commission, Budget. 2001. Allocation of 2000 EU Operating Expenditure by Member State. 126 p. Brussels, September 2001.

- Euroopan komissio. 2000. EMOTR tukiosasto, 29. Rahoituskertomus Varainhoitovuosi 1999. KOM(2000) 82. 165 s. Bryssel 27.12.2000.
- Euroopan komissio. 2001. EMOTR tukiosasto, 30. Rahoituskertomus Varainhoitovuosi 2000. KOM(2000) 552. 165 s. Bryssel 3.10.2001.
- Euroopan komissio. 2002. Maatalouden tilanne Euroopan unionissa. Kertomus vuodelta 2000, KOM(2002) 67. 165 s. Bryssel 11.2.2002.
- Euroopan unioni. 2001. Talouskertomus 1999. 135 s. Luxemburg.
- FADN RI/CC 1322. 2000. AIDS2K: A Model to Estimate EU Direct Payments in FADN.
- FADN RI/CC 1331. 2001. Costs of Production for Milk in the EU.
- Jordbruksverket. 1999a. Direktstöd till jordbruket: översiktlig studie av villkor, tillämpningar och effekter inför kommande WTO-förhandlingar. Rapport 1999:19. 45 s. Uppsala.
- Jordbruksverket. 1999b. Jordbruksstödens storlek och fördelning i Sverige, EU och OECD. Rapport 1999:22. 54 s. Uppsala.
- Jordbruksverket. 1999c. Sveriges miljö- och landsbyggsprogram 2000-2006. Artikelnr: EU10:10. (www.sjv.se)
- Jordbruksverket. 2000. Utvecklingen inom jordbruket 1999. Rapport 2000:10. 110 s. Uppsala
- Kettunen, Lauri & Niemi, Jyrki. 1994. The EU Settlement of Finnish Agriculture and National Support. Agricultural Economics Research Institute. Research Publications 75. 91 p. Helsinki
- Kjeldahl, Rasmus. 1995. Direct Income Payments to Farmers: Uses, Implications and an Empirical Investigation of Labour Supply Response in a Sample of Danish Farm Households. Statens jordbrugsøkonomiske institut. Rapport nr. 85. 171 s. København.

- Komission asetus (EY) N:o 2316/1999. Yksityiskohtaiset säännöt neuvoston asetuksen (EY) N:o 1251/1999 soveltamisesta.
- LEI. 2001. Agricultural Economic Report 2001 of the Netherlands: Summary. LEI, Report PR.01.05. 24 p. The Hague.
- Miettinen, Mia. 1998. Maatalouden verotus Saksassa. Maatalouden taloudellisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 228. 187 s. Helsinki.
- MMM, Tike 2000. Tarkat markat 1995-1999 - Maataloustuet EU-Suomessa. (Agricultural Support in Finland in 1995-1999). Maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskus. 312 s. Helsinki.
- MMM. 2001. Maatalouden strategiaprojekti. Johtoryhmän loppuraportti. Työryhmämuistio MMM 2001:16. 65 s. Helsinki.
- MMM. 2002. Maa- ja metsätalousministeriön toimintakertomus 2001.
- MTT Taloustutkimus 2002. Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2002. MTT Taloustutkimuksen (MTTL) julkaisuja 101. 94 s. Helsinki.
- OECD. 1994. Agricultural Policy Reform: New Approaches. The Role of Direct Income Payments. 190 p. Paris.
- OECD. 2001a. Agricultural Policies in OECD Countries. Monitoring and Evaluation 2001. 274 p. Paris.
- OECD. 2001b. Market Effects of Crop Support Measures. 119 p. Paris.
- Pyykkönen, Perttu. 1999. Maatalouden rakennemuutoksen vaikutus tulokehitykseen EU-jäsenyyden alkuvuosina. Pellervon taloudellisen tutkimuslaitoksen raportteja 166. 39 s. Helsinki.
- SCB (Statistiska Centralbyrån, Statistics Sweden). 2001. Jordbruksstatistisk årsbok 2001. 327 s. Stockholm.

Sipiläinen, Timo; Ryhänen, Matti; Ylätaalo, Matti; Haggrén, Erik & Seppälä, Elina. 1998. Maatalousyritysten talous vuosina 1993-2002. EU-jäsenyyden vaikutus tuloihin ja kannattavuuteen. Helsingin yliopisto, taloustieteen laitos. Julkaisuja 18. 235 s. Helsinki.

Tiainen, Simo. 1994. Maatalouden taloustilastot EU:ssa ja Suomessa. Maatalouden taloudellisen tutkimuslaitoksen tiedonantoja 197. 71 s. Helsinki.

Valtion talousarvio 2002. (www.edita.fi/aky2002)

Väre, Minna. 2000. Viljelijöiden tulotasovertailu. Maatalouden taloudellisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 242. 168 s. Helsinki.

Walter-Jørgensen, Aage & Flader, Lærke. 1994. Ændringer i EU's landbrugsstøtte : virkninger for Danmark. Statens jordbrugsøkonomiske institut. Rapport nr. 76. København. 77 s.

Ylätaalo, Matti (toim.). 1996. Maatalousyritysten sopeutuminen EU:ssa valitsemiin hintasuhteisiin. Tuotanto- ja kustannusteoreettinen tarkastelu kasvinviljelyyn ja kotieläintuotantoon sovellettuna. Helsingin yliopisto, taloustieteen laitos. Julkaisuja 12. 258 s. Helsinki.

WWW-LÄHTEET:

Ministeriöt:

Hollanti: www.minlnv.nl

Irlanti: www.irlgov.ie/daff

Itävalta: www.bmlf.gv.at

Ranska: www.agriculture.gouv.fr

Ruotsi: www.jordbruk.regeringen.se

Saksa: www.bml.de

Suomi: www.mmm.fi

Tanska: www.fvm.dk

Euroopan unioni:

europa.eu.int

Maatalouden pääosasto (European Commission, Agriculture):

europa.eu.int/comm/agriculture/

- FADN (Farm Accountancy Data Network), Public Database:

europa.eu.int/comm/agriculture/rca/index_en.cfm

Budjettipääosasto (European Commission, Budget):

europa.eu.int/comm/budget/index.htm

Tutkimusyksiköitä ja -laitoksia:

Hollanti:

Agricultural Economics Research Institute LEI: www.lei.dlo.nl/

Irlanti:

Teagasc: www.teagasc.ie/

Itävalta:

BFL Austria: www.bfl.gv.at/

Ranska:

Agrete: www.agreste.agriculture.gouv.fr/

Ruotsi:

Jorbruksverket: www.sjv.se/

Saksa:

BMVEL-Forschung: www.bmvel-forschung.de/

Suomi:

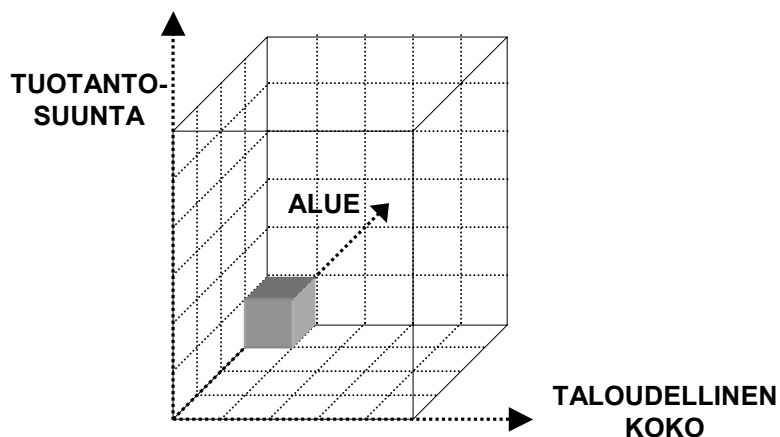
MTT Taloustutkimus: www.mtt.fi/mttl/

Tanska:

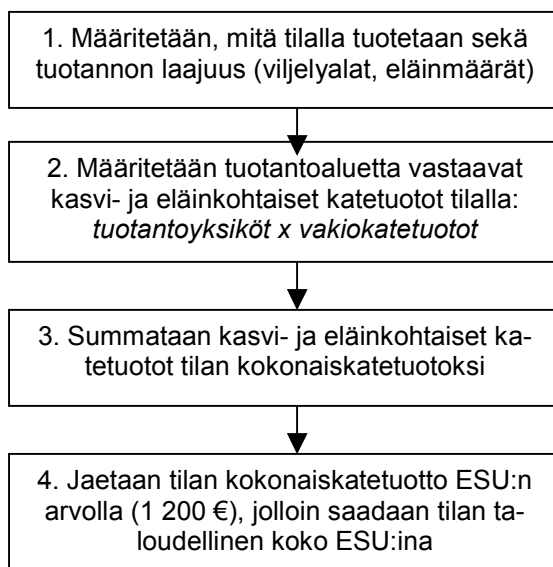
Statens Jordbrugs- og Fiskeriøkonomiske Institut: www.sifi.dk/

LIITTEET

Liite 1. FADN-tilaluokkien määräytyminen kirjanpitotilojen tuotantosuunnan, koon ja sijainnin mukaan.

Liite 2. Maatilan taloudellisen koon määrittäminen (Tiainen 1994; MTT Taloustutkimus, LEI Wageningen).

Liite 2, jatkoa.

Esimerkki tilakoon laskemisesta:

Suomi, A-alue: 50 hehtaarin viljatila, 100 % vehnää

Hollanti: 50 hehtaarin viljatila, 100 % vehnää

Laskennalliset vakiokatetuotot⁴⁷ tiloittain:

Suomi: 50 ha x 604 €/ha = 30 200 €

Hollanti: 50 ha x 1 400 €/ha = 70 000 €

Tilojen taloudellinen koko:

Suomi: 30 200 € / 1 200 €/ESU = 25,2 ESU

Hollanti: 70 000 € / 1 200 €/ESU = 58,3 ESU

Liite 3. *FADN-tulokäsitteiden muodostuminen (Tiainen 1994).*

Kokonaistuotto (kasvi-, eläin-, muu tuotto)		Tuotantoon liittyvät tuet	
Välituotekäyttö (tuotteet ja palvelut)	Verot, ALV- tase	Bruttotulo (Gross Farm Income)	
		Poistot	Maatalouden nettoarvonlisäys (Farm Net Value Added)

⁴⁷ SGM, Standard Gross Margin = tuotot vähennettyinä tuotannon muuttuvilla kustannuksilla. Laskennallinen, kasvi- ja eläinkohtainen vakioarvo kullakin kirjanpitoalueella EU:ssa.

Liite 4 EU:n kokonaisrahoitus jäsenmaittain vuosina 1995-1999, milj. €
(European Commission 2000).

	1995	1996	1997	1998	1999
Belgia	4 398	4 167	4 051	3 933	4 179
Tanska	1 640	1 617	1 574	1 514	1 554
Saksa	8 126	10 214	10 274	10 408	9 995
Kreikka	4 513	5 187	5 550	5 958	5 027
Espanja	10 898	10 662	11 304	12 450	12 965
Ranska	10 337	12 286	12 405	12 052	13 116
Irlanti	2 578	2 998	3 364	3 227	2 910
Italia	5 741	7 852	8 606	8 490	9 081
Luxemburg	862	948	896	909	833
Hollanti	2 428	2 104	2 561	2 099	1 788
Itävalta	902	1 661	1 387	1 330	1 242
Portugali	3 306	3 701	3 800	4 007	3 940
Suomi	753	1 052	1 118	975	936
Ruotsi	761	1 313	1 197	1 344	1 165
Iso-Britannia	4 612	6 112	7 129	6 981	5 919
Yhteensä	61 857	71 873	75 215	75 677	74 650

Liite 5 EMOTR:n tukiosaston rahoitus jäsenmaittain vuosina 1995-1999,
milj. € (European Commission 2000).

	1995	1996	1997	1998	1999
Belgia	1 623	1 153	983	860	1 004
Tanska	1 404	1 358	1 236	1 155	1 258
Saksa	5 385	6 050	5 778	5 557	5 794
Kreikka	2 426	2 802	2 731	2 557	2 573
Espanja	4 575	4 055	4 606	5 305	5 243
Ranska	8 423	9 572	9 149	9 014	9 446
Irlanti	1 420	1 700	2 043	1 634	1 724
Italia	3 391	4 231	5 091	4 183	4 675
Luxemburg	14	20	23	18	25
Hollanti	1 945	1 536	1 757	1 375	1 302
Itävalta	88	1 214	861	843	844
Portugali	708	646	657	640	654
Suomi	63	649	571	576	560
Ruotsi	77	624	747	771	735
Iso-Britannia	2 956	3 470	4 400	4 323	3 934
Yhteensä	34 497	39 081	40 623	38 810	39 770

Liite 6. Keskimääräiset maatalouden tuotot ja tuet kirjanpitotiloilla vuosina 1997-1999, €/tila/v (FADN Standard Results).

	Kasvinvil- jelytuotot	Kotieläin- tuotot	Muut tuo- tot	CAP- pelto- kasvituet	CAP- eläin- tuet	Muut tuet
Hollanti	91 749	111 419	8 256	1 566	547	451
Irlanti	2 933	28 265	884	968	4 543	4 074
Itävalta	15 658	26 162	10 910	3 782	485	10 499
Ranska	58 365	46 388	4 871	12 371	2 914	2 628
Ruotsi	23 698	49 161	6 899	9 032	1 321	7 306
Saksa	41 240	60 112	12 544	10 712	921	5 594
Suomi	19 717	28 850	1 600	3 434	2 127	22 592
Tanska	44 357	88 101	5 460	12 227	873	3 013
	Tuotot	Tuet	Kokonais- tuotot	Nettoar- vonlisäys FNVA	Tuet / kokonais- tuotot, %	Tuet / FNVA, %
Hollanti	211 424	2 564	213 988	68 439	1,2	3,7
Irlanti	32 082	9 585	41 667	17 228	23,0	55,6
Itävalta	52 730	14 766	67 496	30 226	21,9	48,9
Ranska	109 624	17 913	127 537	47 268	14,0	37,9
Ruotsi	79 758	17 659	97 417	17 132	18,1	103,1
Saksa	113 896	17 227	131 123	44 204	13,1	39,0
Suomi	50 167	28 153	78 320	25 495	35,9	110,4
Tanska	137 918	16 113	154 031	47 314	10,5	34,1

Liite 7. Keskimääräiset maatalouden tuotot ja tuet tutkimuksen maitotiloilla vuosina 1997-1999, €/tila/v.

	Kasvinviljelytuotot	CAP-pelto-kasvituet	Kotieläin-tuotot	CAP-eläin-tuet	Muut tuotot	Muut tuet
Hollanti	4 767	2 363	243 789	438	8 571	75
Irlanti	439	161	45 056	2 063	698	3 565
Itävalta	1 107	316	20 050	346	10 735	8 685
Ranska, B-Normandie	3 396	3 199	58 656	736	2 150	653
Ranska, Bretagne	4 282	4 998	67 216	226	1 768	354
Ranska, Pays de la Loire	3 846	4 344	60 729	582	1 789	481
Ruotsi, etelä ja keski	7 815	5 148	99 423	1 006	4 809	5 739
Ruotsi, länsi ja keski	9 673	4 122	97 350	1 401	4 125	12 002
Saksa, Ala-Saksi	4 262	3 537	119 721	1 889	4 660	1 425
Saksa, B-Württemberg	4 300	2 148	49 123	228	8 333	6 538
Saksa, Baijeri	3 170	2 449	50 528	121	6 839	5 113
Suomi, C2-alue	407	1 223	54 269	463	6 788	24 666
Tanska	7 885	7 120	119 938	998	1 532	2 859
	Tuotot	Tuet	Kokonais-tuotot	Nettoarvon-lisäys FNVA	Tuet / kokonais-tuotot, %	Tuet / FNVA, %
Hollanti	257 127	2 876	260 003	93 681	1,1	3,1
Irlanti	46 193	5 789	51 982	22 140	11,1	26,1
Itävalta	31 892	9 347	41 239	20 131	22,7	46,4
Ranska, B-Normandie	64 202	4 588	68 790	25 177	6,7	18,2
Ranska, Bretagne	73 266	5 578	78 844	26 614	7,1	21,0
Ranska, Pays de la Loire	66 364	5 407	71 771	24 231	7,5	22,3
Ruotsi, etelä ja keski	112 047	11 893	123 940	23 048	9,6	51,6
Ruotsi, länsi ja keski	111 148	17 525	128 673	32 420	13,6	54,1
Saksa, Ala-Saksi	128 644	6 851	135 495	49 929	5,1	13,7
Saksa, B-Württemberg	61 756	8 914	70 670	23 542	12,6	37,9
Saksa, Baijeri	60 537	7 683	68 220	25 596	11,3	30,0
Suomi, C2-alue	61 464	26 352	87 816	26 872	30,0	98,1
Tanska	129 355	10 977	140 332	49 984	7,8	22,0

Liite 8. Keskimääräiset maatalouden tuotot ja tuet tutkimuksen nauta- ja sikatiloilla vuosina 1997-1999, €/tila/v.

NAUTATILAT	Kasvinvil-jelytuotot	CAP-pelto-kasvituet	Kotieläin-tuotot	CAP-eläintuet	Muut tuotot	Muut tuet
Hollanti	2 134	803	71 792	2 213	9 151	564
Irlanti	106	8	5 673	2 658	336	1 497
Itävalta	1 444	518	17 709	1 171	13 464	8 611
Ranska, Limousin	2 329	1 437	36 101	9 373	1 388	6 017
Ranska, P de la Loire	4 892	3 911	45 171	7 960	2 094	623
Ruotsi, etelä ja keski	6 329	2 093	25 654	1 508	3 839	5 243
Saksa, Ala-Saksi	9 890	4 498	109 935	6 668	7 943	494
Saksa, Baijeri	9 720	5 654	49 737	3 829	9 795	6 729
Suomi, C-alue	294	1 314	26 929	3 981	12 917	23 316
	Tuotot	Tuet	Kokonais-tuotot	FNVA	Tuet / kokonais-tuotot, %	Tuet / FNVA, %
Hollanti	83 077	4 032	87 109	19 149	4,6	21,1
Irlanti	6 114	6 227	12 341	4 696	50,5	132,6
Itävalta	32 618	11 815	44 433	22 208	26,6	53,2
Ranska, Limousin	39 818	17 859	57 677	23 949	31,0	74,6
Ranska, P de la Loire	52 157	13 050	65 207	22 349	20,0	58,4
Ruotsi, etelä ja keski	35 822	11 198	47 020	520	23,8	-
Saksa, Ala-Saksi	127 767	13 290	141 057	39 738	9,4	33,4
Saksa, Baijeri	69 251	17 356	86 607	28 678	20,0	60,5
Suomi, C-alue	40 140	28 611	68 751	16 812	41,6	170,2
SIKATILAT	Kasvinvil-jelytuotot	CAP-pelto-kasvituet	Kotieläin-tuotot	Muut tuotot	Muut tuet	
Hollanti	11 502	1 389	533 400	6 879	1 335	
Itävalta	12 706	3 809	48 647	7 673	8 105	
Ranska, Bretagne	13 426	5 973	250 639	13 380	3 253	
Etelä- ja Keski-Ruotsi	16 238	6 877	165 760	8 226	1 626	
Saksa, Ala-Saksi	17 726	7 838	164 377	6 105	1 670	
Suomi, B-alue	3 208	6 465	96 512	24 597	39 351	
Suomi, C1-alue	3 258	5 024	63 552	16 370	29 725	
Tanska	18 155	8 972	138 697	2 271	2 533	
	Tuotot	Tuet	Kokonais-tuotot	FNVA	Tuet / kokonais-tuotot, %	Tuet / FNVA, %
Hollanti	551 780	2 724	554 504	86 738	0,5	3,1
Itävalta	69 026	11 914	80 940	26 121	14,7	45,6
Ranska, Bretagne	277 445	9 226	286 671	28 475	3,2	32,4
Etelä- ja Keski-Ruotsi	190 224	8 503	198 727	15 332	4,3	55,5
Saksa, Ala-Saksi	188 209	9 508	197 717	38 104	4,8	25,0
Suomi, B-alue	124 317	45 817	170 134	36 123	26,9	126,8
Suomi, C1-alue	83 180	34 750	117 930	26 180	29,5	132,7
Tanska	159 123	11 505	170 628	33 032	6,7	34,8

Liite 9. Keskimääräiset maatalouden tuotot ja tuet tutkimuksen peltokasvitiloilla vuosina 1997-1999, €/tila/v.

	Kasvinviljelytuotot	CAP-pelto-kasvituet	Kotieläin-tuotot	CAP-eläin-tuet	Muut tuotot	Muut tuet
Hollanti	83 670	4 167	1 114	165	12 831	288
Irlanti	53 019	24 048	2 002	1 137	3 396	3 098
Itävalta	12 559	6 807	1 617	47	6 002	6 246
Ranska, Centre	82 934	42 167	7 414	445	4 460	481
Ranska, Midi Pyrénées	70 296	43 600	11 049	495	5 439	644
Ranska, P-Charentes	28 789	17 132	3 219	263	2 584	462
Ruotsi, etelä ja keski	32 580	16 417	2 240	114	8 242	850
Saksa, Ala-Saksi	76 762	29 280	75 458	214	15 134	2 163
Saksa, Baijeri	30 673	13 492	5 325	126	17 886	5 251
Saksa, S-Holstein	71 295	34 033	37 440	517	21 820	4 106
Suomi, A-alue	20 606	10 375	1 765	79	11 743	15 216
Suomi, B-alue	14 651	8 046	8 000	55	10 867	16 589
Tanska	8 941	5 120	8 040	138	1 579	332
	Tuotot	Tuet	Kokonais-tuotot	FNVA	Tuet / kokonais-tuotot, %	Tuet / FNVA, %
Hollanti	97 615	4 619	102 234	25 170	4,5	18,4
Irlanti	58 418	28 283	86 701	40 336	32,6	70,1
Itävalta	20 179	13 100	33 278	11 519	39,4	113,7
Ranska, Centre	94 808	43 093	137 900	50 334	31,2	85,6
Ranska, Midi Pyrénées	86 784	44 739	131 524	44 291	34,0	101,0
Ranska, P-Charentes	34 591	17 858	52 449	44 291	34,0	40,3
Ruotsi, etelä ja keski	43 062	17 381	60 443	11 343	28,8	153,2
Saksa, Ala-Saksi	167 354	31 657	199 012	85 153	15,9	37,2
Saksa, Baijeri	53 884	18 869	72 753	55 597	25,9	33,9
Saksa, S-Holstein	130 555	38 656	169 211	23 361	22,8	165,5
Suomi, A-alue	34 114	25 670	59 784	10 205	42,9	251,5
Suomi, B-alue	33 518	24 690	58 208	12 613	42,4	195,8
Tanska	18 560	5 590	24 149	3 139	23,1	178,1

Tutkimuksen vertailualueet, liitekartta 1:

Hollanti (360), Irlanti (380), Itävalta (660), Tanska (370)
Ranska: Basse-Normandie (135), Bretagne (163), Centre (134), Limousin (184),
Midi-Pyrénées (183), Pays de la Loire (162), Poitou-Charentes (164)
Ruotsi: Slättbygds-län (710), Skogs-och mellanbygds-län (720)
Saksa: Baden-Württemberg (80), Bayern (90), Niedersachsen (30), Schleswig-Holstein (10)

Liitekartta 1. Tukilaskelmien vertailualueet.

Lähde: European Commission, Agriculture. FADN.

Liitekartta 2. Maatalouden tukialueet Suomessa.

